

సతీ సర్దరాచ

423

గ్రంథకర్త :

కె. యస్. నారాయణరావు.

298. నామ కేవలం

పల్లి వర్ :

పెదమల్లు బంగారయ్య,

బుక్ సెల్లర్, రాజమండ్రి.

కాకినాడ :

స్కేప్ అండ్ కో., సుదాకాలం

కె. సుబ్బారాయసోదరులచే ముద్రింపబడియె.

రిజిస్టర్డ్ కాపీ నెట్] 1926.

[మె 0-12-0.

నాటకములు.

మృగ్మతిజ్ఞ వెల	0-12
కాత్యుదాస్యవిమోచనము	0-12
త్తరరామచరిత్రము	0-12
ప్రహేల	0-12
సప్తత్రవిజయము	0-12
గుడుకాపట్టాభిషేకము	0-12
కాదహనము	0-8
యంతజయపాలము	0-3
కాంతామతి	0-12
కామదాసునాటకము	1-0
శ్రీబాబా	1-0
శ్రీరామజననము	0-12
శ్రీరామోద్యోగము	0-12
శ్రీరామవిజయము	0-12
శ్రీరామప్రవాసము	0-12
శ్రీరామలక్ష్మమేధము	0-12
తపతీనంపరణము	0-12
సీతాకళ్యాణము	0-12
కుక్కిణీకళ్యాణము	0-12
శ్రీనివాసకళ్యాణము	0-12
సువర్ణపాత్ర	1-0
చతురచంద్రహాస	0-12
లాలుగోహను	0-12
శతకంఠరామాయణము	1-0
ప్రేమదామనోహరము	0-12
విచిత్రచిత్రమాల	0-12
ండవజననము	0-12

నాటకములు.

పాండవప్రవాసము	0-
పాండవోద్యోగము	0-1
పాండవవిజయము	0-1
పాండవాశ్వమేధము	0-
పీష్వావారాయణరాసవధ	0-
సారంగదరనాటకము	0-
సంపూర్ణత్తరరామాయ	
ణము	1
సంపూర్ణరామాయణము	1
సంపూర్ణభారతము	1
ద్రౌపదీపస్త్రాపహరణము	1
వద్యపూహము	1
శ్రీకృష్ణరాయభారము	
స్త్రీసాహసము	0
సత్యహరిశ్చంద్ర	0
సాక్షి	0
మాలతీమధుకరము	
కనకతార	
వరవిక్రయము	
శారదావిజయము	0
వద్యకావ్యములు.	
శివానందలహరి	
శ్రీజగన్నాథమహాత్మ్యము	
వ్యభిచారసాగరము	
శ్రీభగవద్గీత	
బిల్వయము	
శృంగారనైషధము	

శ్రీ నతీసర్దరాజ్.

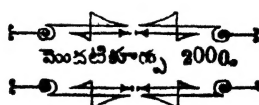
గ్రంథకర్త.

కొడాలి నత్యనారాయణరావు.

వల్లివ రోడ్.

పెదమల్లు బంగార

బుక్కు-స్టేల్లరు రాజమండ్రి.

స్కేప్ అందు కో లో., ౩. నుల్పా రాయ్ సోదరులచే

మరిగించబడియె.

— ఉ పా ద్ధా త ము —

— ❦ —

మానవదృష్టిని కృస్తుతము నాటకములుగాక సినిమాలాకర్షించినవి. చిత్రవిచిత్రగాధలనిర్మించి ప్రజాబాహుళ్యమునకు సంబోషణ మొడఁగూర్చుటలో సినిమాలవారు ప్రసిద్ధిగాంచిరి. నేనెనుమ నేలాపురిలోఁ బ్రదర్శింపఁబడిన “సతీసర్దార్” కథను జూచినప్పటినుండియు నియ్యదిరంగస్థలంబునఁ బ్రదర్శింప యోగ్యమై నీతిదాయకముగ నున్నటులఁదోచి యాయితీవృత్తమునుగైకొని దృశ్యప్రబాధముగ రచించితి. ఈనాటక మాంధ్రలోకమున కెంతవఱకువయోగవడునో నిర్ణయించుభారము సాతకమహాశయులపైనున్నదని విన్నవించుకొనుచు నింతటితో విరమించెద.

ఇట్లు విధేయుఁడు.

మకాం కొవ్వూరు }
డి 27-8-26 }

కొడలి సత్యనారాయణరావు.
— గ్రంథకర్త —

— కృతి సమర్పణ —

ఓపరమేశ్వరీ!

మామనీకు సాయ ✦ ముచ్చేయఁగ లేద

టంచు నేల వాగ్గ ✦ హించెదమ్మ.

చిత్తశాంతిగొఱుక ✦ జేసెదనీకృతి.

సర్పణంబు నీకు ✦ నందుకొమ్మ!

ఈనాటకమునందు వచ్చుపాత్రలు.

పురుషులు.

—❧—

- 1 మానసింహుడు.
- 2 విశ్వనాథశాస్త్రి.
- 3 విక్రమసింహుడు.
- 4 రహిమతాను.
- 5 వజీరల్లీఖాను.
- 6 కేకిమహారాజు.
- 7 భటుడు.
- 8 రాజసింహుడు.
- 9 భగవాన్ దాసు.
- 10 వీరసింహుడు.
- 11 రణజిత్ సింహుడు.

స్త్రీలు.

—❧—

- 1 తార.
- 2 రూపావతి.
- 3 సర్దర్బా.
- 4 చంద్రావతి.

గ్రంథకర్తయనుమతిలేనిది యీనాటకమెవ్వరును బ్రదికింపరాదు. బ్రదికింప గ్రంథకర్తచర్యలకుఁ బాతులు.

—శ్రీరామచంద్ర—

సతీసర్దర్బా.

— నాం ది —

చ॥ పితరులు బైదులోబడి త + పించుచునుండఁగ, నన్నదుష్టుడై
మతివనుసోదరిన్ తురక + కర్పణఁ జేయఁదలంప ధక్తభా
విరచరణుండు శ్రీహరిల + భించెను రక్షకవీరసింహుడై
సతినితండ్రి మీకును ను + సంగుత నిత్యమభీష్టసిద్ధులన్ ।

కా॥ పాతివ్రత్యమహాత్మ్య భాస్కరకర + పౌరబ్రహ్మాక్షయక
శ్రీతస్వీప్రియగేహరాజములు; రా + శీఘ్రతశోభాస్వద
వ్రాతల్ శీలసుగంధబంధురలు కా + రా భారతీపద్మినుల్
మాతల్లుల్ సకలార్యదేశజన స + స్మానార్హతై పార్వతీ
ప్రీతిప్రీతివలై నిరంతరము ధా + తిన్ బాండుతన్ సౌఖ్యముల్॥

శ్రీరామచంద్ర.

సతీసర్వర్పా.

— పృథమాంకము —

— ౧ —

పృథేకము:—విశ్వవాధుఁడును, మానసింహుఁడును, —

మాన—(గ్లానునిండుగ సారాయమును హాసికొనితా)గును)

విశ్వ—అదీవట్టు. —వట్టంటే అట్లావుండాలి.-

మాన—మఱలదాగినా?

విశ్వ—ఊ.

మాన—(మఱలదా)గును. ఇవ్వడుబాగున్నదోయి:-

విశ్వ—నేనుచెప్పలేదా? దానిలోనున్న మహత్తు చేనియం
డునులేదు. ముఖ్యముగా దీనిని రాజులు నేర్చుకొని తీరివలయును?

మాన—ఎందుచేత?

విశ్వ—రాజులెవ్వడును యుద్ధమునకు సంసిద్ధులైయుండవల
యును. దానికుత్సాహ మధికముగానుండవలెను. అందుచేతనే పృథి
రాజును మధుసేనాతత్పరుడై యుండవలెను:-

మాన—అందునకేమైన నితరలక్షణములుండవలయునా?

విశ్వ—కాదులనున్నాయున్నవి. ఈశాశ్రమము నభ్యసించవలయును. చాని నభ్యసించుటకుముందుఁ గొక్కొక్కమును శీర్షవలయును.-

మాన—రణమునకును కామశాశ్రమమునకును గల సంబంధశాంధవ్యములెట్టివి?

విశ్వ—అటులడుగుము చెప్పెదను. రణమునకు సృతగీతవాద్యము లవసరమగుటచేత:-

మాన—మనమువీటిని నేర్చుకొనుటకొకరిని నియమించవలెను గదా?-

విశ్వ—తారమనకు నేర్పదా?

మాన—అది యిచటకువచ్చునా?

విశ్వ—మనమే అచ్చటకుఁజొవచ్చును.

మాన—నాయనగారికి తెలిసినఁ బ్రమాదమువచ్చును?

విశ్వ—నిన్నతిరహస్యముగఁ దీసికొనిపోవువాడనునేను. మఱి లనింటికడ చాగ్రితగ దిగఁబెట్టువాడనునేను. నీకేలభయము:-అట్టిభయమును పారదోలుటకీ దీనిని పెద్దలుకనిపెట్టిరి.-

మాన—అట్లులైన మధుసేవ విదలఁగూడదన్నమాట?-

విశ్వ—చానిని నిముసమేయు విడువకుండ నేమింపవలయును. ఈసేవ కేసేవయునందదు. సారాము గడుపులోమన్నంతవఱకొక్కపెట్టిన నూరుమందికి సమాధానముఁ జెప్పవచ్చును.-

మాన—నీవు నేటినుండియు నాకుఁ గురుడవైతివి. ఇంకనిన్ను విడువఁగూడదు.

విశ్వ—నీవు నన్ను విడచినను నేను నిన్ను విడతునా? మనకొక్కనిముసమేని యెడఁబాటుకలుగకుండునటుల దైవమునుఁ బ్రార్థించవలయును:-

మాన—గురువునకు శిష్యుఁడు సేవఁ జేయుచుండవలయునుగదా?
అట్లయిన నాచేతిమీదుగ మీకు సారాయమును సమర్పించుకొందును.

విశ్వ—ఊ! నేను వద్దందునా?

మాన—(గ్లాసులోఁ బోసి యిచ్చును)

విశ్వ—(తాగి) నాకీయుద్ధరమెట్లువచ్చినదో నీకుఁ దెలియువా?
దీనిమూలముననే మఱిసివుఁడూడఁ బుచ్చుకొనుము. త్వరగఁ దారయిం
టికిఁ బోవుదము?

మాన—(గ్లాసులోఁ బోసికొని తాగెను) పోవుదమా?

విశ్వ—అధ్యంతరమా! నడువుము?—

మాన—(లేవఁ బోయి తూలుచు) మిత్రీమా! శరీరము తూలు
చున్న దేమి?

విశ్వ—నూతనమగుటచేతనే కాని మఱొకటికాదు. అది క్రమ
క్రమముగా తగ్గిపోగలదు. కాని గోచి యాడుచున్నది. పరిగా ప
ర్దుకొని నడువుము?

మాన—(పర్దుకొనిదనచుచు) మిత్రీమా! ఈప్రదేశమంతయు
గిరునఁ దిరుగుచున్నదినుమా?

విశ్వ—అట్లుండినఁగాని మనముతోందరగాతారయింటికిఁబోఁజా
లము. మనకీసారాయ మాకాశవిమానమంత సహాయముచేయఁగలదు.

మాన—తార మనలఁజక్కగాఁ బలుకరించువా?

విశ్వ—నీకెందులకు? నిన్ను దానితోడమీదఁ గూర్చుండఁజె
ట్టినవాలువా?

మాన—అహ! తారతో నాకు నుభయమున్నదన్నమాటయే.

విశ్వ—పూర్తిగా:-

మాన—అట్లయినచో నాశరీరమంతయు దానికర్పణచేయు చుంటిని.

విశ్వ—నాకేమిమిగిల్చితివి?

మాన—సారాయమును గ్లానులును:-

విశ్వ—అంతియేనా? నిన్నక్కడ దిగవిడచి నేనిచటకురావల యునా?

మాన—వలదు. నాతోడిపాటు నీవుగూడ నానందమనుభవించ వచ్చును.

విశ్వ—నన్నక్కడుంచుకొననిదే నీకుఁ బ్రయోజనమేమియును లేదు. దానినాడించవలయును. దానిచే బాడించవలయును. మనప్ర క్కనుగూర్చుండఁబెట్టుకొని త్రాగించవలయును. మనము దానితో స్వేచ్ఛఁగాఁ బ్రవర్తించవలయును. నీవు నూతనుఁడవు. నేనో యాకొం కలన్నియు ననేకవర్షాయములు తిరుగ బోర్ల వేసితిని. అట్టిచో నేనుం డవలదా?

మాన—ఓ! అన్నట్లుమరచితిని. వంచకరుఁడు తన బాణముల వాడిమిజూచుకొని కూటిమాటికీఁ బ్రతినానిమీఁదికిని దూకుచుండు నఁట. శివుఁడుగూడ వానిరూపమును హరించఁగలిగిన గాని వాడియా యుధములనేమియుఁ జేయఁజాలకపోయెనట. గలిచిన నట్టివానినే గలు వవలయును. అకూర్చుఁడాయంతియింటనుండియేతీరును. నీవు చెప్పిన టుల రణశాస్త్రమునకును కామశాస్త్రమునకును జేరువసంబంధముం డనేయున్నది.

విశ్వ—మిత్రమా! ఇవన్నియు నేనెఱింగియుండియే నిన్నిప్పటి నుండియు నీలాటివిద్యలయందు మిన్నగనొనర్చితినేని తేవక్కఱకురాఁ గలవని యాయుద్యోగమునఁ బ్రవేశించితిని. తెలిసినదా?

మాన—తెలిసినది. మనమింకఁబోవుదమా ? బోవుటకుముందే మఱిరెండుగ్లాసుల సారాయమును బుచ్చుకొనుటమంచిదేమో?

విశ్వ—అచటనీకుఁ గావలసినంతయిప్పించెదను. రమ్మ ?

మాన—ఐనను చెరియొక గ్లాసుబుచ్చుకొని బోవుదము. (అనిత నుత్తాగి మఱల గ్లాసునింపి స్నేహితునకిచ్చును)

విశ్వ—(త్తాగి) ఇక నడుపుము. ఒడలు తిరుగుచున్న యెడనా బుజముపైఁ జేయివేయుము?

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము.

(తారమందిరము)

తార—విశ్వనాథశాస్త్రిగారూ ! వారే ?

విశ్వ—వసారాలోనున్న కుర్చీపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టివచ్చితిని.

తార—రాకుమారుఁ డింటికి వచ్చుటయును, వసారాలోఁ గూర్చుండుటయునా? చాలుఁజాలు. తీసికొనిరండు?

విశ్వ—అదిగాదు, ముందుగ నీకుఁ దెలియఁబరచినచో ముస్తా బగుదువని యటులఁ జేసితిని.

తార—మూకులపువారికిది ముస్తాబయి సిద్ధముగ నుండునమ యమ.

విశ్వ—రాకుమారునికొఱకుఁ బ్రత్యేకముగా సింగారించుకొ నవలసిన దేమైన నున్న దేమోనని.

తార—అట్లులైనచో నాలస్యమేమియులేదు. మఱిరెండువఱగ ములను తగిలించెదను. మొగమునకు మఱికొంత రంగుపూసెదను.

చెడవులకు నెట్టనిరంగదెడను. ఈకోకను మార్చి వట్టు లంగాకట్టిదాని
వై బవారనుఖండువాధరించెడను. ఏటికొక కరువునకుఁ బోవలయువా?
నాకులేని వేమున్నవి?

విశ్వ—రాకుమారుని జెట్టవట్టు వీలుకలుగఁజేయుచుంటిని.
లేనివేమైననున్న నిప్పుడు పూర్తి చేసికొనవచ్చును. కాని రాకుమా
రుని కొఱకింత సారాయము సిద్ధపరచవలయునే?

తార—కాస్త్రీగారా! వేశ్యల విషయము మీరెఱుంగరా?

గీ. వరకపువారు వచ్చిన ధేనివారి

ప్రియమయిన కోర్కెలను దీర్ప ధ వేశ్యకులము

సిద్ధముగనుండు వారికి ధ బద్ధులగుచుఁ

గడుపుఁగాఁ జూతు రాత్రిటి ధ కాలమమెల్లా.

మాగదిలోనున్న యలమాటుఁ దిలకింపుడు. అందున్నదేశసా
రాయములు గలవు. వాటి నుపయోగపరచి చాలకున్న మఱిలఁ దె
ప్పించెడను. (అని చూపించినప్పుడు.)

విశ్వ—వారిని తీసికొనివచ్చి నీకొప్పగించు వంతుఁ డెల్లించు
కొంటిని. వారిని మెప్పించఁజేసి నునయుధియులకు రాఁదగిన బహు
మానము గడింపవలసిన నీవంతును జెల్లించుకొనవలయును.

తార—నాకేనా? తాము బోధించుచుండిరి?

విశ్వ—నీవన్న విషయములందును బండితురాలవే. నేనెఱుంగుదు.
ఐనను రాకొమారుని విషయమగుట చేతనుఁ బెద్దవాఁడనగుటచే
తను నింతగాఁ జెప్పితిని. నేనింక వారిని తీసికొనివచ్చెదను. నీవు సిద్ధ
ముగా నుండుము.

తార—ఓ! అభ్యంతరమేమున్నది?

విశ్వ—(వెళ్ళును)

తార—నాకోరిక నరవేరినది. ఓ దారిద్ర్యదేవతా!

గీ. చెప్పితి ననేక విధముల ♦ శీఘ్రగతిని
తొలగిపోమ్మని, యెసను ♦ తొలగకుంటి
వడుగొనీ యార్భటులనెల్ల ♦ నడవ రాకు
మారుడే తెంచెడిని యెల ♦ మకురులనెము!

అయి—

గీ. ఈవఱకె యిచ్చటను మధు ♦ సేవకులొక
యాటనాడించి నీదు యా ♦ రాభటములను
సగము పొరియించినార లా ♦ సగముగూడ
నేలఁగోగొట్టుకొనెదింక ♦ నేనిఁబొమ్ము.

అంతియేగాక!

గీ. ఎప్పుడును బుట్టినింట నీ ♦ వేనిలువఁగ
నపుడు యొక మారిటవచ్చి ♦ యెగిరిపోవు
నీదుచెల్లి కొన్నాళ్ళేని ♦ నిలువవలదె
యెప్పుడును మెట్టినింటనే ♦ యీల్గవలెనే?
నేనింక నలంకరించుకొని సిద్ధముగ వచ్చెదఁగాక. (అని లోనికి
పోవును)

(అంత విశ్వనాథశాస్త్రి మానసింహునితోఁ బ్రవేశము)

విశ్వ—మిత్రమా ! నీవీసోఘాపైఁ గూర్చుండుము.

మాన—మఱిసేమో ?

విశ్వ—నేనును గూర్చుండెదను.

మాన—తారయేదీ?

విశ్వ—లోనికిఁ బోయియుండును. మనకుఁ గావలసిన వాటిని
సిద్ధపరచవలయునుగదా?

మాన—ఓహూ ! అట్లనా! మనకు నేడు చక్కని జలనా
జరుగు నన్నమాటయే.

విశ్వ—మనంతటివారము వచ్చుటయును మనకుఁ జలసాజర
గక పోవుటయునా?

తార—(సారాసీసాయును గ్లానును బుచ్చుకొని వ్ర) వేళము)

విశ్వ—ఇదియేతార. నీవైవలపుఁగొని నీరాకకొఱకెదురు చూ
చున్న దీతారయే. నేను పాండిత్యము నుపయోగపరచుచు వర్ణించిన
దీతారనే. నీవు చూడవలయునని వాంఛించిన దీతారయే. ఈయూరి
లోని వేశ్యలనందఱ నందమునందును, సరసత్వమునందును, పాండిత్య
మునందును, నాటపాటలయందును దిగదుడిచి పారవైచిన దీతారయే.
వ్రతి దుకారమునందును జనవశీకరణము కొఱకలంకరించిన చిత్తరు
వు యీతారజే. తెలిసినదా?

తార—తెలిసినది.

విశ్వ—తారా ! ఏదీ! రాకుమారుని ముందు నీచాతుర్యము
నందయుఁ జూపుము?

తార—మీరు సరసాగ్రేసరులు. సాహిత్యచక్రవర్తులు. చురూ
వపంతులు. మీయంతటి వారిముందు నేను జావదగిన చాతుర్యమే
ముందును?

విశ్వ—ముందుగా మానసింహునకు (కనుసన్నఁజేసి) ఊ !
కానిమ్ము?

తార—(గ్లానునిండ సారాయమునుబోసి మానసింహుని తొడ
పైనిఁ గూర్చుండి త్రాగించును. మానసింహుఁడు త్రాగినయంతరము
న నొకముద్దుఁ బెట్టుకొని యావలకుఁ బోవుచున్నది)

మాన—పిక్కముద్దు మాత్రమే పెట్టుకొని పారిపోయెదవేమి?
నీకుఁ గావలసినన్ని ముద్దులఁబెట్టుకొనుము?

తార—వ్రస్త్రుతి యొక్క చాలును. మనకుఁ గావలసినన్ని
ముద్దులఁ బెట్టుకొనుటకుఁ గాలములేదా ?

మాన—అట్లయినచో నీకోరమును ముందు బహుమానము గాఁగైకొనును?

తార—బహుమానములకేమి లెండు, మీకనుగా మున్ననదియే పదివేలు.

మాన—శాస్త్రిగారికిఁ గూడ సారాయమునిచ్చు?

తార—శాస్త్రిగారుసారాయమునులుచ్చుకొనరేమోనని యారకుంటిని—తమించుడు.

విశ్వ—కొంపనిలువునఁగూల్పితివేముండా! అందుకోసం మానివేసినాయేమి? అట్టబయలుగా నడివీధిలోఁద్రాగరుగాని యిటువంటి ప్రదేశములలో మాకేమియు నభ్యంతరములేదు. చూచుకొమ్ముపొట్టను దీనియందు పీచాడుసారాయమున్నది.

తార—(నవ్వుచు) మఱియొకపీచానింపుకొనుడు. మహారాజుల యాశ్రయమున్నప్పుడు మీకేమిలోటు— (అనిగ్లాసులోపోసి యిచ్చుచున్నది.)

విశ్వ—నీవుకూడా పుచ్చుకొనుము, లేనిచోమాకుత్పప్తిలేదు.

తార—నేనుగూడ నివ్వజేపుచుకొనినచో, గవ్వముగదా? మీతోడిపాటుగ నేనుగూడనున్న మీకునమయానుకూలముగ నానందములఁగలుగఁజేయుచు మిమ్ములనుభిక్షింపవారెవ్వరు?

విశ్వ—నిజమే;నీవుచెప్పినదిగూడ నాలోచించఁదగినవిషయమే. కాని యేదీ! నీయభినయశాస్త్రమును నేడు మానసింహునకుఁ జూపవలయును.

తార—వారియనుగ్రహముండవలయునుగాని దానికేమిఁగొరత.

మాన—విశ్వనాథ! నాకును ఆకోర్క చాలాకాలమునుండి యున్నది.

తార—మీరు సానాట్యమును వీక్షించి యానందభరితులు గా
వలయునన్న తనివెడిట నీసారాయమును గోలపలయును.

మాన—అట్లయినగానిమ్ము. నీయాజ్ఞనుమీరువారెవరు ?

తార—(గ్లాసులనిండబోసి తనివెడిటఁ ద్రాగించఁగా వారిరు
వురును త్రాగుదురు) నేనింక నభినయించెడ.

మాన—స్మారకభించుము?

కీర్తన ! భైరవిరాగం.

తార— రాగానాసామీయీ! రాకొగిలివేగ

మారునిపొగరుకరి । మార్చెదతృటిలోన । రారా!

(అ' యభినయించుచుండ)

మాన—అగుమాగుము. ఏడియాగర్వబోతు! వానిత్తుల్లడంచ
దను,

విశ్వ—అడచి తీర్చవలసినజే?

తార— రాగానాసామీయీ! రాకొగిలివేగ

మారునిపొగరుకరి । మార్చెదతృటిలోన । రారా!

(అని మరియొక విధాభినయము)

మాన—నీకేమియు భయములేదు. మానసింహుడనఁగా రా
జపుత్తుఁడునుమీ? పిఱికివందగాను. తరువాతఁగానిమ్ము?

కూర్చుడుశరముల । గుచ్చెనీతనువున!

విశ్వ—మానసింహా, కత్తిదీనుకో! వ్రతివారిమీఁదను దండ
త్తులాడఁట. ఈదెబ్బతోవాఁడు. వాశనముగావలయును. వాకీవెధవపొట్ట
యొకటి అడ్డమువచ్చినదిగాని లేనిచో నీవలకే ఏడిగర్వము నూడ్చిపార
వేతును.

తార— దారుణబాధలకు । తాళఁగఁ జాలను । రారా!

వికృమ—(చివలనఁ బ్రవేశించి) మానసింహా ! ఇదియేనా
వరుస?

గీ. కేకేమహారాజపుత్రుఁడు † కీర్తిదొలఁగి
త్రాగితిరుగుచున్నాఁడు † తందనాల
నాఁడుచున్నాఁడు వేశ్యాగృ † హంబునంద
టంచుఁబ్రజగోలపెట్టుట † లించినావే?

మాన—(తలవంచుకొని తూలుచు నిలువఁబడుచున్నాఁడు)

తార—(భయముతో నావలకుఁ బారిపోవుచున్నది.)

విశ్వ—(తెల్లబోయి చూచుచున్నాఁడు)

వికృ—బాలకా! తేపోమాపో వట్టాభిషిక్తుఁడవై యీధరా
భారము వహించవలసిన నీవు; సుక్షత్రియలాంఛనంబైన ఖడ్గరాజంబు
ధరించి యరికులారణ్య చండదావానలునిరీతిఁ బ్రవర్తించవలసిననీవు;
ఈతురుష్క పరిపాలనమునందు దినదినగండంబుగ నడపించుచున్న
యీరాజపుత్రసంస్థానమును పరిపాలించవలసిననీవు; వృజలచే నెబా
సపించుకొను నాగుణములనలవడఁజేసికొని గౌరవకీర్తుల నందవలసిన
నీవు; యోధానయోధుల నందఱి నడిపించువారిమధ్య దేదీక్ష్యమాన
తేజోవిరాజితుండవై వెలంగవలసిననీవు; నడువవలసినదారి యిదియూ?
ఓయీ! శాస్త్ర! అగ్రీవంశముననై నవారియింటఁబుట్టిసంస్థానమునఁబు
రోహితోద్యోగివై యుండి యువరాజునకు నేర్పవలసినబుద్ధులివియేనా?
సిగ్గుబిడియములు లేవా? మానఃఖిమీనములు లేవా? రాకుమారా!
అటులఁదలవంచుకొని నిలువఁబడదవేమి? మందరమునకు నడువవేమి?
ఎట్టిరహస్యమందరమందైనను నాకుఁ బ్రవేశించ నధికారము లేదను
కొంటివా? తారయింటికివచ్చి నిన్నుఁగనుఁగొన లేనచుకొంటివా? ఓశా
స్త్రీ! నీవింతటితో నైనను బుద్ధిఁదెచ్చుకొనక యిదేవిధముగాఁ బ్రవ
ర్తించుచున్నచో నీకీయుద్యోగమూడుటయేగాక యీరాజ్యపునరిహదు

లలో నెచటను నిలువనీడయేని లేకుండునటులు జేసిదను. నడువుడు. నడువుడు. ఓసీతారా! ఎన్నడేని యిశముందు వీరిచటకు వచ్చినచో నాకెటుక పరుపకున్న సీతలదీయించి కోటగుమ్మమునందు వేలాడఁ గట్టించెదను. జాగ్రత్త.

(శాస్త్రియు మానసింపలుఁడును వెనుక వెనుకఁ జూచుచు వికృతమసింపలుని వెంటనడచుచుండఁ దెలువొలును)

—A—

—తృతీయరంగము—

బి) — (రాణీపురపు సరిహద్దులందు రహిమత్ ఖానుడేరా)

(బి) వేశము రహిమత్ ఖాను బరివార సహితుడై)

రహి — వజీరల్లి ఖాన్. కేకీమహిరాజ్ మసరాఫదా వస్తాడ్ లేదా?

వజీ — నేడేగడ్వాధినం వస్తాడ్.

రహి — ముతీ! మిన్ను. రాణీపూర్ సంస్థానంవారి యుద్ధాన్వా నాలు తోటలు కోటలో చూడటానికిమన్నువుండాడ్. రాజాసా హేబు కాముందు వరత్ మానం చేయాలావుంది.

వజీ — అచ్చా ! హుకుం కంపుతాం.

రహి — వజీ! రాజాసాహేబ్ కూతుర్ సద్ధర్యావుందిలేద్. దాని హందం దాని చందం దానినీటూ దానిగోటూ దానితీకూ దానికాకూ బహుళచ్చాగావుంటుంది, అని మాసానాల్వాడికీ తెల్పిందివుంది. మరి దానికీ నూడాలా హంటుమల్లి యెట్లా?

వజీ — అదీ మాకీయిచారంచాయ్ నిద్దెమూ చివుడూగుడివుం దిలేద్. దానికీనూడువాలా అనిబోతూవుంటాడు. మనకీదారిగో తల్లు తాడ్ అని నాయచారలో తెలింది.

రహి—అయితే మన్మథాంతర్వారాల్ మీకిమంచి పోవాలా, మళ్ళీ ఆదారిచేరవాలావుంది.

పజీ—అవును.

రహి—దానికీ మాకన్నుల్ వాడూ ఖులాయించి నూసింది అంటే మాపానాల్వాడు గా బ్రాహ్మిణీస్తే మీకీసిద్ధంవుండాలి. పకడో అంటే పట్టోవాలా?

పజీ—జరూర్ సహి! మహారాజ్ బచ్చాసహి! ఆడ్కిమనము జల్సార్ మీద జల్సార్ తల్లిపించి గుమ్మసేసిడిఅంటే ఆల్ల ఆడస్త్రీల్ హంతా మనపాదాల్వాడికాల్లమీద వుండాలిఅన్నమాట. మాకీ హాలోచనాసెప్తాయ్ ఫికర్ సహి ఫికర్ సహి!

రహి—మాకీదిరిసు గిరిసు యేస్సాని వస్తాయి, నీకీకూడా సిద్ధంచేస్సానిరా జావ్.

పజీ—అచ్చా!

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

చతురంగము

శివాలయమునుండి రాజమందిరమునకు రహస్యపువోవ!

(ప్రవేశము రూపావతి సర్దార్)

రూపా—మఱదలా! నీకంతభయమేల నమ్మా?

సర్దార్—పిల్లియెదురువచ్చుట దుశ్శకునమనియు దానిమూలము నగొప్పవివత్తునకుఁ బాల్పడవలసివచ్చుననియుఁ బెద్దలుచెప్పదురు. అంతియగాక వాటివలన వివత్తులనందినవారినిగూడ మనమెందరినో చూచియుంటిమి.

రూపా—అబ్బియే నాకుమాత్రం మదురరాలేదా ? నాకు లేని భయము నీకేలనమ్మా ?

సర్ద—నన్నూరడింక నీవెంతయత్నించినను నాకు ధైర్యము కలుగకున్నది.

రూపా—మఱిదలా! ఒక వేళ ఏవత్తేసంభవించుననుకొందము. అంతమాత్రమునకు భయపడనేలనమ్మా?

గీ. మనము రసపుత్రకులమున † జననమంది?

పారుషము ధైర్యమును సుగ్గు † పాలతోడ,

త్రాగి యీస్వల్పమునకు నై † దైన్యమంద

వంశమునకుమచ్చఁ గూర్చిన † వారువీర!

యనుచుగేలి నునర్పరే † వినినవారు!

సర్ద—(అటునిటుఁజూచి) వారివరమ్మా?

రూపా—వారెవరైన మనకేమి? మఱివను మనము పోవుదమురమ్మ?

సర్ద—వదినే! వారు తురుష్కులవలె నున్నారమ్మా? నాకు మిక్కిలి భయమగుచున్నది. తొందరగానడుమమ్మా?

రూపా—భయములేదు తురుష్కులే కానిమ్ము వారితాతలే కానిమ్ము. మననేతులయందీ బాకులున్నంతవఱకేమియు భయము లేదు.

సర్ద—మనరసపుత్రాంగసలనినఁ దురుష్కులెట్టి సాహసకార్యములకైన సంసిద్ధులైయుండురు. అంతియగాక వారికిగరుణ యను నది కూస్యము.

రూపా—సర్దర్బా! మనరాజపుత్రులలోఁ దురుష్కులకులొంగువారివరమ్మా? వారిసాహసకృత్యములు మనలనేమి చేయగలవు? మనయాడు ందుమాత్రము సామాన్యరాండా? సంయుక్త, పద్మిని

వీరాబాయి, రామాబాయిమున్నగు మహాపతివ్రతలు తమ ధైర్యసాహసముల నుపయోగపఱచి చూససంతకణము గావించుకొనలేదా? మఱియు నెందఱు తురుష్కులు తమ పాత్రముల మనవారి ఖడ్గరాజంబులకు సమర్పించిరి. మహావీరుల కవిత్రా చారిత్రిములనై నజ్ఞప్తి కిదెచ్చుకొని ధైర్యముగనుండుమమ్మా?

సర్ద—(వేనుకకు జూచుచు) వారుమఱింతచేరువకు వచ్చి నారమ్మా?

రూపా—మఱిదల! సిపాణమునకు నాపాత్రముడముచేసెదను. భీతిసందకుము

సర్ద—ఏమోనమ్మా! వదినే! నన్నెటుల మందీరమునకుఁ జేర్తువో భారమునది.

రూపా—నావచనములేమియు సీచెవులకెక్కకున్న వేమి చేయుదునమ్మా?

సర్ద—వదినే ?

గీ. కలకమీఱిన మనసున ♦ కనులవెంట

దొఱలునీటిలో నేమియు ♦ దోచనట్టి

సమయమున నీనుపల్కులే ♦ సరణినాకు

విఁగవచ్చుడి? భీతియె ♦ వ్విధి దొలగెడి!

రూపా—అట్లయిన దొందరగానడుపుము?

(ఇరువురును నడచుచుండఁగా రహిమల్ ఖానును

వజరల్లి ఖానును వరకాయించి చూచుచునడచుచున్నారు.)

సర్ద—వదినే (రహస్యముగా) మనయు వీరిబాఱినుండి తప్పుకొనుటయెట్లులమ్మా?

రూపా—నీదారినినపు నడచిరమ్మ. (వరిక్రిమింతురు.)

రహీ—వజీర్ దెఖో! మహారాజ్జా అచ్చాకూతుర్ వుండింది. దానికీ మూకీస్యారీసేస్తే మాసాదాలవాడ్ చుకంబద్దాయ్. పెడ్డా పోతుందోదెఖో.

వజీ (నమ్మిదిగా వెనుకకు నడచిచూచుచున్నాడు.)

సర్ద—(వెనుకకుఁ జూచుచు) ఏమమ్మా! ఈతురుష్కుఁడుమన దెసకేవచ్చుచున్నాఁడు గతియేమి?

రూపా—వారలనై జస్వభావమును గనఁబరచుకొనుచున్నారు. నీకెందులకు నీవునడువుము.

రహీ—వజీర్ సా హేబ్ మాఘుం డెల్ వాడ్కి ఖూబా సేస్తాయి మూకీఘర్కా పోతాయి అవ్.

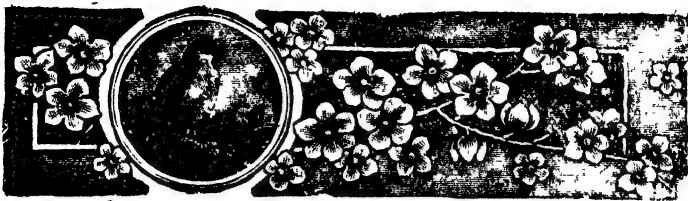
(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

సర్ద—మనము బయలుదేరి చాలసేకయినది. ఇంక నైనఁ ద్వర గమందిరమునకుఁ జేరుదము రమ్ము.

రూపా—నడువుము.

(అని నిష్క్రమింపుచుచున్నారు.)

సతీ సర్ప ర్పా.

— ❦ —

ద్వితీయాంకము

పృథమరంగము.

(రహిమల్ ఖాను, వజీరల్లీ ఖాను)

— రహి—వజీర్ సాబ్! కేకీ మహారాజా ఆయా?

వజీ—ఆయా.

రహి—బులాన్?

వజీ—(వెడలి మఱల కేకీ మహారాజాను, మానసింహుని, ఏసి) మానసింహుని వెంట బెట్టుకొని పృవేశించుచున్నాడు.)

కేకీ—సర్కారు వారికి సలాములు.

రహి—సలాం. సలాం. బైతియే మహారాజాసాబ్! ఓలద్దీ కోన్, ఓలద్దీ కోన్.

కేకీ—సర్కార్! ఇతడు నాకుమారుడు. పేరు మానసింహుడు. వీరు మామంతుల వారు. పేరు వికృమసింహుడు.

రహి—అచ్చా! బైతో. బైతో! మాకికప్పం తెచ్చివుండారు అని తలుస్తామ.

కేకీ—అవును.

రహి—అచ్చా! వజీర్! వాఖిల్ సేనుకోండి. మహారాజ్! మీరీ అంతామకం వుండార్?

శ్రీకి—మీదాయవలన ?

రహి—మీదేకామంచీవుండాడో వారికీనూస్తే మాకీపంతోషం తల్లింది. అచ్చా ! మానసిమమహా రాజ్ ! మామకాంక్షేనాల్గుచినారే వుండి మాకానందం సెయ్యవాలా? అని మామనస్సులో వాడ్కి బుద్ధితల్లిందీవుంది. మీకీయివ్వంపుండింది మాకీపంతోషం వుండింది.

శ్రీకి—మీదామమమమ మేము తిరస్కరించెదమా? తమచిత్తానుసారమట్లనే యుంచుకొవవచ్చును. మానసింహా ! సర్కారువారు కోరిన రీతిని నాలుగు దినంబులిచటనేయుండి వారి యనుమతినిబొంది రమ్మ—సర్కారు ! మాకు సెలవుదయచేయించెదగా ?

రహి—అచ్చా ! సలాం. సలాం !

(అని లేచివారిని సాగసంపుచున్నారు)

రహి—మానసింగీ ! మనకీ జల్పాస్తేస్తాయి. ఆనందంగా కాలచ్చేపంసెయ్యాలా ?

మాన—మామిత్తుడు విశ్వనాథుడుగూడ మన్న చాలా బాగుండునుగదా ?

రహి—మనకీ పిల్పిస్తాయ్-వజీర్-బరాంది-సారా-గీరా, పులావ్-గిలావ్-కీకరాల-విసన్ నాథకా వర్తమానంసెయ్యవాలా వుండింది.

వజీ—అచ్చా ! (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

రహి—మానసింగీ ! మీకీజల్పాలంటే చాలా హివ్వంపుందీ అని వింటామ్.

మాన—అవును. దానికి మావిశ్వనాథుడే గురువు. దాని మహత్వమును నేను బాగుగా పరిశీలించితిని.

గీ, డెండమున కింత చింతవా ♦ టిల్లెనేని,

యేదయిన కాధకలిగిన ♦ యేని, తగిన

యోచన మొనర్పఁగాఁగూరు ♦ చున్నఁగాని
హాయిగాఁ గాలమును బుచ్చు ♦ నవుడుగాని
చేయఁగావలె నుమి మధు ♦ సేవమనము.

రహి—మీకీమంచి మస్తివుండాలి. మహారాజ్ ! యింకా
బోలో ! దాని మాత్రము.

మాన—చిత్తము.

గీ. వేశ్యగృహంబునకుఁ బోవు ♦ వేళ, ద్యూత
మునకు వెడలెడివేళ, ల ♦ మనము తప్ప
కుండమధుసేవ నొనరించి ♦ యుండవలయు
లేనిదే యందు సాఖ్యమే ♦ లేదులేదు.

రహి—బహుత్ అచ్చామై ! అవుర్కాన్ ?
మాన—గీ. అగ్నితోఁ గాని నీటితో ♦ నైనఁగాని
కాల్చివులతోడఁగాని బల్ ♦ శౌర్యముగను
నదురుకొనుటకు ధైర్యము ♦ నిచ్చుగాన
మనకు మధుసేవ ప్రాముఖ్య ♦ మనఁగవచ్చు.

రహి—మల్లీ !

మాన—గీ. వెంటఁబడిమంది యుండెడి ♦ వీలు వారు
మనకు బానిసలౌచును ♦ మనలం వీలు
కొండమీది కోతినినైన ♦ కొనియొసంగు
వీలు, మధుసేవ యందున ♦ జాలఁగలదు.

రహి—ఇంకా నెప్పుభాయ్ ?

మాన—గీ. మేజువాట్టిలలోన బల్ ♦ మీజుజూకు
దగిన యుత్సాహము నొసంగు; ♦ హాసకర్ణు
లనెడి గౌరవమును దెచ్చు ♦ నందువలన
మనము మధుసేవఁ జేయుటే ♦ మనమునున్ను.

రహి—అచ్చా ! అవుర్ ?

మాన—గీ. ఇన్నిమాటలేల † నన్ని వేళలతోడు

నీడగాగ మనల † గూడియుండు

గాన నెప్పుడువ † గారాదు మధుసేవ

కులపుదైవమాచు † గూర్చుముదము.

వజీ—(వ్రేవేళము) సర్కార్ ! అన్నీ పిద్దంగా తెచ్చినామ్?

విశ్వ—(వ్రేవేళము) సర్కారు వారికి సలాములు చెప్పుకొం
దుము.

రహి—వజీర్ ! సారా లావ్ ?

వజీ—అచ్చా ! (అని తెచ్చియిచ్చును.)

రహి—మానసింగ్ ! (గ్లాసులో సారాయమునుబోసి యిచ్చి)
పుచ్చుకొండి?

మాన—(నంతోవముతో పుచ్చుకొని) సాహేబ్ ! సలాము.
సలాము.

రహి—విశ్వనాద్ జీ ! (గ్లాసులో బోసియిచ్చి) పుచ్చుకొండి
వీర.

విశ్వ—(నంతోవముతో పుచ్చుకొని) సాహేబ్ ! సలాము.
సలాము. తాముకూడా పుచ్చుకొనండి?

రహి—మాకీయేస్తాందేఖో (గ్లాసునిండ బోసికొని తాగిచు
న్నాడు) అచ్చా ! వజీర్ ! కంచము బులావ్ ?

వజీ—(వెళ్లి తారతోఁ బ్రేవేళించును)

రహి—తారా ! ఒకపాటపాడి నీయాట నీసోకూ నీతీకూ
మాఖిన్నుల్ పాడ్కినూస్తే మాకీ ఈనాందేతుమ్? అచ్చాగావుండవాలా?
తార—చి తము !

కీర్తన—రాగంతోడి—యావకము.

అందగాడ నాతోడి † పొందుగోర వేలరా !

(అని యభినయించును)

రహి—అదీకాదూరే. ఓమహారాజ్ కాడ ఖాఖుండి మజాసె
గ్యూలావుండి!

తార—(మానసింగుకడకువచ్చి)

అందగాడ నాతోడి † పొందుగోర వేలరా!

(అని యభినయించును)

విశ్వ—ఓసి పిచ్చముండా ! అముండాకొడుకు సమయానికి
వచ్చి రసభంగం చేశాడుగాని లేకపోతే నీనామహనుభావుని అంతదీ
నంగావేడాలా ?

మాన—అవును. మిత్రమా ! సమయానుకూలముగా సమా
ధానమిచ్చుచుండుము?

తార—ఎందాకనితాళుదు నా కందర్పుని బారికేను || అం||

(అని యభినయించును)

విశ్వ—మిత్రమా ! రాజపుత్రులకు శరణాగతరక్షణవశ్యక
ర్తవ్యమని పెద్దలు చెప్పుదురు. పాపము. దానిసంతగా యేడ్పించగూ
డదునుమా ! మరిరెండు గ్లాసులఁ గైకొనుము ?

రహి—చేభో ! మహారాజ్. మాకీ యేమీతఖ్వా లేద్. (అని
పోసియిచ్చుచున్నాడు)

మాన—(తా)గుచు ఈ ! ఇతఁగానిమ్మ?

రహి—కాప్రిజీ! మీరూకూడా యేస్కోండి (అనియిచ్చును)

విశ్వ—(తా)గును తారా ! కానిమ్మ?

తార—వాడివాడి తూపులకు † నోడిన యీతనువుగని నీ

వాడిమి జూపింప నన్ను + గూడి యాదరింపవేర! అంద!

(అని యభినయించుచుండ)

మాన—(చివాలునలేచి)

గీ. ఏమిరాకూర నాదగు + భామినిపయి

. లేగుచున్నాడ వింతేడ + కేగదీపు

మానసింహుడు నీమాయ + మర్మములను

నేడు భన్మముజేయగా + బోడె తులువ.

ఇదె వచ్చుచుంటిని. కాచుకొనుము. (అనికత్తిదూసి పరుగెత్తుచున్నాడు)

విశ్వ—మిత్రీమా ! ఎచటకు పోయెదవు ?

మాన—ఎవరు దీనిపై మూటిమాటికి బాణములవేయుచు

(అని తారచేయివట్టుకొని) కోమలంబగు యాశరీరమును. (అనియేమో చెప్పుచుండ)

తార—ప్రాణప్రీయా ! ఒక్కముద్దు బెట్టుకొందునా ?

మాన—ఒకటిగాదు. వేయిముద్దుల బెట్టుకొనుము? నిన్నువద్దంటినా ? ఈశరీరమంతయునీది. నన్నడుగవలెనా ?

తార—(ముద్దు బెట్టుకొని) ప్రీయా ! మదనుని గర్వమణిగి పోయినది నుమా ?

విశ్వ—కత్తులు కతారులవనరము లేకుండగ నే టుప్పునతొత్తుకొడుకెగిరి పోయినాడే ?

తార—మీయొడలికి చందనగంధమును బూయుదునా ?

విశ్వ—రసభంగముజేయకు. చందనగంధమనకు. రెండుగ్లాసుల సారాయమును నోటిలో పోతునా యనుచు?

తార—పొరబడితిని. క్షమింపుడు ! మనోహరా ! ఉండుడు. మీకు బరిపూర్ణానందము గల్గింప నాచేతితో మీకు సారాయమి

చైవను, (అని సారాయమును గ్లాసులోబోసి నోటిలోబోయుచుఁ దా) గిన తిమ్మట జెంపపైఁగొట్టుచున్నది)

విశ్వ—ఇప్పుడూ దాని యానందము. బహురక్తిగా నున్నది మాన—మిత్రీమా ! ఆనందము మాత్రమే కాదు. వరమానందము. బ్రహ్మానందము. ఈయానందముతోఁ దన్మయత్వమందుటచేతనే నాకు మఖమైన నిద్రవచ్చుచున్నది.

రహి—మీకీ నిద్రాసేస్తే శుకం నహిభాయ్, మనం కంచస్కి కంపియేసి జాదంఅడ్డామ్. మీకీ చేతావస్తుదీ. లేదూ?

మాన—ఓ! దానికేమి! కానిండు?

రహి—తారా ! తూ! జావ్. ఫిర్. ఆవ్.

తార—సెలవుగైకొందును. (అని నిష్క్రమించుచున్నది)

రహి—(పాచికలను సిద్ధపరచుచున్నాడు) దేఖో. మహారాజ్ ! మీకీ వందెయేస్తాయి. (అని మెడలోని హారమును దీసివందెముగా నుంచును.)

మాన—నేనుగూడ నాహారమును వందెమిడుచున్నాను (అని తీసిపెట్టును.)

రహి—(పాచికలు వేయఁగా)

మాన—ఉండుఁడు. ఉండుఁడు. గెలుపుమాదియే ?

రహి—మల్లీహారం ఉంచుతామ్. దేఖో (పాచికలు వేయును)

విశ్వ—ఆఁ (నవ్వుచు) ఇప్పుడుగూడ మాదేగెలుపు.

రహి—ఓ, అచ్చానహి ! మీకీ ఒక తమాసా చెప్తాయ్. ఈ పాలివందెం మీకీయొయ్యండి. మీకీ గలిస్తే మాదీరాజ్జెంమేసఖం యిస్తామ్. మీకీ గలిస్తే మీచెల్లెల్లి మీకీయిచ్చి నిక్కాసెయ్యాలా! ఫరేనాలండి ?

మాన—ట ! దానికేమి ! ఇదుగో పాదికలవేయుచున్నా
చూడుదు?

(అనివేయును.)

రహి—మాకీ గల్పింది.

విశ్వ—మాన—(తెల్లబోయి చూచుచున్నారు)

రహి—అచ్చా! మానసింగీ ! సర్దరావుకీజల్దీలేక రావ్?

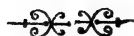
మాన—మాదిరసపుత్రవంశము. అనినమాటను దప్పుదూమని
యనుకొనుచుండిరి గాఁబోలు? అటులెన్నఁటికిని జరుగదు. ఇదుగో !
యిప్పుడే పోయితినికొనివచ్చి వచ్చుగించెదము. శాస్త్రీ రమ్ము?

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు)

రహి—వజీర్. వందెం గల్చినామ్. హల్లాకటాచ్చం మనమీ
దవుండిందీ గనకనే బహుత్ దర్జాలయిన పిల్లకీకొట్టియేళామ్. మస్కీ
యేంతఖ్యా. రాసీముద్దుల్ మీదముద్దుల్ తిన్నించి మాసానాల్వాడ్కి
చుకంచెప్తామ్. మాకీదిరిన్ గిరీస్ యేసీ మీసాల్కీ గడ్డాల్కీరంగూతల్లిపిం
చీ పెల్చీకొడ్కూలాఘా ఖాకుంటాంమహల్జీకీపిల్చిలంతాబాగాసెయ్యూ
లాఅనిహుకుంసెయ్యాలా. జల్దీచెలో.

(అని అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

యరంగము.

(ప్రవేశము రూపావతియు మానసింహుఁడను)

రూపా—భ్రష్టస్య కావాగతిః అనుశ్లోకమున కనుగుణ్యముగ
వర్తించిన మిమ్మునఁజూచుటకే నాకు సిగ్గుచున్నది. ఇంతకన్న ఘోర
ముందునా ? ఈమధ్యపానము హైందవసాంప్రదాయమేనా ? అర్య

మతధర్మమేనా ? మనరసపుల్లవంశంబున నెవ్వరేని మధుసేవ
నొనర్చిరేమో యెఱింగితిరా ! లోకులు కరిహసించురని, ప్రాణ,
మానధనంబులఁగోల్పివ వలసివచ్చునని, గుర్తించవలదా ? ఈమధు
సానవ్యధచే భీష్టులైన వారి చరిత్రములనైన స్ఫురణకుఁ దెచ్చుకొన
వలదా ?

మాన—ప్రాజ్ఞేశ్వరీ ! ఎందులకు నన్నుఁ జీనాటులఁ బెట్టె
దవు? ఇకముందెన్నఁడునుదానిజోలికిఁ బోవువాఁడనుకానుగాని నామూ
టనొకటి వినవలయును.

రూపా—మీరీదురుద్యోగము మానుకొనదనని యెట్లుఁబెట్టు
కొనినచో విందును.

మాన—వినుటయేకాదు. నాకోరికనరవేర్పుభారమునీది. నీవు
కోరిన రీతిగా నెట్లుఁబెట్టుకొనదను.

రూపా—మీకోరికయేమో నెఱవించు?

మాన—చెప్పెదను. నరవేర్పదననినఁ జెప్పెదను. తత్పక
నరవేర్పదవా ?

రూపా—సాధనాంతరములఁ జూచెడఁజెప్పుడు?

మాన—మన సర్దర్బాను జూదము నందోడిపోతిని. నేనిప్పుడే
రహిమత్తానుని కొప్పగించవలయును. కాని యీవిషయమును మన
సర్దర్బాకుఁ దెలిపియోమెను వినిపించి నామూట నిలుచునట్లు చేయ
వలెను.

రూపా—(కోపముతో) అఁ. ఎంతగొప్పపనిఁ జేసి వచ్చితిరి!
సోదరీమాణిని తురుష్కునకోడి వచ్చితిరిగా ! పొందు. పొందు. ఆపలకుఁ
బొందు ! మఱల నావ్యక్తంసనా యొద్దనెత్తకుఁదా ?

మాన—నుందరీమణి ! నీపాదముల నెత్తెదను. నామాన
మాను గాపాడుము?

రూపా—పాదముల నెత్తక నేమి చేసెదరు ?

గీ. సోదరినె సిగ్గులేకుండ † జూదమందు

నోడిన మహానుభావుడ † వ్రాతైదనవ

అడువారల పాదాల † నందుచేత

గలుగునే సిగ్గు ? యిదియొక † ఘనతఱుగునె?

మాన—ప్రాజ్ఞేశ్వరీ! నామానమును గాపాడుము. నీకుఁబు
ణ్యముండును. నన్ను దిట్టిననుసరియే. నిన్ను బ్రతిమాలికొందును.

రూపా—మీకుమానమనియు నభిమానమనియుఁగూడఁ గ
లదా ? స్వసోదరీమణిని జూదమునందోడిబొవుట మానాభిమానము
గలవారికృత్యమేనా? కుత్తుకనిండచావిక్షణిక మేనియు మత్తునువిడ
నాడలేకుండుటఁ జారువముగలవారి చెయ్యములేనా? వేశ్యాలంఠలు
లై యిల్లువాకిలనకఁ బ్రవర్తించుట సిగ్గుబిడియములుగలవారి లక్ష
ణములేనా? రసపుత్రప్రేరలక్షణంబులఁ బరిత్యజించి నీచకృత్యములకు
బాల్పడుటగౌరవనీయుల ధర్మమేనా? మీరొనర్చిన పాపంబున
నేనుఁగూడ భాగముఁ బంచుకొనినఁగాని నాకు బుణ్యములేదుకా
బోలును. మోక్షములేదుకాబోలును. కీర్తివృత్తివల్లలేవుకాబోలును.
చేసిన కార్యముచెడ్డదైనపుడు, బరులచే ఛీ యనిపించుకొనఁదగినదైన
పుడు, హైందవమతధర్మవిరుద్ధమైనదైనపుడు దానినిసమర్థించుకొనుట
కు నన్ను బ్రతిమాలకేమిచేసెదరు? అయ్యా ! ఒక్కతల్లిగర్భమునఁబు
ట్టితే, ఒక్కస్త్రస్యమునే గుడిచితే, ఒక్కచోటనేగుడిచితే, ఒక్క
చోటనే బెఱిగితే, అవిశ్వాసమైనలేదా? పాపభీతిలేదా? నదురు
బెదురులేదా? అన్యమతిస్థునకు పందులో నాగర్భకృతుమతిస్థునకు
సోదరీమణిని కట్టిపెట్టి తలయెత్తుకొని తిరుగుదమనియేనా మీరలం

ః : ఇదిగర్భనిర్భేదకమగు విషయముగాని మఱియొకటియో? నేనీ కార్యమునకెట్లు లనుమతించగలను? ఆమెతో నేమని వచింపఁగలను? నాకునో రేటులవచ్చును? దీనిని విని యామెదేమనును? మొన్నశివాలయమునకుఁ బోయినపుడు గలిగిన యవకాశమునకే భీతిలియింపవలయును విచారగ్రస్తయైయున్న నాకాంతతో నీవిషయమును దెల్పనిదిసమయమా? ఒకరికిఁ దెలియకుండఁ జేయఁదగిన కార్యమా? ఆమె స్వతంత్రియో! పైనఁదలిదండ్రులులేరే? నేనిట్టియ కార్యమునకుఁ బూనుకొనినచో నాగతియేమి కాఁగలదు? నాథా! నామనవినినుఁడు. పోయినదైపోయినది. మీరింక వాతురుష్కునికంటఁబడకుఁడు. ఈవిషయమునుగూర్చి తలపెట్టకుఁడు.

మాన—కంటఁబడకుండ జాగికొనినంతమాత్రమున వాఁడూరకొనువాఁడా?

రూపా—ఊరకొనక నేమిచేయఁగలఁడు?

మాన—యద్ధ మొనర్చియైనఁ జెట్లఁబట్టఁగలఁడు.

రూపా—ఓన్ ఇంతియేగదా! తురుష్కులతో యద్ధమునకే జంతుచుండిరా?

మాన—ప్రాణేశ్వరీ! యద్ధమనమాటలా?

రూపా—మీయట్టి భీరులగు మాటలుగావు. పోటుమాని నులకు మాటలే.

మాన—కాలపారణ మొనర్చి నన్నుగవ్వముల పాలొనర్చుటయేనా? నాగతి నేమిచేసెదవు?

రూపా—నామాటవినుఁడు. మీకేమిగవ్వములు రావు, మీకేమియుదుర్గతిగలుగఁజోడు. మీప్రాణములకు వాప్రాణములడ్డువేసెదను. మీరుభయపడనక్కఱలేదు.

మాన—నీపుభయవడవలదని చెప్పినంతమాత్రముననే నాకు ధైర్యముగలుగుననుకొంటివా ? నిష్కారణముగా వానితోపగ యేమిటికి? ఎందఱునిహతులుగావలయును? ఎన్నిదినంబులు కష్టవడవలయు ? నుండరీమణి ! గోటితో, బోవుదాని నేల గొడ్డలి, బూనఁ జేతువు?

యాపా—ఏమికానున్నదో కానిండు. మీరుయిచ్చోటనుండి పొండు, మీతోడనిప్పుడు మాటలాడుటకుఁగూడ నా మనస్సాక్షియం గీకరించకున్నది. ఇదిగోటితో, బోవుకార్యమా? మహా ఘోరమైనది. నీచాతినీచమైనది. ఈహేయ కార్యముకన్న యుద్ధము నీచమైనదిగాదు. చూడుఁడు?

గీ. ఏటులుగ రక్తమియిలఁ ॥ బాటుఁగాకఁ
గోట్లకొలఁదిగ జనమిలఁ ॥ గూలుఁగాక
రాజపుత్రీవంశస్త్రీ తు ॥ రుష్కునొకనిఁ
జెట్టఁబట్ట నెవ్వటయన ॥ వట్టిమాట!

మాన—అబ్బా ! ఏమిపారుషము ? ఏమిమానాభిమానములు? ఏమికిర్తి ప్రతిష్ఠలు ?

గీ. దొడ్డిగావచ్చి కోటల † దోచిమాన
వతులమని విట్టవీగెడు † వారి నెల్ల
జలిమిఁగొంపొపునవృద్ధి † వాక్కులెటకుఁ
బోవునో! వారికౌర్యాన్ని † ముందునబల!

తురుష్కులు మునుపు అటులొనర్చినవారుగారా ? వారివృత్తాపనలము ముందుమనరసపుత్రీవీరులు తాళగల్గిరా ?

యాపా—జయోవజయములు దైవాధీనములు. గలిచినవారు గలిచిరి. ఓడినవారోడిరి. ఆఁడువారలెవ్వరును తురుష్కులకులొంగ

లేదు. తమకవమానము సంభవించునున్న సమయంబునఁ దమమానములఁ దామకాపాడుకొనిరి. ఇంతయేల ?

గీ. ఎవ్వరునుగొని మీవలె ♦ యిట్టిపాడు
జూద మొకటివాడుచుఁదమి ♦ సోదరినిఁదు
రుష్కునకు సంబంఁగట్టఁగో ♦ రంగలేదు
పిఱికిపందలబోలెను ♦ దిరుగ లేదు.

మాన—రూపావతి! నావశ్యమున కిదియేనా సమాధానము ?

రూపా—నన్నేమిచెప్పమనియందురు ? ఈదురంతకార్యము నాపెకుఁదెలిపి కాశ్వతముగఁ దలంచుకొని గృహించు వరాభవమును బొందుమనియెదరా? అత్తమామలచేతగంటించుకొమ్మందురా ? వంశమునందీగొప్పకళంకమును బెట్టుమందురా ? మతధర్మంబులమితి మీఱుమందురా? ఇంక వరంబులకుఁ జెడుమందురా ? నలుపురిచే వేయఁబెట్టి చూపించుకొమ్మందురా ?

మాన—నేను నీసౌజ్ఞేశ్వరుఁడను. నా మాటవిసవలదా? పతి యాజ్ఞ చాటవచ్చునా?

రూపా—మీసంభాషణమంతటితో గట్టిపెట్టుఁడు. ఎవ్వరైన విన్న నవ్వుదురు. నేనుమీసతిన్నెనందులకు నాధర్మములనేమియు మీఱుటలేదు. ముందుగూడమీఱను. ఇయ్యదిపతిచెప్పవలసిన కార్యముగాదు. సతులొసర్పిరీరవలెననెడి విధాయకఁఁడుగాదు. ఇట్టి హేయసంభాషణ మొనర్చుచున్న మీచెంతవిలుచుదుంటకే నామనంబం గీకరింపకున్న వృథా సతిధర్మములమాట నేలఁదలపెట్టెదరు ? సతియొక్క లక్షణములేవియో మీకుగుర్తున్నదా? అవివాహితను, సాటిరాట్టుమారీమణిని అందునను నాశుబిడ్డనునాభర్తకాఁగ జూదమునందే డిప్పెనని యాచిడనుగైకొనివచ్చి మీచేతులలోఁబెట్టి మీ

ద్వారా తురుష్కునివశము చేయుటయేనా సతియొక్కలక్షణము ?
ఇత నేని మీపట్టునువదలినన్యాయరావలంబకులై కీర్తికాంతనుజేబట్టు
డు మఱియు.

గీ. రాజ్యరమవృద్ధి జేయుడు + రాజపుత్ర

వంశమునకుగీర్తి గడింప + పాటునకుడు

మేచ్చబాతికిసెలవిడి + స్వేచ్ఛగనుడు

హాయిగా సాఖ్యముల బొందు + చలరుడయ్య!

అంతియేగాని యిదియేమిపని ? పూర్వమెవరోభీరులైరని, తు
రుష్కుజాతితో వైరంబువలదనియేమో ధర్మవన్నముల నేకరువుబె
ట్టుచు నన్నుఁ గూడపాపమున భాగంబుబంతుకొమ్మందులే? ఆభీరు
లైనవాడుమాత్రమిట్టి దుర్లయుములకుఁ బాల్పడిరో ? వారిచరిత్రము
ల మాత్రము మనము వశింపలేగా ?

గీ. ఉదయసింహుడంతటివాఁడు + యుద్ధమునకు

జరికి ధనమిచ్చి వారితో + సంగిజేయ

యత్నములొనర్చేనేగాని + యధమమైన

వనినిమెనరింపఁగా బూను + కొననచెప్పుమ!

మాన—భీ! ఊరకొన్నకొలఁదియు నీవాగాడంబరముపె
చ్చుచున్నయది. ఓరూపావతి! నేను సర్దరావును వశముచేసికొనలేక
నిన్ను బ్రతిమూలుకొనుచుంటిని తలంచితవికాఁబోలు. ఏమో సామ
ముచేతఁగాగ్యము చక్కబడఁగాయని యీవిధానమవలంబింప నీచా
తుర్యమంతయుఁ గనఁబడితివి. చాలుఁ జాలు. ఇందులకుఁ దగినవిధ
ము నాకడలేకపోలేదు. తురుష్కులేవచ్చి కావలసిన కార్యక్రమ
మంతయు నడిపించినపుడే మీ మొగములపై గుడ్డలు వైచు
కొందురులే?

రూపా—కానిండు. దై వని ర్మాణమెట్లుండిన నట్టులనే జరుగును. అంతియేగాని యీ పాతక కార్యము నేనొనర్పజాలను. ఆయవఖ్యాతి నేనుపొందజాలను.

మాన—నీవీ కార్యమున నడుగుపెట్టనేవలదు. నేనే సర్వంబును నిర్వహించెదనులెమ్ము?

(అని వెడలుచున్నాడు)

రూపా—ఇక్కడీతం డెచ్చోటి కేగఁగలడు! (అనోచించి) తురుష్కజాతితో గూడి కుట్రలఁబెన్నుఁగాఁ గోలు! అహ! సర్వ రాష్ట్ర! నీకెట్టి దశరానున్నది. కానిమ్ము. ఆయుర్తమకాంతాలలాచు కేయాపదరా కుండ శక్తివంచలేని సహాయమొనర్చెదనుగాక?

(సమ్మిమించుచున్నది)

తృతీయరంగము

—* కేకిమహారాజును; చంద్రావతియు; *

కేకి—చంద్రావతి! చూచితివా! కుమారుఁడువాసిన యీ యుత్తరమును? (అనియుత్తరమిచ్చును)

చంద్రా—(చదివి) నాధా! చదివితిని. (తనలో) హా! మానసింహ! ఎంతవాఁడవైతివి. కన్నకడువగుటచే నీచెయిదంబులకు లోలోవలనే మగ్గుచు నెంతదాకయూరకున్నను చివఱక్షిమహాభయకారమును గూడ నొనర్చితివా? తండ్రి! వదిలే! వంతమైయలరారు రసపుత్రజాతి కెట్టికళంకమాపాదించితివిరా? కులమునకు వేఱుపురువైపోతివే? ఇది వనికీమాలిన కార్యముగదా? స్వపాదరీమణిని తురుష్కుని వశమొనర్చుట మహాఘోరముగదా? యష్టయీలోచన మేమియులేకపోయి

నదా? కొడుకా! నీచదువులన్నియు నీవిధముగాఁ బఠింపించినవా?
నీశౌర్యధైర్య వరాఁగ్రములన్నియు నీవిధముగా గంగలోఁగలిపితివా?

రూపా—(వ్రేళ్ళించును)

చంద్రా—రూపావతీ! చూచితివే! నీపెనిమిటియుత్తరమునుఁ
(అనియిచ్చును)

రూపా—(చదివి) ఈవిషయమునాకు నిన్ననే తెలిసినది. నేనా
యన ననేకవిధంబుల వందలించి చూచితిని, కాని ప్రయోజనము
లేకపోయెను. ఇప్పుడిందులకుఁ గర్తవ్యమేమి యూహించితిరి?

శీకీ—అమ్మా! రూపావతీ! వయసునఁజిన్నదానవైనను బుద్ధికి
నీతోడసమానమైనవారము గాము. నీపురాకృతపాపకర్మఫలంబున
నీకీభర్తదొరికినాఁడు. వాఁడెట్టి యవినీతుఁడైనను నీనుగుణసంపదనే
చూచుకొని మేమానందవారినిధి నోలలాడుచున్నారము. ఇప్పుడు
గత్యంతరముఁగూడ నీవేయూహించి మమ్మొకదరిఁజేయుము. రూపావతీ!

గీ॥ కొమరుఁడిటుచేసినందుకు ♦ గోపగించి;

తగిన శిక్షవిధించుట ♦ ధర్మమగునె?

వానిలేఖననుసరించి ♦ వీరనుపుత్ర!

నిపుడు మ్లేచ్చునిచేతిలో ♦ నిడఁగనగునా?

యేదియో యిండు వేనిర్లు १ యింపునుమ్మ॥

రూపా—మామగారా! ఇందులకు గర్తవ్యమును నేనాయూ
హించందగినదానను? పెద్దలుమీరు చిన్నదాననునేను- అదియూఁగాక
మీప్రశ్నంబునకు నేనేమని సమాధానమియ్యఁగలను?

గీ॥ చేసికొనినభర్తను గొప్ప ♦ శిక్షవేసి!

పెదలగొట్టుమటంచును ♦ వేడుకొనన?

విమలచరితను దీనుక ♦ పెల్లమ్లేచ్చు!

వశముఁ జేయుమటంచును ♦ బలుకవలెన?

మామగారూ! ఇదమిత్రమని వచింపనమర్థరానిదగును. దీనికిమంత్రీ
గారైన సమాధానమియవలయును. లేదా! మనసర్థర్యామైన దగిన
యోజనఁ జేయవలయును.

కేకి—అమ్మా! రూపావతీ! నీయోచన యుక్తియుక్తముగా
నున్నది. ప్రియసీ! చంద్రావతీ! నీవుపోయి అమ్మాయినిదీసికొనిరమ్మ?

చంద్ర—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించి సర్దర్బాను శోశా-
నివచ్చును)

సర్ద—నాయనగారూ! నమస్కారములు. (అని దీనవదనముతో
నిలువఁబడును)

కేకి—అమ్మా! నీముఖము కళావిహీనమై యట్లున్న జేమమ్మా?

సర్ద—ఏమియుచు లేదు. మొన్న మేము శివసందర్శనార్థమై
పోయినపుడు గలిగిన యవశకునమే నన్ను భీతచిత్తురాలినిగావించినది.
అప్పటినుండి యేమో నామనంబాక విధంబుగానున్నది.

కేకి—అమ్మా! అంతమాత్రమునకే భీతిఁ జెందవలయునమ్మా?

రూపా—నుజుడలా! నీవీయుత్తరమునుజదివియందులకుఁగర్త-
వ్యము నిర్ణయింపవలసియున్నది. (అనియిచ్చును.)

సర్ద—(వదిలి) వదినే! నేనిందులకుఁ గర్తవ్యమూహింపవలయు
నా? తల్లిదండ్రులారా! నేనుపాపాత్మురాలను. కాఁబట్టియే నామూల-
మునఁ దమకిట్టికష్టములు సుప్రాప్తమగుచున్నవి. ఛీ! ఛీ! ఈ పాడుజన్మ
ను భరించుటకంటెఁ జచ్చుటయేమేలు. (అని బాకునెత్తి పొడుచుకొనఁ
బోవ)

రూపా—(అడ్డువచ్చి బాకులాగికొని) సర్దర్బా! ఇంతతొంద-
రయేలనమ్మా! నీవు ప్రాణములఁబోఁగొట్టుకొని సంతమాత్రముననే నా
భర్తగుఁజవంతుఁడగునా? తనదురాచారములుమానునా? అయినచోవర్త

నమునకు మీమందఱమును బ్రాణమాలను విడవలసినవారమే. మీయి
 న్న గారుత్తరమువాసిసంతమాత్రముననే నిన్ను మీరందఱిగారు వెంటఁ
 గొనిపోయి యూకుటిలుచినశముఁ జేయుదురమ్మా? నీవేమో తెలివి తేటలు
 గలదానవని నీతోడయోచించినందుల కిదియటమ్మాఫలితము? మానా
 భిమానములు గలవారు, రసపుత్రవంశోద్భవులము గదాయన్న పౌరు
 షమున్నవారు, మనపూర్వీకుల శారవప్రతిష్ఠలు గాపాడుకొనవలెన
 నడి యుత్సాహమున్నవారు, తనప్రాణ, మాన, ధనంబులు శోణిత
 రూపంబుగా ధారపూసి యొనవాతురుష్కుని యబలాటమునకుఁ బ్ర
 తిక్రియఁగావించురుగాని నానికి జంకి, నీయన్నగారి యుత్తరముననుస
 రింతురే? ఈమాత్రప్రాణోచనము నీకు లేకపోయెనమ్మా? మనమిట్టి సమ
 యంబున భైర్యమవలంబించి రాష్ట్రేచ్ఛనకుఁ దగువరాభవముఁ గావించ
 వలయును. మొగముపై గుడ్డవైచుకొని వలాయనంబగునటులఁ
 జేయవలయును. మనకాలపుచారిలో నెబ్బాసనిపించుకొనవలయును.
 అంతియేగాని యిది వెట్టియాలోచన కాదమ్మా?

సర్ద—అట్లయిన నోవది నెగారూ! మీయూజ్ఞ సనువర్తింతును.
 ఇట్లుచేయుదము. (అని చెవిలో నేదియో చెప్పి) వాచునగారూ! మీగు
 అన్న గారియుత్తరమునకుఁ బ్రత్యుత్తరముగా నీయుత్తరమందినదనియు,
 నీకోరిక చొప్పున వారహింసత్థానునకు మనసర్దర్భా విచ్చటకు సరిసిద్ధుఁ
 డనై యుంటినినియు, నింకొలకు మనసర్దర్భాగూడ సంగీకరించెననియు
 నేటిరాత్రి పదిగంటలగుసరికి దుర్గాలయముకిడ మనసర్దర్భా సిద్ధముగ
 నుండుననియు, నాతఁడువచ్చి తీసికొనిపోవచ్చుననియు వ్రాసివంపుడు.
 వడఁపడి కర్తవ్యము మనమూహించుకొనవచ్చును.

శ్రీశ్రీ—తల్లీ! సర్దర్భా! నీయూలోచనమేదియో నాకువినిపింపు
 మమ్మా?

సర్ద—నాన్న గారూ! నాయూలో చనమున కేమున్నదండీ! నేను ను రూపావతియుఁ బదిమంది నైనికులతోఁ గూడఁబోయి దుర్గాలయము కడ వేదియుందుము. నన్నుఁ గొనిపోవుటకై రహినుత్థానుఁడును వాని కుట్రచారులును రాఁగలరు. వారినందఱు బంధించి మీసముఖమున నిలువఁబెట్టెనుము. అప్పుడుమీచిత్తానుసారముగ వారికిఁ దగినదండన మునువిధించవచ్చును. అమ్మా! ఏమందువు?

చంద్రా—తల్లీ! నేనేమందునమ్మా! మనమాదుర్మార్గునకీప్రతి క్రియఁ గావించవలసివచ్చె! కాని యాడువారముగ దా యని సంజేహం చుచుంటిని.

సర్ద—అమ్మా! ఆడువారమైనచో భయమటమ్మా?

అ|| నా! చేత బాకులుండ శశివ్రుడెగాదుపారియె

గాదుకాలయముఁడె శ గాదువారి

యబ్బలైనఁగాని శ వాడలెత్తి పారలే?

మాటలాక్కొ! యెరులు శ మమ్ముగెలువ ?

గీ॥ కంఠగతప్రాణమున్నంత శ కాలమెప్పుడు

మమ్ముస్పృశియింతుఁజాలుదై శ ర్యమ్మగలుగు

వారలుండరు రసపుత్ర శ వంశపారు

వంబుఁజపిజాడఁడగు సాహ శ సౌభుగనరు॥

నాయనగారూ! అలసిగనేల? తామిప్పుడే నేను విన్నవించినటుల లేఖ వ్రాసి యున్నగారి కడకుఁబంపుఁడు; (తనలో) అన్నా! మానసింహా!

గీ॥ పుట్టితిమి యొక్కతల్లి క శ యువను యొక్క

చోటఁబెట్టిగితి మొకచోట శ నాటలాడి

కొంటిమట్టిప్రేమము నెల్ల శ మంటపాలు

జేసిఁ న్నుక మ్లేచ్చుని శ చేతఁ బెట్టఁ
దలఁతు వేయింత కఠినంబుఁ శ దలఁచినపు!

ఓను ద్యరసమా!

గీ॥ వావివరుసఁదలంచని శ వానికరణిఁ
జేసి, ద్యూతంబునకుఁ దార్పి శ జెడ్డతనము
జా పుకొంటివి యియ్యది శ పాపమంచుఁ
దలఁచవైతివి నీతిని † వొలఁగినీవు.

గీ. సర్వకాలము సిన్నుఁ బో † మణము జేయు
మ్లేచ్చజాతివంచలనుండి శ మెలఁగలేక
ప్రాండవుల యొద్దనేమి సా † ఖ్యంబు పడఁగ
సాహసించితో మద్యర † సంబనీవు.

కీకి—అమ్మా! అట్లనే వంపెదను. ఈవిషయమును మన మం
త్రీగారగు విక్రమసింహునకుఁ గూడఁ దెల్పుట యుక్తము గాన వాని
నివృత్తి రావించి యట్లా నర్తును. నేనింక దర్బారునకుఁ బోమెదను.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

సర్ద—రూపావతీ! నీవు వాతోఁ గూడవచ్చెదవా?

రూపా—ఏలరాకుంచునమ్మా?

సర్ద—అట్లయినచో మనమింకఁ బ్రయాణపన్నా హముననుం
డవలచా?

రూపా—అవశ్యముగనుండవలయును.

చంద్రా—అల్లీ! సర్దరాజు! కోడలా! రూపావతీ! మీరిద్దఱు
ను జిన్నవాండ్రే. కడుజాగరూకతఁ గలిగి మెలంగవలయునుండి?

రూపా—అత్తగారూ! అందునఁ గూర్చి మీరెక్కువగాఁ
జెప్పవలయునా? మనమింకఁ బోవుదమా?

చంద్రా—మందిది.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

తృతీయాంకము.

కేకీ—అమ్మా ! యాపావటీ! నీవేల సడ్లువచ్చెదవమ్మా! వీడు నాకొమరుడా? నీశర్తయో? రసపుత్తుడా వీడు? అవిశ్వాసమే వీడి కున్నచో, ఆపేరీమావాత్సల్యము లే వీడికున్నచో, వీడినాశములయం

దు రసపుత్ర! నీరొక్కమే ప్రవహించుచున్నచో, నీడికి మానాభిమానములే యున్నచో, తనస్వసోదరీమణిని యీహచ్చార్థమునితో జూడమోడి యోడిపోవునే? ఈదుర్మార్గుఁడు నాకుఁ గొడుగుని చెక్కుకొనినను సిగ్గుగా నున్నయది. ఈరసపుత్ర! జాతియొందిపుటివలకుఁ ద్రాగుఁబోతుంటిరా? జూదరులైనవాగుండిరా? తమకులధర్మముల మితిమీరిన వారుండిరా? ఇట్టి కొడుకుండిననేమి? లేకున్న నేమి? అమ్మా! రూపావతి! నీకనుపుకుండును నిల్పుట వంశవృత్తిను నిల్పుటకన్న నెక్కువదిగాదు. ఎంత చాలము మన మీదుర్మార్గు నదుపాజ్ఞులు లేక మెలంగనిచ్చెదము? కొట్టెడియీడా? తిట్టెడియీడా? మీసమును గడ్డమును వచ్చినవే, ఐదు వత్సరములకొడుకుండనే? ఏలబుద్ధిలేక పోయిను? తల్లి! నీకేగోతును రావీయను, నీవే నాకొడుకువనుకొందును. ఈసామాజ్యమువంతటిని నేడే నీకొయ్యవశిచ్చి వేసెదను. మతియు నీనేమి కోరినవది గుచ్చెదను. అంగియేగాని యీహీనుని, యీధండానుని, యీకిరాతకుని, యీవంశవాళకుని క్షమింపుమని నన్నెన్నఁడును గోరకుము. నీని క్షమించుటకునఁ ద్రామబ్రాహ్మను బ్రక్కఁగోఁబరుండఁ బెట్టుకొనటయేనుమా ?

రూపా—నూమగారూ! ఈయనిన మాటలు చాలవా? ఇంతకన్న మానాభిమానముఁ గల వారికి వేరుశిక్షలు గావలయునా? గాన నాప్రార్థన నూలించి రక్షించఁగలందులకు వేడుకొనెద.

విశ్వ—(తనతో) ఎంత చెడ్డా పెల్లా! గనక అభిమానమట్లా యేడిపిస్తుంది. నన్ను జూచి జాలివడే వారెవరు? నన్ను రక్షింపుమని చెప్పేవారెవరు? (మానసింహునితో రహస్యముగా) మిత్ర! నీరొట్ట నేతిలో పడుతూవుంది. వాగ లేమి?

మాన—(కనుసన్నఁ జేయుచు) ఉండవోయ్! అంతవలకురాని?

విశ్వ—నరే. నరే. నివేదించు. మొదటినుండియు నిన్నే

నమ్మకొని యున్నాను. గురువును నన్నన్యాయము జేయ వద్దనున్నా?

శేకి—ఏమిరా? మ్లేచ్ఛాధనా! వాడి కింగితము లేకపోయిన ను నీవైనా జెప్పకపోతివా? ఇట్టి హేయకార్యము లొనర్చ సమర్థుడ వనియే గాబోలు నుల్తానువాడు నిన్ను వజీరుని గావించినది. నీకు సర్ద ర్బాను నివాహమాడవలెననియే యున్నదా? ఉరికిఁ జాల్పడుదరుని యున్నదా?

రహీ—మహారాజా వార్కీ సలాంగొట్టి సెప్తాయ్, మాసానా ల్యాడికి చెమించుకొన్నారూ అ. పే మాదీ చెంపల్వాడ్కి హిట్లాబుద్దీ సెప్తీ హల్లాకటాచ్చమ్ తల్పుకొని యింటికి పోతామ్. మాకీ చెమిం చ్చాబా మహారాజ్. మీఖామూరైల్వార్కీ మాకీ సలాం సెప్తాయ్. మాకీ పెల్లి సాన్ రాజా!

వజీ—మహారాజాకీ హైసాబోలో?

మంత్రి—రాజేంద్రా! స్థితిగతుల్లున్నవి

శేకి—విక్రమసింహ! నేనును నదియే యోజించుచుంటిని. మా పావతికొరి తెలిగస్కరించలేకుంటిని, ఒక్కరి నేవదలినచోగన్నకుమారుఁ డెంత యవిసీతుడైనను వారి యెడఁ బక్షపాతము వహించి వదలిపెట్టి మిగతవారిని శిక్షించితినిని గేలిసేతురు?

మాన—రానవనే యోతండీ: నేను గావించిన మహాపరా రమునకు- వాగ్దాప్త)నిర్దవమునకు, బహుత్తాప పడుచున్నాను. వాకీయ వమానము చాలును. వేతేతలఁ దీయించవలయువా? ఈమువ్వరును చిద్దోషులు, ఈవిషయమునదోషిని నేను గాని వీరుగారు. కోరినకీటిబం దెమున కొప్పుకొనిన నేను శిక్షించుటవలయునుగాని వీరు శిక్షార్హు లుకారు. కానఁదమకటాక్షమును జూపించుదలచిన మానలుపురివైనఁ జూపించుడు. లేనిచో వీరిమువ్వరివైననైనఁ జూపించి తలవరులచేత

నాతల నరికించుటకంటె మీరు మీచేతులతోడనే నాకంతము నుత్తరించుడు.

విశ్వ—(రహస్యముగా) బలే టోపీగొట్టావోయ్. ఇదీ యెత్తువైయెత్తు మల్లీ ధ్వజమెత్తి నామన్నమాటే.

మాన—తోందరవడకోయి. (అని రహస్యముగాఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చుచున్నాఁడు)

విక్ర—రాజేంద్రా! తమ యాలోచనము బాగుగనే యున్నది. వీరి నివృట్టునవదలుటయే యుత్తమమైనవద్దతి.

కీకీ—మీరొచ్చినది మహావచారమైనను వశ్యాప్తత హృదయులైసండున విడిచినారము. ఇంక బాగయాకులై మెలంగుడు. పొండు.

(దోషులు నలుగురును నిష్క్రమించుచున్నారు)

రూపా—మామగారూ! తమ యమూల్యోపకారమునకీదానురాలివందనశతములఁ గైకొనుడు?

కీకీ—అమ్మా! రూపావతీ! ఈవిషయమునందు నీమాటవినకఁదప్పినదిగాదు. నాకెంతమాత్రీ మీదఁ గ్రాహ్యుల వదలవలయునను తలంపలేదు.

విక్ర—దేవా? దేవరవారితో నెక విషయము విన్నవించుకొనెదనను గ్రహింపుఁడు. మానసింహుఁడు మఱియు నామేఘుని సహవాసముఁ జేయకమానఁడు. ఒకవేళ సతఃకారకుండిన నారహిమత్తానుఁడూరకుండ నిచ్చువాఁడుగాదు. ఏసమయమునకీ యావదఁదెచ్చి నత్తిపైఁ బెట్టువాఁడో మనము మెలకువఁ గలిగి యుండుటమంచిది.

రూపా—అంత వ్రేమాదము. రానేగూడదు. ఒకవేళ వచ్చునే చూడుఁడు!

గీ. ఆడువారమైనను గాని * యట్టిసమయ
మట్టినవ్వడు పెనుదీయ * మయ్యమేము

శక్తికొలది మాసాహస + చర్యఁజూపి

శాత్రుల తుళ్లడంప మే + సంగరమున

భర్తగారింక మీఁదనట్టి సాహసమునకుఁబూనుకొనరని నాకొక పెట్టినమ్మకము. మఱల నీయవివేకమునకే పాల్పడినచో నీతడవ నేను మాత్రమురారుకుందువా? అప్పుడేని నాసాహసమును మీరు మెచ్చుకొనకుందురా?

శీక—తల్లీ! నిన్ను మెచ్చుకొననిదెప్పుడమ్మా! నీవ్వాదయమునే నెఱుంగనిదియా! అంతఃపురముమాత్రము జాగ్రత్తగా జూచుచుండు భారమునీది. మంత్రీపుంగవా? మనమింకఁ బోవుదమా?

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

—
(ద్వితీయరంగము.)

(సర్దర్బా నిమరించుచుండును)

రూపా—(త్వరితగతిఁ బ్రవేశించి) సర్దర్బా! సర్దర్బా! నిమరించుచుంటివేమమ్మా! (నెమ్మదిగా దగ్గఱకుఁబోయి) సర్దర్బా! సర్దర్బా! (కొట్టిలేపుచు) లెమ్మలెమ్మ?

సర్ద—(కన్నుల నలుపుకొనుచులేచి) ఎవరువారు? వదినే! నీవే నా! ఏమమ్మా! ఇంతఅర్థరాత్రి లేపుచుంటివి?

రూపా—అర్థరాత్రియేమి! లెమ్మ! లెమ్మ! తురుష్కసైన్యము లోనఁ బ్రవేశించుచున్నది. బాకునుదీసికొనుము. అగుమ్మముకడ సిద్ధముగనుండుము. నేనీగుమ్మముకడ సిద్ధముగనుండెదను.

సర్ద—తురుష్కసైన్యమే?

రూపా—కేకలవేయకుము. నెమ్మదిగమాటలాడుము. ఎవరై

సనుసరే ముందు వక్షస్థలమందు బొడువము. బాకు విషపూరితమై యున్నదికదా?

సర్థ—బాకు విషవిరితమైయే యున్నది.

రూపా—లెమ్ము. లెమ్ము. సమీపించుచున్నారు. సందడి వినఁ జుడుచున్నది.

(చెఱియొక ద్వారముకడఁ గావలిఁగాయుచున్నారు)

(నలపురుతురువులు రాగఁ వారిని బాకులతోఁ బొడువఁగూలు చున్నారు.)

రూపా—సర్థర్థా! మఱిదితిని. లోనఁ గుమారుఁడొంటరిగఁ బరున్నవాఁడు. వాని కేయావదరాకుండ నీవుబోయి కాపాడుచుండుము? నేనీరెండు ద్వారములను గాపాడుచుండెదను ?

సర్థ—మంచిది (అని నిష్క్రమించుచున్నది)

రూపా—(వహరా చెలాయించుచుండ మానసింహుఁడువచ్చి వేళించి లోన కడుగువెట్టయత్నించును)

రూపా—(పొడవఁబోవ)

మాన—ఎవరినిపొడిచెదవు! రూపావతి!

రూపా—ఓహో! తమరేనా! ఎక్కడికిహడాపుడివ్రయాణము ?

మాన—లోపలకు.

రూపా—ఎందులకు ?

మాన—సర్థర్థాకొఱకు.

రూపా—సర్థర్థాతోడ నీయర్థరాత్రియం జేమివనియున్నది ?

మాన—నీవొక్కలకుఁ దగుసమాధాన మియినవసరములేదు.

అడ్డములెమ్ము?

రూపా—అట్లుచేయ నీలులేదు.

మాన—వీలులేదా! (అని భద్రమునుదూసి పై కెత్తుదున్నాడు)

యాపా—అవుని మీచేతిమీఁదుగ నొనర్చియే లోనఁబ్రవేశించి యుండు. అంతియేగాని యీయాపావతి జీవించియుండఁగా లోనికిఁబోయిదు.

మాన—యాపావతి! ప్రాణముల నేలఁగోల్పొయెదవు? నేను నాప్రతిజ్ఞచాటువాడనుగాను, రహిమత్థానునకు సర్వర్థానుసేవ్యునియై యేతరవలయును. వృధాగా నడ్డమేలవచ్చెదవు? ఏలఁజెడిపోయెదవు? నీవు నాకర్థాంగలక్మీవగుటచే నింతగాఁ జెప్పవలసివచ్చినది.

యాపా—అవును. నిజమే మీరు నాకువతులగుటచేతనే యెత్తిన బాకును క్రిందకు దింపవలసివచ్చినది. లేకున్నచో నీవఱకే యొకరి కొకరిసంబంధము లేకుండెడిది. అర్థాంగలక్మీనిగదా? మీరు పూనికొని నదురుద్యోగము సాతక హేతువైనదిగదా? వినయపూర్వకముగ మంద లించితినిగదా? కావలసిన తలవంపులన్నియు నైనవిగదా? నలుపురినో శృంగఁ బడితిమిగదా? ఇంతటితోనైన నాపూనికను విరమించుకొనకఁ దురుష్కులకుఁ దగునలహలమెసంగి యింతఘోరకార్యమునకుఁ దెగింతుగా? కుత్తుక నుత్తరింపుమని మీఠండిగా రాజ్ఞమెసంగినపుడు పరు వెత్తుకొనివచ్చి “మామగారూ! పతిభిక్షఁజెట్టుడు. నన్నుగరుఁజించుడు. వారికమీఁదనీ హేయకార్యమును విరమించుకొందురని ప్రాధేయఁ బడ వారు నామాటలవిశ్వసించి మిమ్ములవిడుదలఁజేసినందులకుఁ దాము చూపినకృతజ్ఞత యాయిది? అహ! ఏమి మీమతాభిమానము? ఈతలవంపులువడలేక, యాయమానుషకృత్యంబులఁ గంటితోచూడలేక, మీఱవరీత చెయ్యములను సహించలేక రసపుత్రకులంబునకుఁగళంకము గూర్చలేక, పూర్వులవక్కిని విడలేక, మానాభిమానములద్యజించలేక, యామహఘోరకార్యమున భాగమును బంచుకొనలేక, సాటిరాల్కు

మారిని నాచేతులతో మీవశముచేయలేక, మీపాపపుష్పాస్తంబున ననువులఁబాయలేక, వీటినిన్నిటిని మించిన ఘోరదుర్గతులు నన్నావరించినను నాత్మహత్యయే మంచిదని నిశ్చయించుకొని యిదే యీనావిష పూరితమగు బాకుతో పొడుచుకొని ప్రాణముల వదలుచున్నదాన. మిమ్ముల మఱియొకతూరి హెచ్చరించుదాన. నాయావశ్యకతయెమీకున్నచో, నాతోఁగూడ మఱికొన్నిదినంబులు సుఖంబవలెననడియభిలాషయెమీకున్నచో, నాపైనిమీకు ప్రేమావాత్సల్యములేయున్నచో, నామాటయేమీరువినిఁదలఁచుకొన్నచో మీరొనర్పుచున్నదిదుర్వ్యాపారముగదాయనడి పశ్చాత్తాపముమీకుగల్గినచో, మీనాశములయందు రసపుత్రప్రీతిరక్తమేవ్రవహించుచున్నచో, నాకూర్మక్షేద్యులుమన రసపుత్రజాతికెంతదగ్గఱచుట్టములో యోజించి వారిదుర్లయములనే స్మరించుకొని యిప్పుడేని జాగ్రతపడినచో, మీరూపావతి మీకుదక్కఁగలదు. మీరు నామాటవినక నాయాత్మహత్యకే మీరంగీకరించినచో నామరణానంతరమే మీకు స్వేచ్ఛచిక్కఁగలదు. అంతియేగాని.

గీ. బాకునాచేత నున్నంత శ్రవణకు నాదు

ప్రాణములు నిల్పియున్నంత శ్రవణకు మీకుఁ

గాని యాపురారికిగాని శ్రవణకరుగ

వలనుపడునని తలఁచుట శ్రవణభ్రాంతి!

గీ. కేకిమహారాజకూతురు శ్రవణకుఁదక్క-

వలెనటన్న రూపావతి శ్రవణములనుఁ

దీసియా మీఁద హస్తేచ్ఛఁ శ్రవణగుఁడయ్య

విజయలక్ష్మిని గొనుఁడయ్య శ్రవణగుఁడయ్య!

మాన—ఎనదా! నియువన్యాసము పూర్తియైనదా? ఇంకేమైనమిగిలినదా? ఓరూపావతీ! నామనోభిప్రాయమును నీకుస్పష్టముగాఁ దెలిపెద నాకర్ణింపుము.

- గీ. ఆత్మహత్యకుఁ బూనితి డ వనుచు వెలువ
పో దరీమణియని దయ డ బాడనామె
వారివని నీదుమాటల డ నసలెసరకుఁ
జేయఁ మ్మాతము నందోడి డ బోయినట్టి
కాంతనట్లులైనఁ గొనిపోయి డ ఖానునకు ప
మర్పణమొనర్పవలె దీని డ నావఁజాల!
- గీ. వలిననెడిలక్యమున నను డ వదలినసరె
ఖడ్గమునకు శీర్షంబునుఁ డ గానుకనిడి
స్వేచ్ఛనిచ్చినసరె యెటు డ చేయఁదలఁచి
నాపు శీఘ్రంబ యెటులెయ్యె డ నర్జునుబలా!

రూపా—ఆర్యా! మీమనోభిప్రాయమిదియో? సరియే; మీకును నాకును ఋణమాడితిపోవుచుండ నేనేమిచేయఁగల్గుదును? మీకు స్వేచ్ఛనీయ లేదనియు మీప్రాణముల నిష్కారణముగ నేనుదీసి తిననియు నవవాదమానాకేల? ఈమహాపచారముల నేనుడిలో వేసి కొనివంశమునకు నేనుగళంకముజేనేల? ఎవరికర్మమునువారనుభవించి తీరవలసినదని విధిస్పష్టముగ దనవ్రాతచేదెలుపుచుండ దానిని నవ్వరుదప్పింపఁగలరు. నేను మీకుఁ జెప్పవలసినదేమియులేదు. నాచుట్టకక్కములెవ్వరికినిఁ జెప్పవలసినదేమియులేదు. ఇదిగో నాబాకీ యీలోకమునకు నన్నుఁ గూర్చినవార్తలన్నియుఁ దెలుపఁగలదు. హా! సర్దర్బా! నిన్ను విడచియేగుచున్నాను. పారపార మహాజేవ! పారమహాజేవ! (అని బాకుతోఁ బొడిచికొని ప్రాణముల విడుచుచున్నది)

మాన—వదలిపోయినది. శనివదలిపోయినది. కావలసినంత స్వేచ్ఛ చిక్కినది. సర్దర్బా! ఎందుఁ జూయెదవు? ఎందుఁజూయెదవు? (అని లోనికిఁ బరువెత్తుచు, సైనికులారా! రండు. రండు. ఇదియె సమ

యము (అని నిష్క్రమించి సర్దర్పాను సంకల్పించి తనకుమారుని చేతులతో నత్తుకొని బ్రవేశించుచున్నాడు)

సర్ద—అన్నా ' ఇట్టి యమానుషమైన కార్యమునర్హులకు నీచేతు లెట్లాడినవి? నేను నీచెల్లెలినిగానా! నీవు చేతులమీదుగ నన్ను బెంచలేదా? నన్నీవిధముగ బంధించుట నీకు న్యాయమగునా?

మాన—ఇప్పుడు న్యాయాన్యాయ విచారణమెవ్వరికిఁ గావల యును. నోరుమూసికొని నడుపుము?

సర్ద—నేను నోరుమూసికొని నడువవలయునా? ఎంతకఠినుఁడ వు? ఎంతకూర్మఁడవు? కాకున్నచో నాయవస్థ మాటనట్లుండనీ-కన్న కుమారుని యావిధముగా బంధింపలే నాడుచు నడుచుచుందువా? నీ హృదయము పాపాణమిళితమైనది. నీవు రసపుత్రుఁడవా? కావు. కావు కటికివానికి జన్మించవలసిన వాఁడవు. (అటు నిటుఁజూచి గూఢాచారి శవమును గనుగొనినదై) ఓరీ! అధమాధమా! ఎవడురా? యింత ఘోరకార్యమున కొడిగట్టినది?

మాన—నడచెదవా? నడచుచు నటులనే నిలువఁబడియెదవా?

సర్ద—ఏమిరా? కూర్మరా! ప్రేరేదవు? నామాట నీకు వదు రులుగా దోచుచున్నవా? మూర్ఖా!

సీ. త్రాగుడునేర్చి తు + రుష్కజాతినిఁగూడి

కులధర్మముల నబ్ధిఁ + గలిపినానె

మాయజాదమునందు + స్వీయసోదరినోడి

యందరిలోనిందఁ + బొందినానో

కఠినత్వమున స్వీయ + కాంతామణిని నిట్లు

నేలపైఁ బడఁగొట్టి + నగడినానె

కన్నకుమారకుఁ + డన్నజాలియెలేక

నావిధిబంతిగా + నాడినానో

నేనమానుష కార్యముల్ ♦ నీవలె నొన

రించి సిగ్గింత లేకఁ జ ♦ రించినా ను

నదురు బెదరు లేకుండఁగ ♦ వదరుచుంటి

ననుచు నన్నేలరా యనె ♦ ద ధమచరిత.

రసపుకాంగనల కండఱకు శిరోమణియై వెలుంగొందు యీనుగుణల
లామను దక్కించుకొందువురా? మహాపాతకములన్నియు నీమొగము
మీఁదఁ దాండవమాడుచుండ నీకిట్టి బుద్ధులు పుట్టకేమగును? రాజపు
త్ర) సంస్థానమునందుఁ బుట్టిన కుక్కకైన పిశ్వాసమున్నది గాని నీకు
మాత్ర)మీ లేకున్నది. చేతులకు జోడుఁదగిలించి యంతటి రచ్చలో
నిరువైపుల భటులుగావలిఁ గాయుచు నిలువఁబెట్టినపుడు, తండ్రిగారు
శిరచ్ఛేదన మొనర్పవలసినదని యాజ్ఞ నీయ నీపాణిముల రక్షించిన
మానిసిమణి యెవరురా? ఇంతలోనే కృతఘ్నుడవై పోతివిరా?

మాన—ఇదియేనా నాపాణి సంగత్యముఁ జేసినది (అని భా
ర్య శవయును కాలిఁగో దన్నుచున్నాఁడు)

సర్ద—(అతికోపముతో) నీకు వినాశకాలము దాపురించినది.
అసతీమణియును హారకబోదురా మూర్ఖ! అనువులఁ బాసి నేలపైఁ
బడియున్న యీసాధ్యమణిని కాలిఁగో దన్నదవటరా? నీకాలు
భస్మీభూతము కాదేమి? నీకాయువు సరిపోవదేమి? ఆభగవానుఁడు
తనకన్నుల విప్పఁదేమి? ఆకాలుఁడు తనపాశముచే నిన్ను బంధింపఁదే
మి? “పాపీ చిరాయు” వనినట్లు నీకే యాయుర్దాయమును బెంపుఁజే
యుచుండ నేమిరా? ఛీ! ఛీ! నీ మొగముఁ జూడరాదు? నీతోడ భా
షింపరాదు, నీకలుషములన్నియు మమ్ములఁ గూడ నావరింపఁగలవు?

గీ. వడువరాకూర్త ! చెఱలోన ♦ నిడరమూర్ఖ

నడువరా! పాపీ! మ్లేఛుని ♦ కిడర తుఛు

నడువరా! దోహి! ఫలితంబు † గుడవరా! దు

గంతక! యివన్నియును నీదు † అంతమునకు

సాయవడులేర! యిద్ది ని † శ్చయములేర.

(అనుచు నడుచుచున్నది)

మానసింహుడును (వెంటనడుచుచున్నాడు.)

తృతీయరంగము

చెఱసాల

రాజసిం—తాతా! ఆకలి యగుచున్నది

శ్రీ—నాయనా! కొంచెము తాళుము. (తనలో) ఆహా! ఎంత దురవస్థ సంభవించినది. అంతటి రాజునై సకలమును గలిగియుండి యు నేదొక్క బాలునకింత యాహారమును గూర్చబాలని నిర్భాగ్యుడవగుదునని తలచితివా?

రాజసిం—తాతా! చూడు నాపొట్ట ఆకలికెట్లు కొట్టుకొను చున్నదో?

శ్రీ—(చూచి) నిజమేనోయి నాయనా?

చంద్రా—హా! కుమారా! వీకెన్ని పాట్లు వచ్చినవిరా! నాయనా?

గీ తల్లినిన్ గోలు పోతివి † తండ్రియెందు

కక్కఱకు రాకపోయెను † అన్నినీకు

వేళకున్ గూర్చువారము † విధివశతను

గాఱలోనిట్టి కడగండ్లు † గడువవలసె.

(అంతలో భటులు హారమును దీసికొనిరాగా)

రాజసిం—(చివాలున సందుననున్న రొట్టెదీసికొని) తాతా! నేనీరొట్టె దిందును!

శీకి—(లాగుకొని) నాయనా! నీవీర్వాణా దినఁగూడదు. ఆరా
ట్టలును హారమును యరులచే బంపఁబడినవి. అయ్యవి విషపూరితము
లై యుండును, నాయనా తినకుము. నీవు కొంచెము నీవు నిదురఁబట్టిం
చుకొనుము. తండీ! ఇంతలోనే నీ కాహారము రాఁగలదు.

రాజ—నేను నిదురఁ బోయెదను గాని నేను లేచుసరికి హార
మును దెప్పింతువా?

శీకి—అహ! తప్పక, దెప్పించుదును.

రాజ—అట్లయితే నేను నిద్రఁబోయెదను. (వరుండును)

శీకి—నుందరీ! చంద్రావతీ! మనగతి యిటుల వచ్చినది. నీ
కాన్పుఫలిత మీరాపుగాఁ జరిగిమించినది. ఆనుగుణలలామ! అను
రూపసంపద, అమానవతీ శిరోమణి, వాగారా బంపు కోడలు సమ
యమునకు వచ్చి నాయుద్యమమును విఫలమొనర్చినది గాని లేకున్న
చో మనకీపాట్లు రాఁగలవా? నేనెటుల నీకుమారుని యాకటిబాధను
దీర్చఁగలను? ఓచంద్రావతీ! ఈదుర్మాతఁడు. ఈఛండాలుఁడు మనకుఁ
బుత్తుఁడై జన్మించినా? ఓరీ! కూరా? మానసింహ!

గీ. తల్లిదండ్రుల యెడలఁ గృ + తఘ్నుడవయి

చెఱచునుంతు వెయిలుల దు + క్షిలసివు

అవును. నీవు కృతఘ్నుడవే.

గీ. ప్రాణరక్షణఁ జేసిన + వత్ని నయిటు

జేసినదురాత్ముడవు యేమి + చేయలేవు!

చంద్రా—ప్రాణేశ్వరా! మనకీ చెఱచుండి విముక్తి యొన్నడు?

శీకి—ఈశ్వరునకనుగ్రహ మెప్పుడు వచ్చునో అప్పుడు.

చంద్రా—ఈశ్వరునకనుగ్రహమనుదిన కలదా ?

శీకి—లేకేమి ?

చంద్రా—ఉన్నచో !

గీ. నిరకరాధులమందు ముది న్నింది న్నాయు
 పాలన మొనర్పఁ జొక్కొ దై వంబుమనల
 సాధుశీలయాపావతి పంగతిసటుఁ
 జేయనే పుత్రికనునిట్లు జేయునుక్కొ

మఱియుఁ

గీ. కనులు తిన్నఁగఁ దెలువనే రని బుడతను
 యెట్టిగోల నెఱుంగని యానినువును
 బాపమనక యావిధి నేల జండుకొనఁగఁ
 జూచి సహించునే? దయఁ జూపరాఁడె.

గీ. అన్నమో! తాతా! అవ్వా! యటంచు సంత
 పోరుఁ బెట్టుచునుండ నీ ముద్దుబాలు
 గోలవినరాఁడె యతనికి గోడలేదె
 కనికరము గల్గువాని లక్షణమొప్పు

శ్రీశ్రీ—దేవీ! ఇదియంతయు విధి విధానము. వాని వ్రాతకు
 భగవంతుఁడైనను నడ్డుకొనలేడు, ఏచాఁడెట్టి యవస్థలనందుమని యా
 తఁడు మన ముఖములందు వ్రాసెనో వాటినన్నిటిని మనమనుభవించి
 తీరవలయును. అందులకై మనము పరితపించి మాత్రమేమి చేయఁ
 గలము?

చంద్రా—ఈకర్మంబుల ననుభవించుటకు మనమేదోసమైన
 సాధనముండవలయునుగద?

శ్రీశ్రీ—ఈకర్మానుభవములిప్పటివిగావు. పూర్వపుజన్మలవి. అప్పు
 డుమనమెవ్వరి నేవిధముగా బాధపెట్టితిమో వాటినన్నిటిని మనమిప్పు
 డనుభవించుచున్నారము.

చంద్రా—నాథా! ఇది యేమికర్మానుభవమో నాశేషియుబోధ

వడకున్నది. (తనలో) వాయనా! మానసింహా! నవమూసములుమోసి,
 కని, తొలిచ్చి, పెంచి యంతవానినిచేసిపండులకుఁ దగినకృతజ్ఞతఁజూ
 టుకొంటివి. మాతృముణుమను నీర్వుకొనువాని అక్షణములివ్వయే
 కాఁబోలు. సకలరాజ్యభారమును నీభుజస్థంధముపై నిలిపి విశ్రాంతి
 గైకొనుదమని గంపెడంతాశతో సకలవిద్యలనేర్పించి, యొక్కడనే
 కుమారుడవు కులముద్దరించి మాకింత యాధారకుండ వయ్యెదవని
 గారాజమున నోమినతండ్రిగారిముణుము నీవిధముగాఁజీర్చితివా? గడియ
 కనఁబడకున్నఁ బ్రేమచమే మునిగిపోయినట్లు సరితపించి యావిధంబు
 ననీపేముడిని జూపుకొనిన నీచెల్లెలిపైఁ జవటకు నీకింతవైషమ్యముజ
 నించినదా, మ్లేచ్ఛునకు గోహంతకునకు నీచెల్లెలిగట్టిపెట్టి నీయంతరా
 త్మయెటులంగీకరించినది! నీదయాదాక్షిణ్యము లేమైపోయెను, నీచదు
 పులన్నియు నేయేటఁగలిసెను! నీపాలిటికీమద్య పికాచ మెచ్చటనుండి
 దాపురించినది? వరమపావనంబగు భారతభూమిని భారతీయుడవై
 బుట్టి చేయునవన్నియు రాక్షసకృత్యములేనా, బోనిమ్ము, మేమండల
 మునీవిరోధులమే గానితండ్రి, నిరపరాధిని, వినయవివేకశీల, సద్గుణావతి
 మహావతివృత, రసపుత్రాస్వయశిరోమణి, యాపాతతి నీపూర్వజన్మము
 కృతవశంబున నీకు భార్యయైనందులకు నామహితంబులైన నాదరించి
 గుణము మార్చుకొనకపోతివే, ఆమెను గాపాడుకొన లేకపోతివే!
 ఆమె దారుణకార్యమునకుఁ బాల్పడినపుడైన నామహృదయమెట్టిదో
 ఎందుచే నట్టికార్యమున కుద్యమించుచున్నదో, విచుర్భించుకొనలేకపో
 తివే, దానినిగూడ నట్లుండనిమ్ము. కడసార మైదేకులైన సరిగరాని
 వానికన్నులైన తెలుపనివాని, చిదిపిన పాలుగారు యీచెక్కుబద్ధముల
 వాని, మన్మథునినైతము ధిక్కరించు ప్రకాశవంతమైన యీనవ్వుమో
 ముఁగలవానిని, నీకుమారుని యావిధముగాఁ జెరనుబడవైచి నిద్రాహ
 రములులేకుండఁ గృశించుజేసితివే? నీవెరవనుకొందును? ఎట్లవాడవను

కొందును? సిహృదయము నల్లరాతికన్న కాశిన్య మైనదగునని యెన్నఁ
దైనఁడలఁచితివా? వంశమునకుఁ జేరుఁజెచ్చితివి? తల్లిదండ్రులకు మం
చిగారవమును నంపాదించిపెట్టితివి? లోకములో బిడ్డలనుగనిన తల్లుల
నేకకోట్లు గలరుగాని యింతవివరీతమెందైనఁగలదా, తల్లిదండ్రులచేత
భార్యచేత, చెల్లెలిచేత, బంధుగులచేత, బరివారముచేత, జవఱకుభటుల
చేతదాసీవర్గముచేత, ఛాయనిపించుకొనిన నీబ్రదుకొక బ్రదుకేనా?
ఇట్టివరమదార్భాగ్యుడవు నాగర్భమునఁ బుట్టకుండినను నాకీమనో
వేదనములేకుండునుగదా? ఈమహా పాతక కార్యములునీకుముందునొసం
గుభలితంబులెట్టివో గుర్తింపవైతివి. కులధర్మంబులెట్టివో విచారించవై
తివి. కటికకులంబుల ధర్మములకన్న సిధర్మములు నీచాతినీచములై,
ఘోరాతిఘోరములై గర్భనిర్భేదకములై దనరారుచున్నవే? మాన
సింహా! ఇట్టివారేకాఁబోలు పూర్వపురాక్షనులు. ఆరాక్షనులెట్టివారో
యెఱుంగకుండినను నీవివరీతచెయ్యములవలన రాక్షసులిట్టివారుగదా
వారిచర్య లిట్టివిగదాయని తెలిసికొంటిని. నీయట్టివారిని కొమరులుగా
బడసినచో నెట్టిఫలితముగలుగునో లోకమున కొకమంచిగుణపాతమును
నేర్పితివి? ఇంతకన్న మమ్ములనేమిచేసెదవు, మాప్రాణములఁ గూడఁదీ
యుదువుగాక, అపైనేమిచేసెదవు! అందఱి యునురుల నెక్కమాటు
గ వనుభవించువు. చిక్కులేని దుర్మరణంబుజేందెదవు. ఈదారుణకృ
త్యంబుల ఫలితంబును దరదరంబులఁదాకఁగూడిచెదవు.

కీ—నుండరీ! ఎంతకాలమిటుల విలపించుచుండఁగలము? ఊర
డిల్లు మూరడిల్లుము.

చంద్రా—దేవా! ఊరడిల్లకఁ జేయునదేమేనిగలదా?

గీ. కర్మమును ననుభవించుదు + గాలమెటులో

గడుపుచున్నాము దుఃఖము + విడచినాము

భారమంతయు దైవము + పైనివైచి

కునుకుఁబుట్టించుకొందుము + కొంతసేపు!

శ్రీ—అటులయిన లెమ్ము. ఈతలంబంతయు నుకతూరిదులిపె
దను.

చంద్రా—మీరుదులుపు టేమిటి?

(అని తానుదులుపుచున్నది)

(ఇరువురు వండుకొనుచున్నారు)

(తెఱవ్రాలును.)

చ తు ర్థ ర ం గ ము

చెఱసాల వ్రేవేళము సర్దరాబ్బ:-

(స్వగతము) అహ! దైవమా! ఎంతఅన్యాయమునరించు చుం
టివయ్యా,

గీ దీనులను బాధఁబెట్టిన ధిక్కు లేక

నడలుటయెగాని యెడిలోనఁ ధిడగవిడెడు

ఫలమడేమైననున్న దే ధివారిజాతు

ఎందులకుఁ గోధమీవు వ ధిహింతువయ్య.

ఓక్కగర్భమునందుద్భవించిన వారియందే యిట్టి కరస్పరవైషమ్యము
లగల్గించి నాటకమాషించుచుంటి వింక నెట్టివిచిత్ర చెయ్యముల నీలోక
మందుఁ బ్రకటింపుచుంటివో? తండ్రీ! దయఁమయా! అర్తత్రాణ ప
రాయణుండను చిరుదంబువహించితివట ఈవిధముగ నేనా! అయ్యో
మాకింకదిక్కెవ్వరు? ఎవ్వరిని మేముళరణము వేడవలయును. మామా
నములఁ గాపాడుకొనుటకిక తెఱవేద్ది! ఓదీనశరణ్యా! మాకుసంభవిం
చిన యీపెనుమువ్వును దలంచుకొని యేడువలేక యేడువలేక మా
యోపికలఁగూడఁ గోలుపోతిమి. నిద్రాహారములకు మొగమువాచితిమి.

మారక మంతయు దోసుకాటులకే భారపోసితిమి. మా శక్తి సామర్థ్యము లేయుడిగిపోయినవి. ఇంకెంతపరికరని బాధ పెట్టెదవు? (అలోచించి) ఛీ ఛీ! నేనీవిధమున వాపోవనలె? ఇట్పట్టువై ధైర్యమవలంబించి సరియగు ప్రతిక్రియనూహించుటయే మంచిపద్ధతి. ఏమిచేయుదము. (అలోచించి) ఇటులఁ జేసెదఁగాక. కానిమ్ము. వంచకుని వంచనవిధంబుననే వంచించ వలయును. ఇందుఁ బాప మేమాత్రమునులేదు.

(ఇంతలో ఆహారమును దీసికొనిభటుడు వచ్చును.)

సర్ద—ఓయీ ! భటాగ్రీవరా! నాకొక్కసహాయముఁ జేయ వలయును.

భటు—ఏమీఅమ్మా ! అది !

సర్ద—నీవు వేగముగాఁ బోయి మీయధికారియగు రహిమత్ ఖానుని నేను అత్యవసరముగ రమ్మంటిననుము.

భటు—అచ్చా ! పోతామ్ మాకీ (అని వెళ్లును)

సర్ద—హా ! రూపావతీ ! నీవీసమయంబుననున్న నా కెంత సహాయభూతురాలివై యుందువోగదా ? నామూలమునఁ గదానికింత టిదుర్మరణంబునంభవింపినది? నామూలమునఁగదా. నీవంతలేసి కష్టంబులననుభవించవలసినదొచ్చినది ? అయ్యో ! వదినే ! నీవిషయముస్మరణకువచ్చినప్పుడెల్ల నీదుఃఖము పొంగిపొరలి పోవుచుండుదుగదా ! మేమాజన్మాంతము నిన్నుఁదలంచుకొని విలపించుచుండవలసినదే యని విధిగా మనస్సల్లలిఖించెఁగాఁబోలు. నీవు లేకపోవుటచే మారసత్ప్రత్యస్త్రీ సమాజమంతయు నిశ్చేజమైపోయినదిగదా ? అయ్యో ! మేమిహయోగమును భరించుటెట్లో తోచకున్నయది హా ! రూపావతీ ! రూపావతీ! మాకడుపులందెట్టి చిచ్చుఁ బెట్టిపోతివమ్మా. (అని విచారణుతోఁ బండుకొమనంతలో)

(రహిమత్ ఖాను ప్రవేశము)

రహి—(చెజనాలతాళము దీసిలోనఁ బ్రవేశించి) మాకీవర్త
మాన్ చేసిందిమికినిజం,

సర్ద—అవును. వర్త మాసంపాదించి.

రహి—కైదుఁ బోలో,

సర్ద—ఎందుకనియ్యావ్రాక్షింతురు. (తనలో) సీగతియేమి కా
నున్నదో తరువాత చూచుకొనవచ్చును లెమ్ము. (ప్రకాశముగా)
ఖానువర్యా ! ఎంతకాలమునన్నీ చెఱయందులవఁ దలఁచితిరి?

రహి—మీకటాచ్చుం మామీదా హెచ్చాకులాయించిందీ
పాంటే అప్పిదాకా !

సర్ద—ఇంతియేగదా ! మీగొప్పదనమును గూర్చిగాని, మీ
రూపవైభవమును గూర్చిగాని నాకుఁ దెలిసిన వారేలేరు నుమండి !

రహి—సచ్ హై ? మాదీరూపం వాడ్కినూసీ కంచగిం
చక యివాంయిచ్చి వ్రుండాయ్. మాదీమీసం వాడీమీదనిమ్మల్ ఖా
కుంటాయ్వుంది, మాదీసేతుల్వాడూ ఖత్తి పట్టిందీపాంటే ఏకదమ్
యెయ్యిమండికి సహాయిసేస్తాది. మాదీబీబీవుండిందీలేదూ దాన్ని
మాసాణాల్వాడీమీద అలకుళల్ వ్రుంటాడే. మళ్ళీ ! మీకీనూడందీ
మాకీఏకముద్దూ తిన్నించిందీవుంటే మాకీ లచ్చల్చీదాలచ్చల్ గురిపి
యేస్తాందాసీల్చీదాదాసీల్ తల్లిపిస్తామ్. నూరుడే, చండురుడే మీమీ
దాదాడిచేసిందీవుంటే మాతురకాబిడ్డవుండిందీలేదూ అడ్కిపిరంగుల్
ఖత్తుల్, ఖటారుల్ యీల్లాకీ తల్లిపించీ సహాయిచేస్తామ్. మీకీనిక్కా
సేన్ముండిఅంటే బీబీసేసీ మాదీబీబీవాడూవుండాడూ లేదూ అడ్కి
దాసీకిసేస్తాడేఖో.

సర్ద—సాహేబుగారూ ! మీకు సారాయమనినఁ జాలయివ్వు
మనివిందుకు. నిజమేనా ?

రహీ—నిండా హిష్టంవుంది. పీపాలపీపాల పీల్చియేస్తావ్
దేఖో. మాముసల్కాకరడాఖా! కోకనైరే.

భటు—హజర్ హై !

రహీ—జల్దీ సారాసీసా లేకరావ్?

భటు—అచ్చా ! (అని నిష్క్రమించి సారాయమును, గ్లాసు
నుదెచ్చియిచ్చును)

రహీ—మీకీ ముందుపీయేతో మాకీనిండాసంతోషంవుంది.

సర్ద—నాకింతవలకెన్నడును నలవాటులేదు. నేను మీయా
ధీనమైన పిమ్మట పుచ్చుకొనకుండునా ! గ్లాసిటుదెండు. నేనుబోసి
యిచ్చెదనిటు తెండు.

రహీ—అహహహ ! మాదీ పానాల్వాహా మక్కా-యెల్లీబో
నాడ్-మామీదా మీకీహింతకటాచ్చంవుందీ అని తెల్పిందిలేదుగా
అండి ! అచ్చా ! దాలో-దాలో-అమ్మా-దాలో-జల్దీదాలో-(అనిగ్లా
సుయాయగా)

సర్ద—(గ్లాసునిండ సారాయమును బోసి యిచ్చును.

రహీ—ఉండా అమ్మా. ఉండు. ఛడాపులేవాడ్కి సెల్వా
యిచ్చివస్తాయ్ మాకీ (అని జోడూడదీసి సోఫాపైఁగూర్చుండి తాగి
ను) సలాం. మీదసలాం పెడాయ్.

సర్ద—మఱియొక గ్లాసునిచ్చెదను. (అనియిచ్చును)

రహీ—అచ్చాదాలో-(అనితాగిను)

సర్ద—ఇంకొక గ్లాసు నిచ్చెదను. (అనియిచ్చును)

రహీ—దాలో హమ్మవాహాదాలో అమ్మా ! మాకీ పీల్చి
యేస్తాంగాలండి. (అని తాగిను)

సర్ద—(మఱిల గ్లాసునింపుచుండును)

రహి—ఫిట్ దాలైక్యా ?

సర్ద—మీకుఁ గానలసినంత యిచ్చెదను. (అనియిచ్చును.)

రహి—బరాబర్, బరామర్. మాటురా)వాడీవైన తైత్రా
వాడూ ఎక్కిబజాయిస్తావుండాడే. ఐర్. రైరో!

సర్ద—మిగులఁ జోసితినిగా! దీనిని మాత్రము పుచ్చుకొనుము,

రహి—అచ్చా! మీదీమాటా విన్నాబోతే మాకీ కొంపా
ఖాల్తుంది. (అనిత్రా)గును) అమ్మవాడే. మాకీవాక్కుముద్దు తిన్నిం
చిందీహంటే మాదీపానాల్యాడూ చంతోపందడాడే జైరో.

సర్ద—(స్రాఫామీఁదఁ బ్రక్కఁగాఁ గూరుచుండును)

రహి—ఒక్కముద్దుతిన్నించూహమ్మవాడే! (అని ముద్దుబె
ట్టుకొనఁజొర))

సర్ద—మీకు ముద్దులకేమిలోటుండును. నేడు మాత్రము
నన్ను తమించుడు. నేడు నాకరీరమస్వస్థతగనున్నది. తేపుతప్పక
మీకోరిక నరవేర్తును.

రహి—అచ్చా! తేత్రామాట ఖరారాచెస్తాయ్.

సర్ద—తేపుతప్పదు.

రహి—బరాబర్ హే! చంతోచంగావుండింది. జరా)సోబా
తే. హమ్మవాడే-మాదీకోటూ, యిచ్చియేస్తాయ్ హక్కాగావుంది
(అటులోనర్పి నిదురించును)

సర్ద—అమ్మయ్యా! ఈకూ)రాత్మనకు గాఢముగనిదురఁబట్టి
నది! నేనింక వాప్రయత్నమున నుండవచ్చును. నాయొద్ద బాకున్నది
గదా! దీనికేదోడు (వాని మొలచుండున్న యొరనుండి ఖడ్గమును
దీసి) ఇదిగూడ నాకు సహాయకారికాఁగలదు. ఈయర్థరాత్రమున
నన్నెవ్వరును గుర్తించకుండ పురుషవేషమును ధరించుట యుత్తమము
నితలంచెద. (అలోచించి) బాగున్నది, సమయమునకు నాకీకోటుకూడ

నక్కఱకు వచ్చినది. (అని పురుష వేషమును ధరించుకొని) నన్ని వృడు గుర్తించ నెవ్వరును సమర్థులుగారని తలంచెదను. బహుళఃవీ రిగుడారములముందుగుఱ్ఱము లుండవచ్చును. ఏదోయొక్కగుఱ్ఱము నెక్కివలాయనమగుటయే మంచిది. (అని సాహెబుకడకుఁజని) నిదురించుచున్నట్టులేనా(కదిపిచూచి) ఆహా ! నిదురయే ! సమయముఁగూడ బాగుగానున్నది.

గీ. త్రాగినిదురించినట్టి వం + దయును జచ్చి
వట్టివాడును సములంచు + వార్యులనెడి
మాటవట్టి దిగాదది + నేటితోడ
దెలిసికొంటిని మూర్ఖుని + వలననిపుడు.

ఇంక నాలస్యమెందులకు జోయెదను గాక (నిష్క్రమించుచున్నది)

న తీ న ర్ద రా.

చతుర్థాంకము.

అక్షరా

(ఓకకొలనుతీరము)

ప్రవేశము సర్దరా !

సర్ద—అహా ! యిప్పుటికి గదా ! నాదాహమును దీర్చుకొనుటకుఁ దగిన నీరమునుగాంచగలిగితిని. ఏమిగాలి వీచుచున్నది. ఈవృక్షచ్ఛాయ నిక విశ్రాంతినిచ్చెదఁగాక. ఈలోపలనశ్వముగూడ బడలికఁ దీర్చుకొనఁగలదు. (నెమ్మదిగా నడచుచు) అయ్యో ! దగ్గఱకుఁ జేతుటకుఁగూడఁ దగిన యోచిక లేకున్నది. ఏమిచేయుదును ? అబ్బా ! ఆయాస మతిశయించుచున్నది. నిదురించెద. (అని అటులనే వడిపోవును)

భగవాన్ (ప్రవేశము)

భజగోవిందమ్ భజగోవిందమ్

భజగోవిందమ్ మూఢమతే

సంప్రాప్తై సన్నిహితేకాతే

సహిసహిరక్షతిడు కృణోకరణేభా

సర్ద—అబ్బా ! దాహము. దాహము.

భగవాన్—(చూచి) ఎవరు చెప్పుమా ? దాహము దాహము నుచున్నారు—(చూచి) పావమీతఁడెవరో మార్గాయాసముచే నిద్ర

ట విక్రమించే గాఢోలు. దగ్గరకుఁ బోయిచూచెద అని చరిక్రమించి) ఓయీ ! నీవెవరు ?

సర్ద—(వలుకకుండును)

భగ—పాపము-వలుకకున్నాఁడు. మూర్ఖావస్థయందున్నాఁడు గాఢోలును-(అని కొద్దిగా నీరమును మొగముపైఁ జల్లిలేవఁదీయును)

సర్ద—(కూర్చుండి ఆయాసముచూపుచును)

భగ—అయ్యో ! ఓపికయున్నచో ! నీవెవరవో ఎందుండివచ్చుచుంటివో, నీవింకబడలిక జెందఁ గారణమేమీ తెలుపుము?

సర్ద—అయ్యో! నేనా ? తేకిమహారాజకుమార్తె...అఁకాదు. కాదు. కుమారుడను.

భగ—కుమార్తె-అఁకాదు కాదు. కుమారుడనంటివి. ఇందునఁబట్టి చూడసీను. నీస్థితిసంతయు గుప్తముగా నుంచుకొని నటులఁదెలియుచున్నది. నా యెడల నీవనుమానించనక్కఱలేదు.

శీ. వయసుదీక్షింప వాడను † భాగ్యభోగ

ములను వదలి వనాంతర † ములను జేరి

కందమూలదులను దిని † కాలమెల్ల

వారమేతుని కరుణకై † యర్పణంబొ

సర్పిసట్టి వాడనునను † సమ్ముమబల!

నీస్థితినున్న దున్నటులనే వచింపుము.

సర్ద—నువోనుభావా ! నేననుమానించిన సంగతివాస్తవమే-వాస్థితియిది మహాత్మా ! నాయన్న మానసింహుడనువాఁడు తాగిన బోతయి మారసపుత్తులకా గర్భకాశ్రవులగు తురుష్కులతోఁగూడి జూడమాడి యందునన్నుఁ బందెముగా నిడియోడిపోయి నన్నెట్టులైన వాతురుష్కుల స్వాధీనముఁ గావించవలయునని విశ్వభయత్నములు

నేనుసాగను. ఆర్యా ! తనాది నేటివఱకు యాకుటుంబమునకుఁ గలిగిన విశత్తులనేను నానోటితో నేమని వచింతును ? ఇదికారణముగా నావదిన గారకాలమృత్యుదేవత పాలఁబడియెను. తల్లిదండ్రులు యెరయందుంచఁబడిరి. నేనును నిష్పటివఱకుఁ జెరయందే యుండియే తురుమ్మఁడు నాపైఁగన్నువైచి యింతఘోరవాటకము నాడించెనో వానిని మీసగించి యిటులఁ జలాయనమైవచ్చితి. దేవా ! నేడునా పాలిఁబడెననులై తాముగన్పించిరి.

భగ—అమ్మా! ఎంతవని జరిగినది? నీపేరేమమ్మా ?

సర్ద—నాపేరు సర్దర్బాయందురు.

భగ—అమ్మా ! సర్దర్బా ! నీవు నీస్వచ్ఛరీతిని నాయాశ్రమమునం దుండవచ్చును. నీకేమియు భయములేదు. తల్లీ! నీకుఁ గొలది కాలములోనే శుభములు రానున్నవి. అమ్మా! ముందీసీరమును త్రాగి దాహము దీర్చుకొనుము.

సర్ద—(త్రాగును)

భగ—అమ్మా ! మనమింక నాశ్రమమునకుఁ బోవుదము. రమ్మ, దేవపూజా కాలము సమీపించుచున్నది. ఆ అశ్వము నీవెక్కి వచ్చితివి గాఁబోలును. దానిని నెమ్మదిగా తీసికొని వచ్చెదవా?

సర్ద—చిత్తము.

(నిష్క్రమించుచున్నది.)

కృతమీరంగము.

[వీరసింహుఁడు ప్రవేశము]

రాజీపురమున కింక నెన్నిదినములు ప్రయాణముఁ చేయవలయు న? అమ్మా! నాలుగుదినములనుండియు రాత్రింబవళ్లు ప్రయాణము

నరిచుచున్నను దీనికంతురాకున్నది. (జేబునుండి వత్తునుదీసి) నుండరి! నిన్నుదర్శించుభాగ్యము నాకెన్నడబ్బును. ఔరా! కాలమహిమ!

గీ. నిన్నుదర్శించుగానెంత ధన్యతంద

వడుచునుంటినోయంత నా ధన్యమిప్పుడు

మందగతిఁ జెందుచున్నది ధన్యనినీయి

కెంతకాలము నేను స ధన్యపవలెను!

ఓకాంతామణీ! ఇంతకష్టమనుభవించుచునేను బ్రయాణమొనర్చుచున్ననునాకు లక్ష్యములేకున్నది. నీదర్శనానంతరము నన్నాదరింతువా? యింకనన్నుమించువారీ ముజ్జగంబులందుఁగూడ నుండరనియే నా నమ్మకము (వత్తునుముద్దుఁ జెట్టుకొనుచు) మదవతి! నీదిత్తరువేనన్నింతగా భ్రమఁపెట్టుచుండెనే నీరూపురేఖావిలాసంబుల స్వయంబుగ నీక్షించినచో నేనింక నెంతవరపఱుడనగుచునో? ఓలక్ష్మరాజమా !

గీ. ఇంక నేని యడుగులుమెల్ల ధన్యగతుండ

చులుకుఁదనము నాకీయనింతి ధన్యపదేని

మదవతినివే కలసి నీదు ధన్యమటఁజెప్పి

పారితోషికమిప్పింతుఁ ధన్యముమమ్మ!

ఓప్రభాకరా! నీవైనపుణ్యంబుఁ గట్టుకొనరాదా? నీరథంబునకునన్నుఁగట్టుకొని యానుండరాంగియున్నతావునఁ బడునటులవదలరాదా? నీకేలఁగరుణవచ్చును. మాయట్టివారిపై నీకేకరుణయున్నచో నింతతాపమునుబుట్టెంతవా? నీ సహాయమునంబివారిసహాయమువంటిది. నేనురాణిపురమునకుచేరువలకు నెందైనదాగియుండుము. బడలికయనునదిలేకుండ నెట్టులెట్టులో నామనోహరినిగలసికొందును. ఇదియేనీవునాకు జేయఁదగినసహాయము. అల్లదిగో! చేరువనొక కాలనుగాన్పించుచున్నది. అచ్చటకుబోయి యిండుకనీరముఁద్రాగి విడ (అని యటుల జేసి) ఈకాలములోనినీరము నిత్యమువాడుకలో నున్నటులఁగాన్పించెడి

ని. అవిజనారణ్యమధ్యంబున నీనీరమునువాడుచున్న వారెవరైయుం
దురు? అడవిజాతులవారైయుందురు. వారేయైనచో దోషమధ్యం
బునవారికుటీరములైనఁ గాన్పించువా? కాదు. ఎవరైనఋక్ష శ్వరులు
తపస్సుచేసికొనుచుండవలయును. అటు లైనచో వాశ్రమముండవల
యుగదా? ఎవ్వరున్నమనకేమి? మనతోవనుమనముపోయెదము.
ఈయెండవేడిమి నన్ను పెంటనే క్రయాణముజేయనిచ్చుటలేదే? ఇంచు
కంతవిశ్రమించి పోవుదము. (అనివక్ర-వేసికొని వరుండి మఱలఁబట
మునుజూచుచు) ఓలావణ్యశిరోమణి! నీసౌందర్యము నామనంబును జం
దరవందరఁ జేయుచున్నది. నిదురరానిచ్చుటలేదు. ఏమియుఁజోచని
చ్చుటలేదు. హఠముగైకొందుమన్న బుద్ధిపాడచుటలేదు. ఎంతత్వరితగ
తినిన్నుగలియుడమన్నను నావక్రయాణమంతకంతకు మందగించుచు
న్నది. ఓరీ మదనా! నీబాణములెంతచుఱుకెనవిరా? పౌరుషవంతమై
యలరారు రసపుత్రవంశోద్భవుండనయ్యా నిన్నుమాత్రమేమియుఁ చే
యఁజాలకున్నాడను. నేనేయననేల? నీదారికెవ్వరును నెదురురాలేరు
నీతోడివైరమునుబూనలేను. నీవక్రభావమునడఁగాఱఁగొట్టలేరు. నీకుఁ
బాదాకాంతిలై శరణమువేడినచో నీకుదయయున్ననింతభిక్ష బెట్టుడు
వు. లేనిచోనదియునులేదు. కాని యాదీనునిమాత్రము మాడఁ
గొట్టకుము.

గీ. ఇంచుకంతవేడెదవేని ♦ యెటులనేని

జేరువాడరాణిపుర ♦ సీమకేను

పిదపసీస్వేచ్ఛఁ జెలఁగుచు ♦ బదునుగలుగు

బాణములచేత బాధింప ♦ వచ్చుమదన!

గీ. నామనోహరియునునేను ♦ బ్రేమపెయ్యని

సంచరించునవ్వుడు విజృ ♦ భించుమయ్య

యెంటిగనున్న నాపైని † యుద్ధమునకు.

దిగిననాదు బ్రతాపంబు † లగుపడునుకొని

ఇదియేమి. మిక్కుటముగ నాకలివేయుచున్నది. ఇందెందైనను
ద్దుడొరకునేదికా? వెదకిచూచెదను. (అని వెదకుట నభిప్రాయించు)

[భగవాన్ పుజేశము]

భగ—ఎవ్వరిగాకుమారుడు. ఈయరణ్యంబున కేటికివచ్చెనా?

వీర—మహానుభావా! తామిందుండుతపస్వులా?

భగ—అవును. ఇచటనుండువార మే.

వీర—ఇందెచ్చటనైన నిన్ని కంఠమూలములు లభించగలవా?

భగ—మీకంత యాకలియగుచున్నదా?

వీర—మహాత్మా! నాయాకలి యిట్టిదని వర్ణించనాకు సమర్థ
తలేకున్నది.

భగ—పాపము, నాయనా! మాయాశ్రమమునకురమ్ము. నీకు
గావలసినన్ని ఫలహారములనుసంగదను.

వీర—అయ్యా! తమయాశ్రమమేమాత్రము దవ్వునగలదు?

భగ—చాలదగ్గఱనేయున్నది.

వీర—తాపనాత్మమా తమయమూల్యవశారమున కనేకవం
దనములు. బోవుదమా?

భగ—రమ్ము రాకుమారా! రమ్ము.

వీర—(తనలో) దిక్కులేనివారికి జేవుడే తోడని వలుకుటిం
దులకే కాబోలు. విజరారణ్యములని పేరున కే గాని భగవంతుడెచ్చట
లేడు? దీనరక్షణవహాయముండుగదా? శరణాగతచిరుదాంకితుడుగదా?
అయ్యా! గుఱ్ఱమునిచ్చటనే నిలిపివచ్చెదను.

భగ—నీయిష్టము. ఈయరణ్యమున నెవ్విధమైన భయమును
లేదు.

వీర—చిత్తము ఇదియంతయు నీశ్వరవిలాసము. నడుపుము.
భగ—రమ్ము. (అని విష్ణు) మించుచున్నారే)

ద్వితీయరంగము.

కాలనుతీరము,

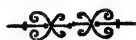
వీరసింహుడు ప్రవేశము.

వీర—ఎంతమంద భాగ్యుడను? చేతజిక్కినయవ కాళమును జెడ
గొట్టుకొంటిని. మునికూడ దఱిలేని తఱిదొరికెను. ఆమీనాక్షిలక్షణం
బులనెచ్చటనో వీక్షించినస్మృతి తగులుచున్నయది. నాకడ జిత్రీఫల
కముపోకడలీయమకడనగుపడుచున్నయవి. ఈమెయూమెయెయ్యందునా?
అయియున్న నిట్టిదురవస్థకు రాగారణమేమి? అడిగి తెలిసికొనియుండిన నీ
వృధాలోచనము పుట్టక నేయుండునుగదా? తిరుగబోయి యడుగుదము
న్న మఱివచ్చిన పాతువును నేమని చెప్పగలుగుదును. ఏతద్వృత్తాంత
ము సరయక ముందునకడుగు తెగువలేకున్నయది, పాడుపిగ్గు మంచి
తరుణమును పాడు చేసినది. మ ర్యాదపూర్వకముగాఁబ్రచ్చించిననుకొం
చెము వృత్తాంతము తెలిసెడది. ఈమెసర్దర్బయేమోయనుభాంతికాదే
మోయనుసం దేహముమనస్సునుకల్లోలపఱచుచున్నయది. ఆమెయెదుట
సర్దర్బయను నామముచ్చరించియుండిన నామముఖలక్షణములైనను
ఆమెవృత్తాంతమును ద్యోతకము చేసియుం డెడిది. గతించినదానికిఁజింతిం
చినవనిలేదు. ఇకముందు యోచన (అలోచన మభినయించి) అశ్వము
నధిష్టించునాపునప్పటికిది కదలకున్నది. అందులకు గారణమరసికొనవా
జని జరీక్షించు జరణము బెణికినగతి కనుకట్టినది. అందుచేదానికి జరి
త్సనానరించి కొంతవిశ్రాంతి నొసంగిన తరువాతఁ బ్రయాణమైపోవుటకు

నిశ్చయించితినని నావున రాగమ సమునకు నాయ మయడిగినఁ గారణంబు
గానుడిపెదను. ధైర్యమువహించి, అనుందరి చరిత్రమును దెలిసికొని
యెదను. మానసమా సిగ్గుఁ బోఁదోలుము! సాహసమువూనుము.
అనుమానమును నివర్తింపుము. స్థైర్యమునంజే యాకార్యసాఫల్యము
నిలిదియున్నది.

[అని నిష్క్రమించును.]

తృతీయరంగము.

కొలనుతీరము.

మాన—అయ్యో! నాదశయెంతకువచ్చినది! ఈసర్దరావును యె
నిమిదిదినమునలోఁబట్టి యొప్పగించనియెడల గంతమునుత్తరింతునని
రహిమత్తానుఁడు దీక్షబూనియున్నాఁడే? ఏమిచేయుదును? ఎక్కడను
న్నదనిపెడుకుదును. పెదకిపెదకి వేసారిపోతిని. ఖౌరా! రెంటికినిఁ జెడి
నరేవడితీరినదేనాపని.

సీ. తల్లిదండ్రుల దయా + దాక్షిణ్యములులేకఁ

జెటలోనవసియింప + జేసినాఁడ

కఠినుండనై పాణి + కాంతను గోల్పోయి

యేకాకిబ్రతుకు వ + రించినాఁడ

చనఁటినై జూదమం + దునఁ జెల్లెలినినోడి

వంచనబుద్ధిఁజ + రించినాఁడ

కులధర్మములమంటఁ + గలిపిష్టేచ్ఛులవంచ

బడి చరించుటకుపా + ల్పడినవాఁడ!

... అన్నివిధముల భివృత్త + మందిసేను

బ్రతుకగా నయ్యెనేను ని + ర్భాగ్యవశత!

కాలమా! నన్ను యెట్టిదు ధర్మతికిఁ దెచ్చి
బాధపెట్టుచునున్నావు ధర్మపాపమునక!

గీ! పాపనంబగు రసపుత్ర ధర్మపాపముఁ
బుట్టిలాంఛనముగు కత్తిఁ ధర్మబుట్టియిట్లు
మొరక లాతుర్కలనుగూడి ధర్మబూదిగల్గి
కొంటి నావిద్యలవత్తిఁ ధర్మగంటిదుదకు!

గీ. కనినవారెల్ల ఛాయించు ధర్మసముజ్జవాట్లుఁ
బెట్టవాటిని నొకమూలఁ ధర్మబెట్టిసంత
తంబు మధుసేవఁజేసి య ధర్మశంబుఁ గోలు
పోయి చరియింప నెల్ల న ధర్మన్యాయమయ్యె.

(అలోచన మభినయించి) ఛీ! చెడినవాఁడను చెడనేచెడితిని. ఇప్పుడు
మంచిపేరువచ్చునా? నాగారవకీర్తుల నార్జింపఁగలవా? తలపెట్టిన కార్య
మునందు విముఖుఁడను గావేల? మదుద్యమిమందుమూడువంతులు నిర్వ
హించి యింకయొక్కవంతునకాపెను కంజవేయుట? ఏమైనఁగానిమ్ము
ఇంక నెనిమిదిదినంబులు గడువుగలదుకదా! ఈయరణ్యప్రాంతముల
గూడ వెడలెదనుగాక. పోయెదను (అని కొంతదూరమునడచి) చాల
దూరము ప్రయాణముచేయుటచే గాఢోలు దాహబాధ మిక్కుటం
బుగ బాధించుచున్నయది. ఈకొలనులోని నీరమినిర్మలమై దాహపీ
డితులగు వారికెంతయో శాంతముగ స్వాగతమొసంగుచున్నది. కొం
చెము దాహముఁదీర్చుకొనెదఁగాక (అని దాహముఁబుచ్చుకొనుచు
న్నాడు)

సర్ప—(ప్రవేశము) ఈకొలనుకువచ్చుటయనిననుయోప్రాం
తమునఁగల కందమూలముల సేకరించుటయనినను నాకుఁపాపము
దినదినాభివృద్ధిం జెందుచున్నయది. రాణివాససౌఖ్యములకన్న యాశ్రి
మనివాసమే అన్నివిధముల శ్రేయమైనదని స్వానుభవమున గ్రహింపఁ

గలుగుచున్నదానను. ఈయాళ్ళమనివాసముచే నాకష్టములనే మఱచి నట్లగుచున్నది. కాని యాళ్ళమమున కిరుగుపొరుగు షోడవ్యరును లేక పోవుటయుఁ దఱచుగా ముసిందులవారు జయటకుపోవుచుండుటయుఁ దట్టస్థించు చుండుటచే నుంటరిగ నుండ భయమగుచున్నది. (అలోచించి) ఇదేమి! ఇచటనే నిలావఁబడితిని. నిన్నటిమహానుభావుఁడు రాఁగలడే మో! పరిశుభ్రమగుజలంబును ఫలాహారమును సిద్ధముగ నుంచుమని గదా ముసిందులవారియాజ్ఞ, ఆమహానుభావుఁడెవ్వరయి యుండును? వీరసింహమహారాజుకాదుగదా! నేనుజూచిన చిత్రఫలకమునకును వీనిరూప రేఖావిలాసములకును వీసమేనియుఁ దారతమ్యమున్నటుల గాన్పించడే. వీరసింహుఁడేయైనచో నన్ను గుర్తించకుండునా! నాచిత్ర ఫలకము వానికడనున్నదిగదా! మనోహరా! నామనంబునుహరించియు నింతవఱకు నీవదనారవిందసందర్శన మహాభాగ్యమునాకుఁ గలుగఁజే యుకపోవుటకు నేనుగావించిన మహాకరాధమేమి? నేనిట్టియవస్థల నందు చుండినను నీకింతవఱకుఁదెలియలేదా? అయ్యో! తెలిసియుండిన బాం ధవ్యము మాటయెట్లుండినను సాటివంశజల మింతటియవస్థలో నుంటి మని సహాయమునర్పనైన రాకుండువా? అయ్యో! హృదయేశ్వరా? నేను నీకర్థాంగలక్ష్మీనై నుఖపదుభాగ్యమేనాకున్నచో జిత్రకీవిధంబు గనుండునా?

మాన—ఎవరానిలుచున్నది? (అనివర కాంచిచూచి) అవు ను సర్దరావో. సందేహములేదు. అమ్మాయ్యా! నాకష్టములు నెరవే రినవి. ఇంకెంతదాబోగలదు. (అనిచివాలునఁజరు వెత్తుకొనివచ్చి సర్దరావు ను పట్టుకొని జలవంతయుగ లాగికొనిపోసాగును.)

సర్ద—(విడిపించుకొనుచు) ఎవరునీవు? నన్నేలబట్టుకొంటివి?

మాన—(విడువక) నేనెవరిననియా! నేను మానసింహుఁడను నీయొన్నను. నీవు మూరుపేషమును చాల్చినంతనే నిన్ను గుర్తించలేద

నుకొంటివి కాఁజాల. నడువుము. ఎంతదూరము పోగల్గుదువు?

గీ. మానసింహుని కంఠాన † బ్రాణముండు
దాకవిడుచునె నిన్నదెం † తటిదురద
కార్యమైనను మెనుదీయఁ † గాఁగలందె
యింతయత్నంబు విడువ న † హించునెక్కొ.

సర్ద—(మఱల గట్టిగా విడలించుకొనుచు) నీయత్న మునువిడువవా? విడువవా? (వట్టునువిడలించుకొని దూరముగా నిలువఁబడి) నీవు విడుచునదేమిరామూర్ఖా! (బాకునుదీసి) ఇదియే విడిపించగలదు. ఈబాకు నాచేతనున్నంతటకు నీవుగాని నిన్నుపుట్టించిన బ్రహ్మగాని నన్నేమియఁ జేయఁజాలరని నిశ్చయించుకొనుము. ఓరీ! కూర! అమానుషమైన యాబ్రీదుకు బ్రదుకుటకంటె జచ్చి భూదేవిభారము ను దీర్చరాదా? నాయన్నవని చెప్పుకొనుచుంటివా? ఎక్కడియన్నవు? ఎక్కడి చెల్లెలను?

గీ. నిక్కముగఁ జెల్లెనయైన † నిక్కరణిని
నదురుబెదురు లేకుండఁగ † నన్నుఁబట్టి
కరకతురక కర్పింపంగ † గడఁగగలవే
పాతకుడ నీకువాకు నెం † బంధమేమి!

పో! పొమ్ము. ఇంకనైన బాగోత్తర బ్రతుకుము. నాకన్నయు నులేదు నీకు చెల్లెలునులేదు. నాచేతులారనిన్ను వధింపలేకనింతటితో విడచితి. ఇంకను నీదుర్మార్గమును విడువకున్నచో నీపాలిట నీజాతీయమరూఢముధరించుననుకొనుము. పొమ్ము పొమ్ము.

మాన—పోవలయునా? పోయెదను. పోయెదను. నేనునిరాయుఁడునైనరాఁబట్టి నీవుతప్పించుకొంటివి. నీయునికి నెఱింగీతఁగదా? సరే కాచుకొనుము. (అని మీసమును మెలివేయుచు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సర్ద—అయ్యో! ఈదుర్మార్గుడునన్ను వెంటసంటియేయున్నా

దే. నేనిప్పుడేమిచేయుదును? వీనినివెళ్ళాడుముఁ మరుఘ్నులెందఱు వచ్చుచుండిరోగదా? ఈ! దైవమా! నాకష్టముల కేనాటికంతులేకున్నదే? నీదే భారము. నేనింక నాశ్రమముఁ జేరెన.

(అని నడచుచున్నది.)

వీర—(వ్ర)నేశించుచున్నాఁడు)

ఆ. ఆశ్రమమునఁ జూచిన కాంత యీచిడయే! కలుకరించి చూచెదను. (వ్ర) ఓమానవతీ శిరోమణీ! ఋషీంద్రా! డాశ్రమమునకు వచ్చి నన్నఁగూర్చి యేమైనఁ బ్రబుచ్చించెనా?

సర్ద—అడిగినారు. నాకేమియుఁ దెలియలేదు. మఱుల పత్తుమని గాని రామనిగాని నాతోడనేమియుఁ జెప్పలేదు. ఇంతఫలహారమును గైకొని దాహమును గైకొని వెడలి రంటిని.

వీర—అందు కాంతడేమనియెను?

సర్ద—“అట్లయిన మఱుల రావచ్చును. నాతోడఁ జెప్పకుండఁ జెల్లరు. అశ్వముయొక్క మంచి చెడుగుల విచారించుటకై వెడలియుండురు. వారు వచ్చులోకల మఱుల నిన్నిఫలములను మంచివీరమును సిద్ధపఱచియుంచు”మని యాజ్ఞయిచ్చుటచే నందుకొఱకే నేనీకొలనుకు వచ్చితి.

వీర—కాంతామణీ!మీయువచారమున కెంతయుఁగృతజ్ఞుడను. (తనలో) హృదయమా? తొందరపడకుము. (వ్ర)కాశముగా) మానవతీ! నీహావరేఖా విలాసములను బట్టి నీవొక రాకుమారికవలెఁ గాన్పించుచున్నావు. నాతలంపు నిజమైయుండునా?

సర్ద—(తలవంచుకొని) యూరకుండును.)

వీర—తలవంచుకొనియెడవేమి? చెప్ప నిష్టములేకున్నది కాబోలు?

సర్ద—నువ్వత్మా! చెప్ప నిష్టములేకఁ గాదు, నావ్రస్తుతా

వల్ల నావిషయము నంతను గూఢముగా నుంచుకొనుమని ప్రబోధించు చుంటచే నిట్లుంటిని.

వీర—ఏమీ ! నీస్థితి విషమదశయందున్నదా? పాపము! ఓమా నిసీమక్ష్మి! నీకష్టోదంతమును నాచెవుల బడవైచితివేని నాశక్తి వంచన లేని సహాయము నొనర్పెదను. నీవెంతమాత్రమును పండియవడ నక్కఱలేదు.

సర్ద—అర్యా! వామూలమునఁ దమకుఁ గష్టమెందులకు?

వీర—ఒక యబలకష్టదశ యందున్నప్పుడు తన్ని వారణోపాయమునకుఁ గడంగుట కష్టమగునా ? అంతియేగాక?

గీ. తుల్యియుఁడనుగ జన్మించి ♦ శత్రుమిటుల
హస్తమునఁదాల్చి ధర్మమా ♦ గ్గానుసారి
నై చరించెడు నాకొక ♦ యబలఁగాచు
టనిన విధిగాని కష్టకా ♦ ర్యంబుగాదు.

మఱియు.

గీ. జన్మసాఫల్యకార్యములే ♦ సలుపలేని
హీనులవని జన్మింపఁగ ♦ నేలనట్టి
వారుగిట్టిభూదేవికి ♦ భారమింత
దీర్చుచో నామెంతయో ♦ తేలికగద!

సర్ద—(తనలో) ఈమహానుభావుఁడు వీరసింహుఁడేయై యుండును. అడుగుదమన్న నేమనుకొనునో! హృదయమా! సిగ్గును రవంత సేపావలకుఁ బాఱఁదోలుము? (ప్రకాశముగా) అర్యా! తమరెవరో- నే- నడు- గవ- చ్చునా?

వీర—దానికేమి సంజేహమా ? చెప్పెదను. రాజపుత్రుఁడను వీరసింహుఁడను- చాలునా?

సర్ద—(తలపంచుకొని యోరకంట జూచుచు) ఆర్యా !
అట్లనా ?

వీర—అబలారత్నమా! నానామమును మాత్రము తెలిసికొనిన సంగతి దెలుపకపోవుట భావ్యముగా నుండునా?

సర్ద—దేవా! తెలుపకుందునా? రాక్షపురసంస్థానాధీశుడు త్రికను, సర్దర్పాయను దానను. నేనే—(అని విచారవదనయై నిలువజుచున్నది.)

వీర—ఎంతమందమరినైనా తిని? ఎవరి ముఖారవిందసందర్శనమున కై యీ బ్రయాణము సల్పుచుంటినో, ఏయిందుముఖ కరుణాకటాక్ష వీక్షణములకుఁ బాత్రుఁడను గావలయునని తాపత్రయపడుచుంటినో, ఏవనితవలన నేను శాశ్వతానందవార్షిధి నోలలాడుదునని యుయ్యత లూగుచుంటినో, ఆమానసిమణిని గట్టదుటఁ బెట్టుకొని నేనెంతవరితా పడుచుంటిని, యువతీశిరోమణి! నాకష్టమున కింతటితో న్వస్తిఁజెప్పించి నందులకు నీకీ దానుఁడు శాశ్వత కృతజ్ఞుఁడనుమా ?

సర్ద—ఎంతమాటంటిరి? ఈనిర్భాగ్యురాలి కంత భాగ్యము కూడనా? నాకట్టి దళయేయాన్నచో నేనిన్ని కష్టములలోనుందునే?

వీర—నుందరీమణి! నీకష్టోదంతమును దెలుపవలసినదని నేని దివలకే యడిగితిని. కాని తెలుపవైతివి!

సర్ద—తెలుపకదీఱునా ? నేటికి భగవంతునకనుగ్రహముకలిగినది సంతసించుచుంటిని. ఆర్యా ! మాసోదరుని విషయము మీరెఱిగియేయుందురు.

వీర—ఏదియో కొంతవలకు లోకవాడుకగా విని యున్నాఁడను.

సర్ద—వానిమూలముననే మావంశమున కిన్నికష్టములు వచ్చినవి. దేవా! మిగత వివరములన్నియు నెమ్మదిగా విన్నవించుకొనియెడ

ను. కాన ముఖ్యవిషయముల మాత్రము మనవిఁ జేసెదను. బ్రస్తుతము వారలిడండులు చెఱయందున్నవారు. నేటికెనిమిదవవాఁడు నన్నుఁ దురుష్కనివశముఁ జేయకున్నచో పారికంఠము లుత్తరింపఁబడును.

వీర—నిన్నేల తురుష్కనకు నప్పగించవలయును,

సర్ద—కారాగృహమునుండి వలాయనంబగుటవలన.

వీర—నీ కారాగృహ నివాసమునకుఁ గారణము?

సర్ద—నాయన్నగారి కూరబ్రవర్తనమే కారణము.

వీర—నీసోదరుఁడు నీపైవంత కడు వహింప నీవేమి దోష

మొనర్పితివి ?

సర్ద—నేనాతనికి సోదరినై జన్మించుటయే దోషము. దుస్స వావాసమువలనఁ త్రోగుబోతయి, కప్పములఁ బోగుచేసికొని పోవ మాఘ్రమున కేఁతెంచిన రహిమత్తానునితోడ జూదమాడి నన్నొడిపోయి యెట్టులేని నన్నుఁ బట్టి వానివశముఁ జేయ నింత వాటక మాడించెను.

వీర—సర్దర్బా ! మన రస్యత్రుత్రవంశము నందింతటి వ్రజ్ఞ వంతులుగలరా ?

సర్ద—ఆర్యా ! మామానసింహుఁడు చాలఁడా ?

వీర—కౌరా ! కాలమహాత్యము! నుందరీ ! మానసింహుఁ డిప్పుడెందున్నవాఁడు?

సర్ద—నిముసముక్కింద నిచటనే యున్నవాఁడు.

వీర—ఇచ్చటి కేలవచ్చెను?

సర్ద—నన్ను వెదకుచు వచ్చెను.

వీర—నీయన్నయింత కాశిన్యుఁడా ? అంతదుర్మార్గుఁడా? అం

తకులుగాకియా ?

సర్ద—ఆర్యా! నాకేమియుఁ దెలియదుగాని వానిని గూర్చి నేనెఱింగినది. ఒకవాటి యర్ధరాత్రమునఁ దురుష్కులువచ్చుయేర్పాట్లు చేసి యొక త్రాటి సహాయమున వారినందరి నంతఃపురంబునఁ బ్రవేశ పెట్టి మమ్ములఁ జట్టుకొన యత్నింప మావడినెగారగు యాపావతి తన పెనిమిటిని నెట్లులైన మంచిమార్గమునకుఁ దీర్చువలయుననియెంత యో యత్నించెనుగాని మామె యత్నములన్నియు నిరర్థకములగుట చేతను, నాసంరక్షణమేయాలిడకు పృథానోద్దేశముగానుంచుకొనుట చేతను, నాసమయమునకుఁ దానే ద్వారమువద్దఁ బహరాయించుచుండుటచేతను, తన ధర్మమును సంరక్షించుకొనుటకై పెనిమిటిని జంతు దనయంతరాత్మ సమ్మతించనందున నామెయే యాత్మహత్యకుఁ బాలిడియెను. ఆకాలమందుఁ దానుండియు నిర్దయుడైయావంక వీక్షించక తిన్నఁగా లోనికిఁ బ్రవేశించి నన్నుఁ జట్టుకొని బంధించి తెచ్చుచు నాశవమును గాలితో తన్నె. కన్న తలిదండ్రులఁజెలయందునిచె వాని హృదయమిట్టిదని చేనింతకన్న నేమి చెప్పగలను! దేవా!

వీర—ఆహా! ఆవీరమాతముఖారవిందమును వీక్షించు భాగ్యమునాకు లేకపోయినదిగదా, ఓసతీమతల్లీ! యాపావతి!

గీ. అట్టిసమయాననేన యు ధి న్నట్టులైన

ద్వచ్చరణమందుఁ గాటుర ధి క్తమును మొగము

సందుఁ దాలించి ధన్యుడ ధి నగుదుగాదె

తల్లీ! నిర్భాగ్యునకు నద్ది ధి దక్కవలదె.

ఇంతయేలనమ్మా! నీయదుగులకు మడుగులొత్తుచు, నీపెనిమిటియే గానిమ్ము. వానిని సృష్టించిన బ్రహ్మనేగానిమ్ము. శిరచ్ఛేదనమాచరించి అమ్మా! నీకనులయెదుట నాశరీరమునకు రక్తాభిషేకముఁ గావించుకొనకుందునా? నీ కాజన్మదానుఁడనై నీచరణసేవఁ జేయుచుఁ గాలముఁ

గడువుకొననా? నీకీచావును దప్పించకుందునా? సర్దర్బా! ఆయర్థరా
త్రమం దంతఃపురమునఁ జొరఁబడిన తురుష్కులేమిరి?

సర్ద—వారందఱును యిరువురిచేతను నిహతులైరి.

వీర—సెహబాన్. కాంతామణి! స్థితిసంతయు పవిత్రముగా
వింటినిగదా? నిన్నుఁ దురుష్కుల బాఱిఁజడకుండరక్షించుటయు, నీజ
ననీ జనకులఁ జెఱునుండి విముక్తులఁ గావించుటయు మాయన్నను. (అని
చెప్పునుండ)

సర్ద—అపాపము మనకేల?

వీర—అబ్బా! నుందరీ! అన్నగారిపై నెంతదయ?

గీ. ద్యూతమున సిగ్గులేకుండ † నోడిబోయి
చెల్లెలను ప్రేమలేకుండ † చెఱకుఁ జేర్చి
కఱకుతుఱకకు నిన్నంటఁ † గట్టఁదలఁచి
యింతలోనరించువానిపై † నెంతప్రేమ.

గీ. ఆగతినిజాదగాడయి † తాగుబోతుఁ
అగుచు రసపుత్రవంశము † నందుఁ బెద్ద
మచ్చుఁ బెట్టినయట్టి దు † ర్మార్గునివయి
నేటికో నుందరీ! నీకు † యింతప్రేమ.

గీ. కన్నతలిదండ్రులనెడి ల † క్ష్యంబులేక
గాఱలోఁ బెట్టి యవ్వధి † గాసిలంగ
జేసిమ్రేచ్చుల వంచను † జెలఁగుచున్న
హీనువై! నీకు యేటికో † యింతప్రేమ.

గీ. సకలసద్గుణవతి మన † జాతికెల్ల
మకుటమని జెప్పకొననగు † మామృతరాలి
నాగతిని గాలితోఁ దన్ని † నట్టిఖలుని
నేటికో! చూచెదవు కాంత † యింతప్రేమ.

గీ. పాదుషము ఖ్యాతిబూదిని + గలిపి రాజు
 పుత్రవంశపు ధర్మములో + మూలఁదోసి
 యేహ్యగతిఁ జెందుచున్ జరి + యించువాని
 నేటికో! చూచెదవుకాంత + యింతప్రేమ.

సర్ద—ఆర్యా! వానిపైఁ బ్రేమముంచుకొనిగాదు నేనట్లులని నది. వీరసింహులను సార్థకవామధారులగు మీరు మాకండయైయుండ వానిదుర్మార్గకృత్యంబులు మమ్ముల నేమిచేయఁగలవు? వానిజోలిమవ కేలయని యట్లంటిని. జేవా! ఆతఁడింతకుమునుపే యీ బాకునకు గురి యైయుండవలసినదిగాని తనకుఁదానే వెనుక మగిడిపోవుటచే యింకను బ్రదికినాడు.

వీర—నుందరీ! నీమాటనేల గాదనవలయు, నీవీతోవనే రాణి పురముఁ జేరుము. నేను నీయశ్వమును నీకొసంగెదను. నేనును నీవెను వెంటనే వచ్చి నీ తలిదండ్రుల విముక్తులఁ గావించును.

సర్ద—తాము కాలినడకను వచ్చుటయును నేనశ్వమునెక్కిపోవుట యునామహత్కా! అటులవలదు. ఆశ్రిమంబున నాయుశ్వమేగలదు. కానిపై నధిష్ఠించివచ్చెదను.

వీర—అట్లయినచో సార్వభౌమున కిదియంతయు విన్నవించి నేనశ్వము నెక్కివచ్చెదను, నీవీయశ్వముపై వెడలుము. చేతిలో బాకు కడుభద్రముగా నుంచుకొనుమునుమా?

సర్ద—చిత్తము, (అని గుర్రము నెక్కిఁబోవుచుండ)

వీర—మదవతీ! వీరసింహునిని.....

సర్ద—జేవా! నేను కృతఘ్నురాలను గాఁజాలను. (అని తల వంచుకొని నెమ్మదిగా ననుచున్నది)

వీర—వీమో! నీదయ,

(ఒకరినొకరు చూచుకొనుచు నిష్క్రమించుచున్నారు)

—చతుర్థరంగము—

(ఒక యెడారిలో మానసింహుడు ప్రవేశము.)

దైవ మననుకూలఁడైనపుడు సర్వమును దానిననుసరించియే జరుగుచుండును. ఓ అశ్వరాజమా! ఎంతవనిఁ జేసిపోయితిని, తగినబుద్ధి జెప్పితివే. కన్నవారలఁ గాఁజెట్టినందులకు, కుమారుని నిర్దాక్షిణ్యుడైన శిష్యునినందులకు, అలికవముచు గాలికోఁదన్నివందులకు, చెల్లెలినికంటె తురకకంటఁగట్ట నింతనాటక మాడించినందులకు, త్రాగఁజూతునైనందులకు, జారుడైనందులకు, జూదరినైనందులకుగోహంతకులగు మేచ్చులతోఁగూడి విహరించినందులకు, వంశమునకుఁ గళంకముగూర్చినందులకు, గర్వపోతునైనందులకు, నంతఃపురదోహినైనందులకు, దగినకాస్త్రఁగావించితిని. ఛీ! ఛీ! మానసింహా! మొన్న నిన్నా తురకగొట్టుచు సర్దర్బా పలాయనమునకు నీవేగారకుండవని యనరాని దుర్బావలనాడి మఱలఁజూచి పట్టితెచ్చుని గంటినప్పుడైనను సిగ్గుచెచ్చుకొని నీవరాకృతిమునుజూపి యాదురంతకుని నంతకాలయమునకుఁ జేర్చి చెఱనున్నతల్లిదండ్రులను నీకుమారుని విముక్తులఁగావించి నీయవరాధములనన్నిటిని క్షమింపుమని వేడుకొనినచో నీకీయవస్థరాకుండఁడిదిగదా, అట్లెఁజేయుదువు? తలఁదీయుచుని తండ్రిగారియాజ్ఞయైనపుడు దొంగ యేడ్పులనేడ్చిన దానిఫలము, హితములనన్నిటినుఁ దెలిసిన యర్థాంగలక్ష్మిని దిరస్కరించిన దానిఫలము కన్నకుమారుని బంతులలీల నాడుకొనుచుఁ జెరఁజేర్చినఫలము, నిన్న సర్దర్బాకనుపింప నామెను మఱలఁ బంధింపఁజూపిన దౌర్జన్యఫలము, నీవివిధంబునఁ జొందుమని యావిరించి నీమొగముపై మూడువంక్తులవ్రాయ నీవేమిచేయుదువు? అయ్యో! నేనీబాధనుండి యింక విముక్తుడనుకాఁగలనా, కాఁజాల, కాఁజాల, కానక్కఱయేలేదు. ఇంతటితో బుద్ధిచెచ్చుకొనినను నాకీ

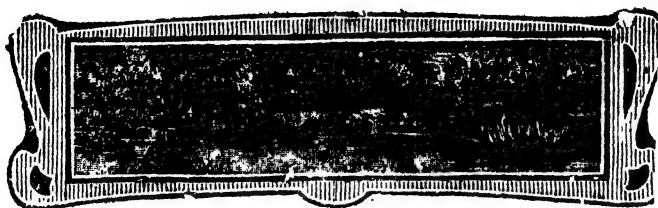

గాయములుపోయినను నన్నునమ్మి యాదరించువారెవ్వరు? ఇంతజేసిన వాడనేమని నాతలిదండ్రులజాతును? తెగించి చూతమనినను పీలు గాన్పించడే! సర్వస్వము కట్టితీసికొని పోవకున్న రహిమత్తానుఁ డూరు కొనునా, ఛీ! ఛీ! చివటకుఁ దురుష్కునిహస్తంబునఁ బ్రాణములవడలనా, దయామయా! కరాత్పరా! నాకింక నాయువుపోయకుము. అబ్బా ఈగాయముల బాధ భరింపలేకుంటినే! ఏమిచేయుదును. ఈవిజనప్రదేశమున నాకుదిక్కెవ్వరు? చివట కేకాకినై చావవలసినదైనదే. ఇది యునుకమేలే. మానసింహుని వివరీతపు బ్రతుకీలోకమున కొకగుణ పాతమగుఁగాక. ఏమానవుఁడును నావలె బ్రవర్తించి దుర్మరణ మందకుం డెడరుగాక. ఇదియంతయు నమానుషకృత్యముల ఫలితము. స్వయముగాఁ జేతులారఁ గొని తెచ్చుకొనినతద్దినము. అమ్మా! సర్వస్వ! బాకు నూరకఁజూపించితివిగాని నీచేతితో నీవత్సలమునఁబొడిచియున్న నెంతబాగుం డెడిది, యాపావతి! నేనునీ పెనిమిటినని తుమించి వృధాగన్త్రీపాణములదీసికొంటివిగాని యావరమని ర్భాగ్యదామోదరునిపైని నీకంతప్రేముడి యేలగల్గినదో తెలియకున్నది. నిన్ను మాకులదేవతగఁజేసి వంశమూవారెల్లరు సేవించుచుందురుగాక, ఈమానసింహుని దుర్మరణంబుతో నీయాత్మకు శాంతిగలుగుఁగాక, ఓరల్లిదండ్రులారా! ఓనాకుమారా! మీయవస్థ తెల్లున్నవో తెలిసికొనఁజాలనుగదా, అమ్మా! చంద్రావతి దేవీనీకుమారుఁడేపుట్టలేదనుకొనుము. ఓరహిమత్తానుఁడా, నీకృష్ణముల వనూలుచేసికొని నీతోవనునీవుపోక నీకీదుర్బుద్ధియేలఁబుట్టినది? నిన్నెంతమాత్రమును గిండింకరాదు. కోరినరీతిఁ బందెమిడి వంశమున కంతకును మారకుఁడనైననన్ను నేనేనిందించుకొనవలయును. ఓరీ! పాపాత్ముఁడా! విశ్వనాథుఁడా! నీవు నాపాలిట నెక్కడనుండిదాపురించితివి? నన్నామధుసేవకేలఁ బాతునిగావించితివి. ఓ మత్స్యరసమా ! నీలోని మహాత్మ్య మిదియా, అందుకొఱకే మహా

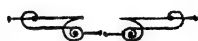
మహులగు కవులందఱావిధంబుగ నిన్ను మాపించియున్నారు. నీవు భావమిట్లుండుట చేతనే? వావివరసలువచ్చుయి, దానధర్మంబులు శూన్యమై, దయాదాక్షిణ్యములు పూజ్యమై, మతాచారములు మాయమై, సత్యకౌచములు నాశనమై, దేశమధోగతిలోఁ బడిపోయినది మా ప్రారబ్ధవశమునఁగాదే నీవు భారతీయులకందఱకును గులజేవతవైతివి? ఇనువగజ్జలతల్లిని మావశముఁ జేసితివి. వరమతాచారముల మానెత్తివైఁబెట్టితివి! తారా! నిన్నీయవస్థయందేమని స్మరించుకొనను? నూనాభిమానముల మంటఁగల్పుకొని వదిమందిలోఁ దైతక్కలాడుచుఁగాని డబ్బుకేనియుఁ గక్కుర్తివడెడులంజలు మీరు. మాపాలఁబడి మమ్ములమోహవార్ధిలోముంచి యాగతిఁ జెలరేగుటచేతనే మాకీగతులుప్రాప్తమై చరిత్రాత్మక పురుషులమయ్యు సాంఘిక దురాచారబహిష్కార ప్రబోధికనాటకరాజంబులందుఁ గథానాయకుల మగుచున్నారము. ఓవేశ్యకులాంగనా! నీవింక నేని యీవృత్తివిసర్జించి మీవారిసందఱను వివాహితులుగఁగావించఁ జరచారకురాలవయ్యెదవుగాక! ఈగాయములతోనేనింకమరణించుటయేకర్తవ్యమా! (లేవఁగోయివడి) ఆహా! యెంతటిదురవస్థకుఁ బాల్పడితిని? లేచుటకుఁగూడఁ గాభ్యుస్వాధినములేపినవే. అశ్వరాజమా! మానసింహునినాటకము నీపేరు మీదుగానంతరింపవలసియున్నది కాఁబోలు, పుణ్యముఁగట్టుకొంటివి. నిన్నేభగవంతుఁడు యమరూపినిగావించి నాకొఱకుఁబంపెఁగాఁబోలు. నేనునీకేవిధముగ నాకృతజ్ఞతనుదెల్పుకొనవలసియున్నదోగ్రహించనసమర్థుడనైతి. నాగతి యిట్లయ్యెనని యీవార్తగూడ నీవేనా వారికందఱకును లియఁజేసి యాపుణ్యమునుగూడగట్టికొమ్మునీకివే నావందనశతంబులు. ఓజీవములారా! మీకీమానసింహునిపై నింతయభిమానమేల? వానిని విడువకున్నారేల? మీదారిమీరు చూచుకొనుఁడు, మానసింహా! నీవు బ్రతికిమాత్రము చేయఁదగినదేమున్నది? పూర్వార్జితంబయిన

రాజ్యము నభివృద్ధిజేతువా ? పెద్దలగారవశీర్షులకు వన్నెబెట్టుదువా ?
 ధర్మసంస్థాపనముఁ గావించెదవా ? అగర్భశాస్త్రపులగు తురుష్కుల
 నామరూపంబులులేకుండఁ జేయుదువా ? సత్యదేవతకు స్థిరనివాసమేర్ప
 రచెదవా ? ఆయాశలన్నియు నీరూపముగాఁదీరియేపోయెను. అట్టికోరి
 కలు మూర్తీమువలగు. ఈ కార్యములు నీవలన నెరవేరవు. అబ్బా !
 ఈ బాధసహించ దుర్భరముగా నున్నదే. ఓసమయవర్తీ-నీపాశమును-
 నాపైసవైచుము. ఏమనుచున్నాడవు ? నాకుఁ దీరికెలేదు. భటులసంపె
 దననుచుంటివా, పోనిమ్ము. వారిణోడనే వచ్చెదను. వారితో మూర్తీ
 ము-తోవమధ్యంబున-నన్ను-ఏవిధముగాను- బాధించవలదని-గట్టిగాఁ
 జెప్పము, ఆయేల్లనుదాటించునపుడు-ఆపర్యతంబులమీద కెక్కించున
 పుడు. అకంటకావృతారణ్యసీమల నడిపించునపుడు-నన్నుశిక్షించకుండ
 వన్నుఁ దొండరించకుండ-నాయెనర్పిన మహాఘోరకార్యములకు నిం
 దించకుండశాంతభావమున-నన్నాడరించునటుల వారి కుత్తర్వులఁజేయు
 ము, ఓచిత్రగుప్తా! నాకు మీప్రభువుశిక్షలు విధించుటందు-నీచేతనగున
 హాయమును జేయుము. నాదోసములలోఁ గొన్నిటి మీదనడుగీతలచు
 చుము. అన్నియు నీవేకరువుఁబెట్టిన నాకరిన శిక్షలకునేనాగఁజాలను.
 వట్టియర్థకుఁడను. అచటి యవస్థలలోనగ భాగమిచ్చటనేయనుభ
 వించు చున్నాడను. ఓనాస్వజనములారా! నేనిచట-నుండియే-నాతుది
 పందసమును దెలుపుకొనుచున్నాడను. (ఆయాసముతో) అయినది-
 నాయా-య్యుర్దాయము సరిపోయినది. నాకాజ్ఞయైనది. హా ! మాన
 సింహా ! పొమ్ము. హా ! రజత్రూపంశమకుటమా-రూ-పా-వ-తీ-హా-
 సతి-హా-యాశ్వరా-సె-ల-పు-(అని పా)ణముల వదలుచున్నాడు.

సతీ సర్వస్వం

పంచమాంకము.

జెజనాలలో

ప్రవేశము శ్రీమహారాజును, చంద్రావతియు, రాజసింహుడును.

శ్రీ—దేవీ ! కుమారుని వయవలన నేటితో మన జీవితము లంత మొందుచున్నది. మనము మనప్రాణనాయువుల నిర్విచారముతో వదలివేయవచ్చును, అంతటి బ్రదుకు బ్రదికి చిట్టదివఱకు జెజనాల యందు నీవిధంబుగా నారితో-పాత్తునితో దిక్కులేని దుష్కరణంబు నందవలసివచ్చినే. చంద్రావతి ! నీవు నాకు భార్యవగుట బట్టిగదా ! నీగతి యీగతి ముగ్ధుల నాయనా ! రాజసింహ ! మేము పాపాత్ములము. కావుననే పసికూనను నిన్నుగూడ మాతోడఁగొనిపోవలసి వచ్చినది. నీతోడీ యింత మర్మార్గుడైనను నీవైనమాకింత ఆధార భూతుఁడవై, యిన్ని నీళ్లువదలెదవని దెంతయో యాశనుండ మాయా శయిడియాసమై యారూపముగాఁ బరిణమించినది. హా ! మానసింహా ! కులమునంతటిని నాకులవరచివైదితివిగదా ! తల్లిదండ్రులపై నితరకక్ష సాధించుటలు బ్రహ్మచర్యమున నెందైనఁ గలదే ! ఆహా ! ఎంతవిచిత్రమైనము జరిగినది ? దేవీ ! మనకిప్పుడు కర్తవ్యమేమి ! భగవన్నా మస్మై రణమేగదా ! ఓదైవమా !

కా! ఏపాపంబు నెఱుంగవట్టి మముని ధీ పంగభావ్యంబు; నీ
వేచాలింపక నూరకున్నయెడ మా ధీ కవ్వారు దిక్కాదురో
యావద్బాంధవ ! యీవివన్నులకు నీ ధీ వాధారమైవైమే
కాపాడంగను రాగదయ్య ! అకలం ధీ కా ! భక్త చింతామణి!

మ! కులధర్మంబుల మేఱమీఱను వృధాః ధీ గోపింపనెవ్వారి; భృ
త్యులనిందింప న కారణంబుగ, దురు ధీ ద్యోగంబుచే నట్టిహిం
సలకుఁ దావోసగంగఁజూను ! బుధదా ధీ స్యంబైపు వర్జింప నెం
దుల కిట్లారడిఁ బెట్టదోనుజనబం ధీ ధీ ! భక్త చింతామణి!

మ! తనయుండఱ్ఱఁడు మానహీనుఁడును నిం ధీ దావర్తమండయ్యెను
జ్జన నాధాన్వయమింతతో సరియె పూ ధీ జ్యంబైన రాజ్యంబునా
మనుమండలు నటంచునాశ పడ నా ధీ మాత్రంబునుఁ గూడసి
ఘనకోపాగ్ని దహించునేటి కకలం ధీ కా ! భక్త చింతామణి!

కా! స్త్రీలోలుండ నె? త్రాగుఁజూతు నె? మదాం ధీ భూతచిత్తుండనో
కాలంబంతయు వ్యర్థమైపుచు పృథక్ ధీ గగ్గోలుఁ గావించిలో
యేలోపంబుచు నిర్ధరించి యిటులఁ ధీ హింసించువో రాధికా
లోలా ! నీవదధక్తుండఁ గద ! కృపా ధీ భూ ! భక్త చింతామణి!

శ్రీయసీ ! నీవుఁగూడ భగవంతు నితభ్యానించుకొనుము?

చందా!—నాథా ! నేనేమని ధ్యానింపవలయును ? పరా
త్పరుని ప్రార్థింపకుండుటచేతనేనా మన మిన్నియవస్థల ననుభవించు
చున్నది ?

శ్రీ—నుందరీ ! అటులఁగాదు !

గీ. కష్టముల వెన్నివచ్చినఁ ధీ గానిదైవ
చింతనము వేమఱఁగరాదు ధీ చివఱకదియె
యిహమునకుఁ గాక పోయిన ధీ నేమిపరము
నందు సార్థకమగుఁగాదె ధీ యబలమనకు!

చంద్రా—జీవా ! నామనంబంతయు నల్లకల్లోలముగా నున్నది. ఏమియుఁ దోచకున్నది. రాకీప్రపంచమే ఆయోమయమైయున్నది. మీరెవరో నేనెవరినో భగవంతుఁడెవ్వరో నేను నిర్ణయించుటకీ యసమకురాలనైతిని. నాథా! చివటకు నాగతియొగతియైనది. ఓపరాత్పరా! సీ! కన్న నాకాన్ను లీ + గతినఁ బరిణమించి

యంతలు బుట్టునం + చెఱుగనైతి
వంశంబునేటితో + ధ్వంసమైపోవు నం
చింతయేసి యుమది + నెఱుగనైతి
తనయ ! యారీతిఁ జం + తావార్థిలోమున్గి
యొగతిఁజెందు నం + చెఱుగనైతి
కోడలాత్మహత్య + కుందొగఁగొనిమాకు
యొదంతఁబెట్టునం + చెఱుగనైతి
యెంతనాటకమాడించి + తీవు జీవ
యిప్పటికినైన నీకు రా + జే ! తృప్తియ
చరణదాసులవైఁ బోమ + సర్వసాక్షి
వీవెమానముఁ దాల్చుచో + నెవరుదిక్కు!

అయ్యో ! నాయనా ! రాజసింహ !

గీ. నీకుఁగూడ మాతోపాటు + నిండుచుండె
నేటితో నూరుయేడులు + నిఖిలలోక
పాలకుండగు శ్రీహరి + వైని భార
మెల్లవై దిన చానికీ + యీభలితము.
గీ. గద్దెపైఁ గూరుచుండి సా + ఖ్యంబుగాను
ప్రజలఁ బాలించుచును గీర్తి + రమనుజెండఁ
గాంచు భాగ్యంబులేకున్న + గాని మాకు
నీకుఁగూడ యిదేమిరా + రాకుమార.

దైవమా మాకు నేడు సెలవిప్పించుటయేనా ? లేతేమైనగతియున్నదా?

శేకి—దేవీ ! తురుష్కుడు గాఁజోలు వచ్చుచున్నాడు. ఊర
డిలుము.

(అంతరహిమత్రానుడు హావేశించుచున్నాడు)

రహి—రాజా ! నీకీబుద్ధిమాటిందీ-లేదూ,

శేకి—నాబుద్ధియేమి మాటవలసియున్నది,

రహి—సర్దర్పా యెక్తావుందీ. జోలో సప్ జోలో,

శేకి—అయ్యో ! చెఱసాలలో నున్న మాశేమి తెలియును,

రహి—మీకీ సానాల్వాడు వుండేదీలేదూ, ఝూటామాటా
సెప్తాయ్నీకి.

శేకి—అసత్యమాడవలసిన యవసరము మాశేమియులేదు.
మాకంతములుత్తరించుకొని బోవుచున్నను మేమందులకు లోజుడువా
రముగాము.

రహి—సర్దర్పా దొరికిందీహం లే మాకీ నిక్కా సేయదాన్కి
హిష్టంవుందీ లేదూ,

శేకి—అది మేమెటులఁ జెప్పఁగలము, అస్వాతంత్ర్యమంతయు
నామచేతులలో నున్నదిగదా?

రహి—మాకీ బుర్రలో తీసియేయదాన్కి మీకీ వుత్తర్వయిచ్చిం
దీలేదూరాజే. మున్నూ,

శేకి—అట్టి దోస్తాములనే నేనుగూడఁ జేసియున్నచో నీవును
అట్టియుత్తరువులనే చేయవచ్చును.

రహి—నీకీ నీసానాల్వాడీ మీదాబహుల్ అగావుండిందీ.

శేకి—నాకీతుచ్చపు శరీరముపై నాశయేలేదు. ఇంతకు వచ్చు
నవనుక నాకీటి యాశ. కాని యాకనులు తెలువని వసివానినిమాత్ర
మేమియుఁ జేయవలదు. అదియే నాకోరిక.

రహి—(కుర్రవాని జాట్టుఁజట్టుకొని) ఈడ్చియిర్చియేయ్యాలా, యీడూఘారుడే.

రేణి—హా ! దైవమా ! మామొడల నంతకఠినత్వమువహించితివయ్యా,

రహి—అరేబే-ధైర్యం యేడ్చిసేస్తాడు వోయ్, మాకీక తీసేస్తాది. హంతా !

(అంతవీరసింహుఁడు వ్రేవేళించుచున్నాఁడు)

వీర—అవునురా! మేచ్చాధమా! కత్తియే సర్వమును చెప్పగలదు. అందబద్ధమేమియునులేదు. ముందాకుట్టవానిని విడిచి నాతోడసావకాశముగా మాటలాడుమురా! అధముఁడా! నీతిజాతిలేక, హవభీతిలేక నీయిష్టమువచ్చినట్లుల నీరాణీపురసరిహద్దులఁజేరి చెలఁగునున్నావటరా!—మూర్ఖా! ఈవీరసింహునికంతమునఁ బ్రాణమున్నంతవఱకు నీయాటలేమియు సాగనేరవని నిశ్చయించుకొనుము,

రహి—తుమేకోకాప్రేరే. జాన్. గడబిడకర్నకో,

వీర—ఓరీ! నాచాటా! ఏమిరాప్రీతితివి? నీప్రేలాపనలకన్నిటికిని జెప్పియొగ్గి యూరకొనుటకు మానసింహుఁడనుకొంటివా? దురాత్మా !

అఁ కాడు రాగ్రగుబోతు ✱ కాడు బారుడు కాడు

మ్యూలేకాడు గాడు ✱ దోసకారి

వీరసింహుఁడనిస ✱ వీరసింహుఁడనుమ్మ

బుద్ధిల్లి దారిఁ ✱ బొమ్ముమూర్ఖ!

రాజపుత్రుల శౌర్యాన్ని నీవెఱిగియు నిట్టులనేనటరా నీకందకావరమును జూపుకొనుట, నీతలఁ దన్ను వారెవ్వరు లేరనుకొంటివి కాఁబోలు. ఇప్పుటికిని నీవీదురుద్యోగమునుండి మఱిని విడిచి

పుచ్చి నీతోపనుచున్నాము. తోడనే యిచటినుండిగూడారముల బీక వేయుము,

రహి—నీమాటల్ విన్నాక్కి మాకీ జరూర్ లేదు బో,

పీర—ఓరీ మ్లేచ్చుడా! నామాటలువినుటకు నీకుజరూర్ లేదటరా! (బాకునుదీసి) దీనిజూచితివా? ఏదీ! నీవదరుబోతుడనమిఁక జూపుము. సతీసర్దర్పాను నిక్కాగట్టుకొందువా? లేక నీయాలిబిడ్డల జూచుకొన నింటికిమిఱలి బోవుదువా? ఓరీ కూర్చుడా! యీనిరపరాధులను నేనేవదలిపెట్టుచున్నాడను. చేతనైనచో నీవును సినైనవ్యమును గూడ నిలచిపోరుము. లేకున్ననాకు బాదాకాగ్రతుఁడవై వేయిసలాముల బెట్టి నీగంఠను బొంతను జంక బెట్టుకొననడుపుము. ఓమహారాజా! అమ్మా చంద్రావతి! హయనా! బాలకారాజసింహా! మీరునిర్భయముగాఁగోటకుఁజేరుడు. (అనివారిల బంధవిముక్తుల గావించుచున్నాడు.)

శీకీ—పీరసింహ నామధారీ! నీదయవలన మేముబ్రీతికితిమి. అకురాత్పరుఁడు మీరూపముగా సాక్షాత్కరించి మమ్ములనుద్ధరించెను. మేను మీరాజస్మకృతజ్జలము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము

[ప్ర]వేశము.—శీకీమహారాజా, విక్రమసింహుఁడు, సతీసర్దర్పా చంద్రావతి, రహిమత్ఖానుఁడు, రాజసింహుఁడు, పీరసింహుఁడు.]

శీకీ—అమాత్యశేఖరా! మఱలనెన్ని దినంబులకు నేనీదర్బారు నందు గూర్చుండగల్గితిని. ఇదియంతయు నీపీరసింహుని చలువయే నుడి,

ఏర—మహారాజా! ఇందునావ్రతావమేమున్నది? నావిధిక్య
త్యముల నెఱవేర్చుకొంటిని.

రహి—రాజాసాహేబ్! మాకివచ్చిసాలా కాలామయిందీవుంది.
సెల్వదియేలో మైజాతుమ్ !

కీకి—సాహేబ్! రాజపుత్రుల విద్యేషులుగ భాగించుట
మీకు బాడిగాదు. వారికొర్యదైర్యములఁజూచి సంతసింతుటయే పారు
షవంతులగు మీవంటివారికుచితము. వరాంగనావిముఖత భారతీయ
లకు వరమధర్మమా. మతభేదములుండినను యేక దేశజనితులగుటచే
హిందూమహమ్మదీయులుసోదరులు. ఏమతమునందైననుభగవానుఁ
డొక్కఁడయైనపుడు యతనిప్రీతికైనియమించుటబడిన ధర్మములన్నియు
మొకటియగునుండును. వ్యసనములను మీమతగ్రంథములు నిరసించుట
లేదా? వరదానావహరణము నిరసించుటలేదా? మద్యపానవిషేధ
ము ఖరానువిధించుటలేదా? అజ్ఞులగువారు దురితములొనరించునప్పు
డు దూషించి, సన్మార్గమములఁ బ్రవేశపెట్టుకృభువులకు, కృభువులకే
హితముగఁబ్రతి మంతులకు, మీవంటినుకృసిద్ధులకు యిట్టిదుష్కార్యా
చరణములగునా? మీకనులయుండట మీకుఁగాంగన నెవ్వడైన యొక
దుష్టుఁడు వనిభవించుచున్నఁగని యోర్వఁగలరా? మానసింహుని నిర్బం
ధవరచితిరిగదా? ఆలాగుననీతోఁబుట్టువును, గొనిపోయి బలవంతము
మీద వరులకిచ్చుటకు సమ్మతించునా? అట్లనర్హుట ధర్మసమ్మతమని
మీమతనియమములందున్నదా, స్త్రీమానమును గాపాడనొచ్చని పురు
షునిజిత్రుకేల? మతమేల? ఏమతమునందైనను స్త్రీలకు మాతృత్వ
ములేకున్నదా? మాతృత్వముఁగల్గిన స్త్రీజాతి సర్వదా మానసియ
ముగదా? అట్టితరీ బరస్త్రీనవమానవరచుట మాతృద్రోహము
కాదా? ధర్మనియమములను బాటించి, భగవదాజ్ఞలను గౌరవించి, కృ

జాక్షేమమునారసి, సామ్రాజ్యముల వ్యవస్థాముగ నడిపించి, యిహ
 కరణోగముల నిచ్చానుసారంబుగ ననుభవించుదగినస్థిరత్వముఁబూని
 సత్ప్రాగుణోత్పలకు—దుర్వ్యసన పారగులకు— కరవిత్తాపహరులకు—
 కరస్త్రీకంటకులకు— సమస్తదుష్కార్యసంభవమహోఘ సంభావనీ
 యులకు— జేయాలయై తుల్లిపడుట మంత్రులకు దగినవనియా ?
 దేశగౌరవము—మతగౌరవము—వదనీగౌరవముఁ జాటింకవలదా?
 అంతరాత్మనుజంపి అన్యాయమున కొడిగట్టుట హస్తాస్తదముగాదా?
 మీమతప్రవక్త మహమ్మదు బోధించిన నీతియిదియేనా? జలాలుద్దీను
 ఫిరోజుషాల పాలనమునందు హహమ్మదీయమతేన్నత్వము యేచారిత్ర
 లందైనను కొంచెమువరించిచూడుము? భగవంతుఁడొక్కఁడని నమ్మి సక
 లమతములును, తత్సాన్నిధ్యప్రాప్తి మార్గములని విశ్వసించి, హిందూమ
 హమ్మదీయుల నేకోదరులనిభావించి విశ్వమానవసౌదరత్వమును నెలకొ
 ల్పినమహమ్మదు, తానీషాలు మహమ్మదీయజాతివారలుగారా? మత
 మునందుమీఁకుఁ గలవట్టుదలవారికి లేదా? మతనియమముల నెఱుంగరా?
 ఎఱిగి యుల్లంఘించిరా? కరస్త్రీలఁ జెఱబట్టిరా? పాపములకొడిగట్టిరా?
 త్రాగుడుకు వ్యయపెట్టిరా? మూటములైలనుగొట్టిరా? రాజ్యలక్ష్మీ
 నవహరించుటయందు, బరివంధివర్గములఁ జరిమార్చుటయందు, శత్రు
 రక్తవాహినులఁబీల్చుటయందు, కోశాగారములఁ గొల్లగొట్టుటయందు
 తమకౌర్యధైర్యముల వెలయింకుఁ జేసిరేగాని నీవలె తుచ్ఛకార్యము
 లకుఁ బాల్పడరైరి.

సీ. జలమున్న శత్రులఁ † బరిమార్చవలెగాని

కరకాంతలను జేఱఁ † జట్టుదగదు

మంత్రిత్యమున్న సా † మ్రాజ్యమేలుటగాని

వెంగలితనము జూ † పింఛదగదు

పారుషంబున్న భూ † కతులఁ గొట్టుటగాని,

క్రూరతదారులఁ † గొట్టుదగదు

ధనమున్న బీదలఁ ♦ దనువంగవలెగాని

తాగుబోతులఁజేర్చి ♦ దనువదగదు

మితముపేరిట నింకొక ♦ మితమువారి

సీర్వతోఁజూచి హింసించ ♦ నెంచదగదు

జగములెల్లను దమకీర్తిఁ ♦ బొగడుచుండఁ

దిమ్మరనురీతి రాజులఁ ♦ వేల్పుదగును.

వీర—

చ॥ మితమెటువంటిదైన జన ♦ మాన్యత నొందుటపాడిగాని ధూ
ర్తతఁ బరకాంతలకజేటచి ♦ దారులఁగొట్టుచుఁద్రాగుబోతుసం
గతికి మనస్సునిచ్చి కల ♦ కాలము దుర్యశమూనుకంటె జీ
వితమును ధర్మమార్గమున ♦ వీడుటయు క్తముగాదె సాహెబా॥

ఉ. చిక్కరె రాజపుత్రకుల ♦ చేతులకెందరా మీసటిమణుల
ముక్కరె వారికిఁ దలలు ♦ మోడ్చిస్వమాతలకట్లుయెన్నఁజే
జిక్కులఁబెట్టిరే, తమరు ♦ సిల్గులఁజెందిరె యిప్పు చేతులక
జిక్కిననిన్ను చంపుటకు ♦ సిద్ధపడం గనుబుద్ధిపుట్టినే?

పద—ఓయీ రహిమత్తానుడా! నీవంటివారు వదికోట్లమంది
ప్రయత్నించిననుజరమవతివ్రామణులగు రాజపుత్రస్త్రీలులాంగువా
రుకారు. మగవారుకీ క్తిహీనులై పగతురచే జిక్కినవృదుమగువయే
మానంబుఁ గాపాడకొనుటకు సుగ్గుపాలతో నేర్చుకొనినధర్మము.
రసపుత్రస్త్రీ మానభంగముపొందెనను సాధ యింతవఱకు మారాజ
పుత్రస్థానచారిత్రము నుదగుటడలేదు. భవిష్యత్తునందుఁగూడ నటు
లజరుగకుండఁ జరమేశ్వరుడనుగ్రహించుగాక.

సీ॥ ఘోరితురుష్కుని ♦ గోలఁబెట్టించిన

రాణిసంయుక్త ♦ శౌర్యంబువలన

అల్లాయుదీనుని † ఆడించికుంపిన

కుద్దినీదేవి దీ † వనలవలన

అశ్వరుపాదుషా † నడలించికుంపిన

రాణిపీరాబాయి † రక్తివలన

మొరంగజేబు నీ † రానట్లుజేసిన

సాధ్యమూయిందిర † శక్తివలన

రాజపుత్రాంగనలమాన † రక్షణంబు

వారిచేతులలోనె సెం † వదలఁజూడలి

వ్రతిభలోనేటివఱకు జే † వనముఁజేయు

కాశ్వత యశస్సుతోడనో † సాహసేంద్ర!

సీ! వ్రశయదంభోని సమ్మ † భవఘోరవహ్నుల

భయమేది యరచేతఁ † బట్టవచ్చు

దక్షిణాధిపుభుజా † దండదండంబులు

దర్పించియరకాలఁ † దన్నవచ్చు

ఫాలనేత్రునిచేరి † కూలంబుపోటులఁ

బూజంతిస్పర్శగాఁ † బొందవచ్చు

జామదగ్నునిచేతఁ † జలియించుకరతువు

నవలీలఁగొనగోర † నడమవచ్చుఁ

గాని రసపుత్రశుద్ధాంత † కాంతపాద

వర్జితంబగుఘోరిలో † పంతునేని

దాకఁగల్గినవీరుఁడీ † ధరణిలేడు

రాజపుత్రులశక్తిని † ర్మాణమిద్ది!

కాన నికబుద్ధిఁదెచ్చుకొని యిట్టిఘోరకార్యములకొడిఁగట్టుకొనకుడు?

రహి—రాజాసాహేబ్! మీహితంపుండి మూకీమంచిబుద్ధియి

చ్చింది. ఘానంపచ్చిందివుండి మూకీలెంపల్ తల్లిపించిపోతాయ్.

కేకి—సాహెబేంద్ర! మీనున్నానువారికి మాసలాములనందజేయుము. విక్రమసింహు! వీరిని గుడారమాలవలకు సాగనంపిరా. గొండులు చాటులను వంపిరండు ?

విక్ర—చిత్తము.

(అని నిష్క్రమించును. రహిమత్తునుడును వానితో వెడలును.)

కేకి—చంద్రావతి! ఏవీరపురుషుని సహాయముచే మనమివి వదలు సెనుండి ఇయలఁజడఁ గల్గితిమో వానిని సత్కరింపవలయును గదా? ఏవిధమగు సత్కారముచే నీతనిఁ దృప్తిఁ జరుపఁగలుగుదుమో నిర్ణయించు భారము నీపెనున్నది.

చంద్రా—(సర్దర్పా మొగమువంకఁచూచుచున్నయది)

సర్ద—(చిటునవ్వునవ్వుచుఁ దలవంచుకొనును)

కేకి—డేవీ! నీయభిప్రాయము నేనెఱింగితిని. అటులఁజేయుట నాకునుసమ్మతమే.

(విక్రమసింహుఁడు వ్రేవేళము)

కేకి—అమూల్య కేళిరా! ఖానునిసాగనంపితిరా?

విక్ర—అహ! సాగనంపియేవచ్చితిని.

కేకి—రండు కూర్చుండుఁడు. సుఖీవరా! చిరకాలమునుండియు నీరాజస్థానమును వేళన్నులఁగనిపెట్టుచు మహామంతులై వర్తించుచున్నతమయాజ్ఞలేక నేవిషయమును నిర్ధరింప మాకువీలులేదుగదా? మన సర్దర్పా యీమహానీయునివలయును జూచిననాటనుండియు వీనినేజరిణయంబాడనిశ్చయించుకొనుటయు, గొలఁదికాలములోనే మనము నుముహూర్తమును నిశ్చయించి శుభలేఖ సంపవచ్చుగదాయని యనుకొనుటయు, నింతలోనే మనకీవివద్దకే సంభవించి కాలంబంతయు వ్యర్థలతోడనే గడచిపోవుటయుఁ దామెఱిగియున్న విషయమే యగుటచే

నేనెక్కుడుగ వచించనక్కఱయేలేదు. ఈశ్వరానుగ్రహమునవానిదర్శన భాగ్యమును, దానికిదోష వానిసహాయసంపత్తియు, మనకప్రియత్వముగానే దొరకిన యీసావకాశమును మనము చెడనాడుకొనుట భావ్యముగాదుగదా? మనసర్దర్పా నీమహానీయునికి ధర్మవర్తిగానొనర్పనిశ్చయించితిగాన మనప్రత్యోహితుల రావించి నుమూర్తనిశ్చయముఁజేయించి వివాహసన్నాహముల నన్నిటిని జేయింపుడు?

వికృ—జేవా! కామొనర్చినయేర్పాటునకు నాకుఁ జాలసంతోషమైనది. నుముహూర్తనిశ్చయమున కేమున్నది. మనసర్దర్పాచేత నీమహానీయుని గళనముననే యివ్వఁదొక హారమువేయించినచో నమదిగా నుముహూర్తమును జరిపించవచ్చును.

కేకి—మంచిది. అమ్మా! సర్దర్పా!

ఉ! ఏమహానీయునిక మది వ + గించివిరించి నిగొల్పియుంటివో
యేమహానీయుసాయమున + నీవివదంబుధి చాటియుంటివో
యేమహానీయు శౌర్యమన + నీశులు చాలగఁ జెప్పకొందురో
యామహానీయుకంతమున + హారము వేయగదమ్మతిలిరో॥
(అని హారమునుచేరికియ)

సర్ద—(మెడలో వేసి దూరముగానిలువఁబడును. అందఱును దమసంతోషమును వెల్లెఱుచుచున్నారలు)

కేకి—మంత్రిపుంగవా!

వికృ—జేవీ? ఏమిసెలవు?

కేకి—సెలవిచ్చుట కేమున్నదిగాని రాజ్యభారము చాలకాలమువహించియుంటిని. అందుచే మదీయభుజస్కంధమున కిప్పుడుచాల భారముగఁ దోచుచున్నయది. ఈభారమునుగూడ వదల్చుకొంటినేని నుఖముగా నారమానాధుఁగఁ గొల్చుకొనుచుఁ గాలక్షేపముఁ జేసికొందును. ఇదియే నాకోరిక.

విక్ర—దేవా! మనవంశమునకు నిల్చిన దీనినువేగదా? వాని కిప్పుడు వడిసారమైవవయేదేగదా గడచుచున్నది. వానిభుజపీఠేపైనిరాజ్యలక్ష్మిని మోపిననాతఁడేమిచేయఁగలడు?

కేకీ—అవును. నాకావిచారముఁగూడగలదు. చేతికక్కఱకు వచ్చినకుమారుఁడావిధంబుగ దిక్కులేవి దుర్మరణంబునె. ఇంకఁబుత్రి సంతానములేదయ్యె. మనస్సర్దర్బా కరాధీనయైనదిగదా! కడిపెనువిచారమునుబెట్టుకొని నేనేవిధి పూజాపాలమును నడుపఁగలను? వ్యాకులచిత్తముతో రాజ్యభారము వహించియొన్నచో నేమియివాంతరములు వాటిల్లఁగలవో? పూజలకు ఏమిలోపములుగలుగునో? వారెంతగ గోలఁబెట్టుదురో, కన్నియను గట్టిపెట్టినంతమాత్రముచేతనే మనమీమహానీయునిఁదృష్టిఁ బరచినవారమైతిమా, నారాజ్యమును రెండుభాగములుగ భాగించి యందర్థభాగమును నీమహానీయునకుఁ గానుకగా నెసంగి మిగత యర్థరాజ్యమునకును యీన చిన్నిమనుమని రాజఁగఁజేసి వానికి యుక్తవయస్సువచ్చువఱకు నీమహానీయుఁడే ఆభారమునుగూడఁదమన హయసంపత్తిచేఁ బరిపాలించునటుల నేర్పాటుఁజేసి నేను విశ్రాంతిఁ గైకొందును.

విక్ర—రాజేంద్రా! తమయింటోచనము జహుచక్కఁగానున్నయది. కాని నామనవి యొకటిగలదు. వయస్సునఁదమకంటఁ బెద్దవాడనుగదా, తమతోఁబాటుగ నేనుగూడ విశ్రాంతిఁగైకొని యీస్థానముననన్నివిధములఁ దగినతీతిని యారితేటివ నాకుమారునంచు నేను కొంతకాలము దనుకఁబైఁ బెత్తనమువహించి యేలోపములురాకుండఁ గనిపెట్టియుండెద నావిధంబుగ నుత్తరువులీయఁ జూర్చించుదున్నవాడ.

కేకీ—చుంతివర్యా! వింతయొక్తిబన్నితిరి. పెద్దలగు తమకు నేనువ్యతిరేకముగఁ జలుకఁగలనా, అవశ్యమట్టులనేగానిండు. తమకు మూరునికొఱకేరినైనఁ బంపవేడెద,

వికృ—చిత్తము (అని నిష్క్రమించి మఱలఁ బ్రవేశము)

శేకి—నాయనా! వీరసింహా! అమ్మా! సర్దరాబ్బ.

గీ. తల్లిదండ్రులులేని యీ ధీ తనయునెటులఁ

బోధదరొ భారమంతయు ధీ మోసిమేన

యల్లునల్లునిగాఁజేసి ధీ యాదరించి

పెద్దలకుఁ గీర్తినిదెచ్చి ధీ పెట్టవలయు!

గీ. వంశమున కీరణాక్షణి ధీ బ్రతికియున్న

వాఁడుమాత్రోడికష్టముల్ ధీ బడినవాఁడు

కంటికిన్ రెప్పవోలెను ధీ గాచుకొంటి

మెటులఁగాపాడెదరొ మీర, ధీ బ్రతుమారు!

(అని బాలకునిదగ్గఁజూచిచూచి వీరసింహునకు వచ్చుచుచు) నాయనా! రాజసింహా!

అ! నె! ఇతఁడుమేనమామ ధీ యామెనీమేనల్!

తల్లిదండ్రులింక ధీ తండ్రి! వీర

వీరియాజ్ఞ మీద ధీ పేరెన్నికనుగాంచు

నటులవర్తిలంగ ధీ దయ్యకుర్ర!

(ప్రవేశము రణజిత్ సింహుఁడు)

రణ—రాజేంద్రా! వందనములు! తండ్రినమస్కారములు—

శే!—రణజిత్ సింహా! నీకుశుభంబగుఁగాక, రమ్మ కూర్పుం

దుము,

వికృ—కుమారా! కూర్పుదుము,

శ్రీశ్రీ— నేనును నీతండ్రిగారును యొక్కతీటుగనే యీసా
మ్రాజ్యభారమునుండి విశ్రాంతిగైకొనుచున్నారము. ఇతరమింక నీవ్ర
ధానామాత్యుడవని నీభుజపీఠపై మోకలబడుచున్నయది. ఈసామ్రాజ్య
భారమును నిప్పుడి వీరసింహరాజసింహులపైఁ బెట్టుచున్నాడను. కాన
నీతివిశారదుండవైవీరిపరిపాలనాసౌష్ఠ్యమునకుఁ దోడునీడయ్యెదవుగాక,
ఇందుకొఱకే నిన్నురావించినది,

రణ— చిత్తము. దేవా!

గీ. విధిక్యతంబులందు + వెనుదీయకుండఁగ

శక్తికొలది సేవ + సలుపువాడ

వీరసింహునికీర్తి + గౌరవములకును

దగినవన్నఁదెచ్చి + దనరువాడ!

శ్రీశ్రీ— సేనా బాన్ రణజిత్ సింహ! సేనా బాన్! వీరసింహ! కు
ర్రవానినిఁగూర్చి చెప్పవలసినదేమియోచెప్పితిని. ఇదె నీకు వానినుత్ప
సించుచుంటిని. కాన సమస్తాధికారములనువహించియాధరాభారమును
మోసెదవుగాక. (అని వీరసింహునినెత్తిపైఁ గిరీటముఁబెట్టి, మఱియు
నీపరిపాలనమున !

సీ. రసపుత్రవంశ వి + భ్రాజితంబగుకీర్తి

స్థిరమగు నభివృద్ధిఁ + జెందుఁగార

నిరతంబు సత్కార్య + నియతిచేతనువన్నె

కులధర్మములకుఁ జే + కూఱుఁగార

మతిభేదములఁ + మాత్రంబునంచని

యైకమత్యము ప్రజ + కల్గుఁగార

దేశీయనాయకా + దేశానువర్తులై

స్వేచ్ఛగాజనులు జే + వింతుగార

గీ. సత్కులస్త్రీలు వతిభక్తి ✱ శరణుగాఁగ
 స్థిరయశస్సును ధరకుఁ దె ✱ చ్ఛేదరుగాఁత
 మద్యపానంబు దుర్వృత్తి ✱ మానిప్రజలు
 జేశదారిద్ర్యపాశంబు ✱ దెంతు)గాఁత॥

విశ్రాంతి—తథాస్తు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

నీతి నీతి

298- నీతి నీతి

14801